МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШАПАРЕНКО ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 351.741(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОМІЧНИКА СУДДІ

08 – Право
081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ **О.С. Шапаренко**

Науковий керівник: **Білик Вадим Миколайович**, кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Шапаренко О.С. Адміністративно-правовий статус помічника судді. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2026.

Дисертація присвячена дослідженню адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні.

Інститут патронатної служби, як врегульоване нормативно-правовими актами явище, є тим інструментом забезпечення організаційного та інституційного, що сприяє виконанню функцій та завдань покладених державою на конкретний орган державної влади чи посадову особу. У випадку із суддею, помічник судді, як представник патронатної служби та посадова особа апарату суду, що відноситься до категорії державного службовця має виключний комплекс повноважень, щодо забезпечення діяльності судді в організаційній сфері та у сфері відправлення правосуддя, що і складає сутність інституту патронатної служби.

Помічник судді, як один із суб'єктів системи організаційного забезпечення судового процесу володіє найширшим і виключним колом повноважень. Вони взаємопов'язуються із тим, що секретар судового засідання може бути замінений помічником за певних умов, у той час як в зворотньому боці даний інструмент є недоступним з огляду на нормативно-правове забезпечення. Крім цього, належить врахувати, що помічник судді, серед інших суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу займає провідну роль, до кола яких, на нашу думку, необхідно віднести секретаря судового засідання, судового розпорядника, канцелярію суду та підрозділи аналітичного та методичного забезпечення діяльності суду, як і весь апарат суду загалом.

Правовий статус помічника судді, як державного службовця, що є підпорядкованим конкретному суді, але організаційно віднесений до структури апарату суду складається з його прав, обов'язків, повноважень, що на думку деяких дослідників складають таку правову категорію, як компетенція, а також інституту відповідальності. У класичному розумінні структура та поняття правового статусу помічника судді не різниця з іншими правовими статусами державних службовців хоч і має характерні особливості щодо змістовного наповнення структурних елементів.

До кола правових засад та принципів діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу належить віднести низку норм законодавства України котре розпорошене в різних нормативно-правових актах, хоч і складає цілісну нормативно-правову структуру.

Правову основу діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судочинства становлять легітимно прийняті нормативно-правові акти України. Вони регламентують його адміністративно-правовий статус як функціональну та динамічну категорію, структура якої комплексно охоплює права, обов'язки, повноваження, а також інститут юридичної відповідальності.

Автор обґрунтовує позицію про те, що зміст і сутність правової категорії повноважень створює юридичні підстави визначення кола компетенції такої особи (посадової особи чи компетенції окремого органу), а також уможливлює чітке виконання поставлених завдань й обов'язків. Доведено, що організаційне забезпечення судового процесу є комплексом елементів, спрямованих на створення сприятливих умов здійснення правосуддя суддею відповідного суду та уможливлення реалізації такого повноваження загалом. Напрямами забезпечення організації судового процесу з боку помічника судді є: організаційно-управлінський та аналітичний. Додатково обґрунтовано позицію про те, що повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу формуються з комплексу прав помічника, як посадової особи відповідного суду, обов'язків, а також комплексу елементів

адміністративно-правового статусу самого суду як інституції, завдань його функціонування та діяльності в загальнодержавному та локальному розумінні.

Система юридичного гарантування діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу взаємопов'язує декілька сфер правозастосування, оскільки, як його адміністративні повноваження, так і трудові гарантії безпосередньо, впливають на якість здійснення відповідних функцій і завдань. Гарантії, як правове та нормативне закріплене явище безпосередньо впливають на можливість реалізації тих чи інших повноважень помічником судді. коли вони безпосередньо і прямо зазначені в нормативно-правовому забезпеченні. З урахуванням специфіки сфери діяльності помічника судді, а також особливостей змісту та структури його компетенції щодо організаційного забезпечення судового процесу та безпосереднього впливу на механізм правосуддя, чітке, збалансоване та непохитне гарантування його правового статусу є запорукою ефективного та принципового правосуддя.

Поряд із цим, серед видів юридичної відповідальності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, на нашу думку, необхідно виділити декілька, а а саме: кримінальну відповідальність, адміністративну відповідальність та дисциплінарну відповідальність. Залежно від міри та ступеня вчиненого правопорушення (проступку) можливим видається притягнення до певного виду юридичної відповідальності помічника судді, який є посадовою особою апарату суду та відповідним державним службовцям, одночасно. Крім цього, оскільки на державних службовців поширюється законодавство у сфері декларування доходів, можливим є також притягнення помічника судді до адміністративної чи кримінальної відповідальності не пов'язаною з організаційним забезпеченням судового процесу.

Так, перш за все, необхідно виокремити декілька форм і видів взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу. Серед кола таких суб'єктів, на нашу думку, необхідно виділити

самого суддю, секретаря судового засідання, судового розпорядника, що стосується проведення конкретного судового засідання, а також підрозділи організаційного забезпечення апарату суду, а саме: канцелярію суду, підрозділ інформаційно-аналітичної та методичної роботи суду.

Крім цього, напрями вдосконалення адміністративно-правового механізму діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу знаходяться в межах необхідності внесення змін до різних видів законодавства України, що регламентує діяльність помічника суддів в даній сфері. До кола сфер правовідносин, що врегульовують дані взаємини необхідно віднести: адміністративно-правове законодавство, трудове законодавство, законодавство в сфері державної служби та законодавство у сфері відправлення правосуддя.

Так необхідно звернути увагу на те що виданого та затвердженого рішенням Ради суддів України Положення про помічника судді, на нашу думку, недостатньо оскільки, рада суддів хоч і має виключну компетенцію, щодо регулювання в сфері судоустрою, проте, викладеного в даному нормативно-правовому акті недостатньо для чіткої та зрозумілої систематизації прав, обов’язків і повноважень помічника судді, суду будь-якої інстанції та виду судочинства, щодо організаційного забезпечення судового процесу та проведення конкретного судового засідання.

Ключові слова: судоустрій, організаційна діяльність, патронатна служба, помічник судді, забезпечення правосуддя, взаємодія в суді, адміністрування, правове регулювання.

ABSTRACT

Shaparenko O.S. Administrative and legal status of a judge's assistant. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 "Law". – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2024.

The dissertation is devoted to the study of the administrative and legal status of the assistant judge in relation to the organizational support of the judicial process in Ukraine.

The institution of patronage service, as a phenomenon regulated by normative legal acts, is the instrument for ensuring organizational and institutional, which contributes to the performance of functions and tasks assigned by the state to a specific public authority or official. In the case of a judge, an assistant judge, as a representative of the patronage service and an official of the court apparatus, who belongs to the category of a civil servant, has an exclusive set of powers to ensure the activities of a judge in the organizational sphere and in the field of administration of justice, which is the essence of the institution of patronage service.

An assistant judge, as one of the subjects of the system of organizational support of the judicial process, has the widest and most exclusive range of powers. They are interconnected with the fact that the secretary of the court session can be replaced by an assistant under certain conditions, while in the reverse direction this tool is not available due to the regulatory and legal support. In addition, it should be taken into account that the judge's assistant, among other subjects of organizational support of the judicial process, plays a leading role, which, in our opinion, should include the secretary of the court session, the court bailiff, the court registry and the units of analytical and methodological support of the court, as well as the entire court apparatus as a whole.

The legal status of an assistant judge as a civil servant who is subordinate to a particular court, but organizationally attributed to the structure of the court apparatus

consists of his rights, duties, powers, which, according to some researchers, constitute such a legal category as competence, as well as the institution of responsibility. In the classical sense, the structure and concept of the legal status of an assistant judge does not differ from other legal statuses of civil servants, although it has characteristic features in terms of the content of structural elements.

The range of legal principles and principles of activity of an assistant judge regarding the organizational support of the judicial process should include a number of norms of the legislation of Ukraine, which is scattered in various normative legal acts, although it constitutes an integral regulatory and legal structure. The legal basis for the activity of an assistant judge regarding the organizational support of the judicial process are those acts of legislation of Ukraine that are adopted in an established and legal manner and regulate its administrative and legal status as a functional and dynamic category, saturated with rights, duties, powers, as well as individual elements, such as the institution of legal liability.

The author substantiates the position that the content and essence of the legal category of powers creates legal grounds for determining the scope of competence of such a person (an official or the competence of a separate body), as well as makes it possible to clearly perform the tasks and responsibilities. It is proved that the organizational support of the judicial process is a set of elements aimed at creating favorable conditions for the administration of justice by a judge of the relevant court and enabling the exercise of such powers in general. The areas of ensuring the organization of the trial by the judge assistant are: organizational, managerial and analytical. In addition, the position is substantiated that the powers of the judge assistant to provide organizational support for the judicial process are formed from a set of rights of the assistant as an official of the relevant court, duties, as well as a set of elements of the administrative and legal status of the court itself as an institution, the tasks of its functioning and activities in the national and local mind.

The system of legal guarantees for the activities of an assistant judge in terms of organizational support of the judicial process interconnects several areas of law enforcement, since both his administrative powers and labor guarantees directly

affect the quality of the implementation of the relevant functions and tasks. Guarantees, as a legal and normative fixed phenomenon, directly affect the possibility of exercising certain powers by an assistant judge. when they are directly and directly specified in the regulatory and legal support. Taking into account the specifics of the sphere of activity of an assistant judge, as well as the peculiarities of the content and structure of his competence regarding the organizational support of the judicial process and direct impact on the justice mechanism, a clear, balanced and unwavering guarantee of his legal status is the key to effective and principled justice.

At the same time, among the types of legal liability of an assistant judge regarding the organizational support of the judicial process, in our opinion, it is necessary to distinguish several, namely: criminal liability, administrative liability and disciplinary liability. Depending on the degree and degree of the offense (misdemeanor) committed, it seems possible to bring to a certain type of legal liability an assistant judge, who is an official of the court apparatus, and the relevant civil servants at the same time. In addition, since civil servants are subject to the legislation in the field of income declaration, it is also possible to bring an assistant judge to administrative or criminal liability not related to the organizational support of the trial.

Thus, first of all, it is necessary to distinguish several forms and types of interaction between an assistant judge and other subjects of organizational support of the judicial process. Among the range of such subjects, in our opinion, it is necessary to single out the judge himself, the secretary of the court session, the court bailiff related to the conduct of a particular court hearing, as well as the units of organizational support of the court apparatus, namely: the court registry, the unit of information, analytical and methodological work of the court.

In addition, the directions of improving the administrative and legal mechanism of the judicial assistant’s activity regarding the organizational support of the judicial process are within the need to amend various types of legislation of Ukraine, which regulates the activities of the judge assistant in this area. The range of spheres of

legal relations that regulate these relations should include: administrative and legal legislation, labor legislation, legislation in the field of civil service and legislation in the field of administration of justice.

Thus, it is necessary to pay attention to the fact that the Regulation on the Judge Assistant, issued and approved by the decision of the Council of Judges of Ukraine, in our opinion, is not enough, since the Council of Judges, although it has exclusive competence to regulate the judicial system, however, set out in this normative legal act is not enough for a clear and understandable systematization of the rights, duties and powers of an assistant judge, a court of any instance and the type of legal proceedings. on the organizational support of the trial in general and the conduct of a specific court hearing, in particular.

Keywords: judiciary, organizational activity, patronage service, judge's assistant, provision of justice, interaction in court, administration, legal regulation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Шапаренко О. С. Поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 171–175. DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.31.

2. Шапаренко О. Правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *KELM*. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. №. 5 (57). P. 246–249. DOI https://doi.org/10.51647/kelm.2023.5.41.

3. Shaparenko Oleksandr. Concept and essence of patronage service. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 4 (326). P. 59–62. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.4.09.

4. Shaparenko Oleksandr. Judicial assistant's powers in organisational support for court proceedings. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6 (328). Pp. 74–77. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.6.13.

5. Shaparenko Oleksandr. Type of and grounds for legal liability of a judicial assistant. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 5 (327). P. 96–100. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.5.14.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шапаренко О. С. Патронатна служба як багатоаспектна правова категорія. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 21–23.

7. Шапаренко О. С. Форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар.

наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 січня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 39–41.

8. Шапаренко О. С. Зміст і сутність діяльності помічника судді у контексті організаційного забезпечення. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 лютого 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 17–20.

9. Шапаренко О. С. Повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21 квітня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 44–46.

10. Шапаренко О. С. Підстави юридичної відповідальності помічника судді. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 07–08 лютого 2024 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2024. С. 71–73.

ЗМІСТ

ЗМІСТ 12
ВСТУП 14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ 22
1.1. Поняття та сутність інституту патронатної служби 22
1.2. Місце помічника судді в системі суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу 48
1.3. Поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу 73
1.4. Правові засади та принципи діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу 89
Висновки до розділу 1 105
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ 107
2.1. Повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу 107
2.2. Юридичні гарантії діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу 120
2.3. Види та підстави юридичної відповідальності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу 133
Висновки до розділу 2 148
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОМІЧНИКА СУДДІ 150
3.1. Види та форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею 150

3.2. Напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу 165
Висновки до розділу 3 176
ВИСНОВКИ 178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 181
ДОДАТКИ 201

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до конституційних приписів, захист державного суверенітету, територіальної цілісності, а також гарантування економічної та інформаційної безпеки України імперативно кваліфікуються як фундаментальні функції держави та консолідований обов'язок усього Українського народу. Реалізація зазначених конституційних засад неможлива без існування ефективного сектору безпеки й оборони, здатного забезпечувати відсіч і стримування збройної агресії, а також підтримувати належний рівень військової дисципліни та правопорядку у військових формуваннях. Особливого значення ці питання набули в умовах триваючої збройної агресії російської федерації проти України та запровадження правового режиму воєнного стану.

Однією з необхідних умов забезпечення боєздатності військових формувань є неухильне виконання військовослужбовцями покладених на них обов’язків під час ведення бойових дій. Самовільне залишення поля бою або відмова під час бою діяти зброєю створюють безпосередню загрозу життю і здоров’ю інших військовослужбовців, негативно впливають на виконання бойових завдань, підривають військову дисципліну та здатні спричиняти істотну шкоду обороноздатності держави. У зв’язку з цим дослідження причин, умов, закономірностей вчинення таких діянь та розроблення ефективної системи їх запобігання набуває особливої актуальності як для науки кримінології, так і для практики забезпечення військового правопорядку.

Вказані принципи визнані і на рівні міжнародного та європейського співтовариства. Україна, будучи повноправним учасником міжнародної спільноти, прагне привести вітчизняну систему судоустрою до світових та європейських стандартів. І хоча на сьогодні ще не можна стверджувати про повну імплементацію та реалізацію вказаних вище принципів, все ж таки варто

звернути увагу на те, що із часу здобуття незалежності наша держава перебуває у перманентному процесі реформування судової гілки влади і судової системи. Відтак, питання визначення адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу не втрачає актуальності та важливості для України.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження складають праці таких вітчизняних і зарубіжних учених у різних галузях юридичної науки, присвячених проблематиці організаційного забезпечення судової гілки влади, як: В. Аверянов, А. Боровик, В. Бринцев, М. Вільгушинський, С. Глущенко, Ю. Грошевий, О. Джафарова, О. Дудченко, В. Журавський, А. Заєць, Р. Кирилюк, А. Клочко, В. Ковальчук, М. Козюбра, А. Колодій, В. Кондратенко, В. Кривенко, Р. Куйбіда, І. Марочкін, Л. Москвич, І. Назаров, В. Нор, Д. Письменний, М. Погорецький, С. Прилуцький, Ю. Притика, П. Пшенова, Я. Романюк, М. Руденко, А. Селіванов, В. Сердюк, Н. Сібільова, О. Скакун, О. Скрипнюк, М. Цвік, І. Юревич, О. Яновська та ін.

Проте, проблематика дослідження потребує більш конкретного системного бачення щодо визначення проблемних питань реалізації адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу у сучасних умовах розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних положень Указів Президента «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»», «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р. та відповідає Пріоритетним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ. Крім цього, тема дисертаційного дослідження відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020 – 2024 роки (наказ МВС від 11.06.2020

№ 454).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є вироблення нових підходів до сутності правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо їх удосконалення.

Поставлена мета зумовить необхідність розв'язання таких *завдань:*

– визначити поняття та сутність інституту патронатної служби;

– окреслити місце помічника судді в системі суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу;

– сформулювати поняття та з'ясувати структуру правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу;

– окреслити правові засади та принципи діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу;

– розкрити правову природу повноважень помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу;

– з'ясувати коло юридичних гарантій діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу;

– з'ясувати види та коло підстав юридичної відповідальності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу;

– визначити види та форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею;

– сформулювати напрямки удосконалення адміністративно-правового регулювання правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу.

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі організаційного забезпечення судового процесу.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус помічника судді.

Методи дослідження. Реалізація мети та завдань дисертаційного дослідження зумовлює застосування комплексного методологічного інструментарію, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи. Для добору й первинної систематизації фактичного матеріалу залучено такі загальні методи наукового пізнання, як спостереження, порівняння, аналіз, аналогія, індукція та дедукція. Специфіку предмета дослідження розкрито через систему спеціальних методів, зокрема формально-логичного, теоретико-прогностичного, організаційно-правового та структурно-функціонального.

Застосування логіко-семантичного методу уможливило поглиблення понятійно-категоріального апарату дослідження, зокрема через експлікацію сутнісного змісту таких базових категорій, як «патронатна служба» та «адміністративно-правовий статус помічника судді» (підрозділи 1.1., 1.2., 1.3., 2.1., 3.1.). Системний метод використовувався під час визначення структури адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу (підрозділи 1.2., 1.3., 1.4., 2.2., 2.3., 3.1.).

Історико-правовий метод дозволить проаналізувати генезис формування та становлення інституту помічників судді в системі суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу (підрозділ 1.1., 2.1., 2.2., 2.3.). Методи класифікації, групування, системно-функціональний застосовано для дослідження повноважень, гарантій та підстав юридичної відповідальності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, а також під час аналізу нормативно-правових актів або їх проектів, що регламентують зазначені відносини (підрозділи 2.2., 2.3., 3.2.). За допомогою спеціально-юридичного і статистичного методів з'ясовано види та форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею (підрозділ 3.1.).

Методи групування та структурно-логічний допомогли визначити коло суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу та місце в ньому помічника судді (підрозділ 1.2., 1.3.). Системно-структурний метод уможливив характеристику підходів до розвитку адміністративного

законодавства в частині окреслення пріоритетних напрямів удосконалення адміністративно-правового статусу помічника судді (підрозділи 1.1., 1.2.). За допомогою гносеологічного методу дослідження було з'ясовано поняття, особливості, завдання та принципи діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу (підрозділ 1.1.).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації стануть праці фахівців у галузі загальної теорії держави і права, управління, адміністративного права інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною базою дисертації є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, нормативно-правові акти суддівського врядування. Інформаційну базу дослідження становлять політико-правова публіцистика, статистичні матеріали діяльності помічників суддів та звіти Державної судової адміністрації України.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційне дослідження вперше оцінюватиме перспективи та можливість вироблення концептуально нової моделі адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, шляхом опрацювання його змісту, особливостей та процедур виконання повноважень останнього із врахуванням сучасних тенденцій державотворення. Планується запропонувати розв'язання проблеми в контексті визначення правової природи патронатної служби, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій із врахуванням міжнародного досвіду тощо. У дисертації було аргументовано також деякі положення, що становлять наукову новизну, а саме:

вперше:

– з метою комплексного забезпечення організацного процесу судового процесу запропоновано укласти стратегічну дорожку карту щодо систематизації та внесення змін до законодавства України, що регулює діяльність усіх учасників судового процесу, що мають функції, щодо його

забезпечення, а саме: Положення про помічника судді, пропонується виклисти в редакції закону України, доопрацювавши при цьому його правовий статусу щодо підпорядкованості та взаємодії з апаратом суду та суддею в розрізі підпорядкованості тощо; Кодексу законів про працю та Закону України «Про державну службу», щодо приведення у відповідність до інших норм і положень, що регулюють функціонування помічника судді, як представника патронатної служби та як державного службовця тощо;

– визначено і встановлено що такі напрями взаємодії щодо організаційного забезпечення судового процесу як взаємодія із: суддею, секретарем судового засідання, судовим розпорядником, підрозділом організаційно-аналітичного забезпечення діяльності суду та канцелярією суду, уможливлюють виконання помічником судді покладених на нього обов'язків і реалізації права, що прямо співвідноситься з забезпеченням прав і свобод людини і громадянина;

– виокремлено і охарактеризовано основні види відповідальності помічника судді як державного службовця, що є працівником апарату суду до кола яких відноситься перш за все кримінальна відповідальність, адміністративна та дисциплінарна відповідальність. На думку автора чільним необхідно підкреслити, що види юридичної відповідальності помічника судді слід розділити на групи підстав притягнення до відповідальності, а саме: порушення, невиконання, неповне виконання обов'язків покладених на помічника судді як спеціального суб'єкта; порушення антикорупційного законодавства помічником судді, як державним службовцем тощо;

удосконалено:

– зміст і сутність розуміння категорії патронатна служба в системі державної служби, котра розуміється як інститут зі спеціалізованим статусом, що має обов'язки та комплекс повноважень щодо сприяння в реалізації функцій державної служби, посадовців спеціальної категорії, до кола яких віднесено також і суддю;

– наукові напрацювання щодо визначення повноважень помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, котрі мають поліваріативне спрямування, враховуючи функціонал судді та всього суду, відповідної спеціалізації та поділяються на: суто організаційні; процесуальні; внутрішньо взаємодіючі;

– розуміння змісту та сутності напрямів удосконалення адміністративно-правового механізму діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу, до кола яких належать віднести необхідність внесення змін у різні нормативно-правові акти, котрі врегульовують взаємини (адміністративно-правове законодавство, трудове законодавство, законодавство в сфері державної служби та законодавство у сфері відправлення правосуддя);

дістало подальший розвиток:

– підходи до більш глибокої та структурованої імплементації концепції взаємодії під час організаційного забезпечення судового процесу та конкретного судового засідання, як інструменту демократії та реалізації й фактичного втілення принципу змагальності;

– напрями подальших наукових досліджень, що спрямовані на оптимізацію функціонування механізму організаційного забезпечення судового засідання крізь призму конкретного судового кейсу, без взаємопов’язання предмета дослідження з конкретним суб’єктом організації даного процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших наукових розробок сутності адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу (акт Національної академії внутрішніх справ № 175-нд від 20.05.2026);

– *правотворчості* – для вдосконалення законодавства у сфері організаційного забезпечення діяльності судів та статусу помічника судді;

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності організаційного забезпечення діяльності судових органів, зокрема виконання помічником судді своїх повноважень;

– *освітньому процесі* – під час розробки навчальних посібників, методичних рекомендацій та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне процес», «Адміністративне судочинство», «Забезпечення законності в публічному управлінні», «Публічна служба і кадрові процеси» (акт Національної академії внутрішніх справ № 174-оп від 20.05.2026).

Особистий внесок здобувача. Підведені в дисертаційному дослідженні висновки та рекомендації, що й формують наукову новизну даного дослідження розроблені відповідно до вимог законодавства України, з дотриманням норм і стандартів академічної доброчесності. З метою глибокого аналізу наукових категорій і необхідності комплексного дослідження адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.); «Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.); «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.); «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.); «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 07–08 лютого 2024 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (165 найменувань) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 208 сторінок, із них обсяг основного тексту – 167 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ

1.1. Поняття та сутність інституту патронатної служби

В умовах збройної агресії росії проти України важливим є вивчення ймовірно проблемних юридичних явищ, удосконалення функціонування яких, перш за все сприятиме укріпленню інституту дотримання прав і свобод людини і громадянина. Слід звернути увагу, що дослідженню, крізь призму напрацювань науки, таких питань як організаційне забезпечення функціонування системи судоустрою загалом, і ролі та місця, а головне – змісту та сутності інституту патронатної служби зокрема, на нашу думку приділено не достатньо наукової уваги, а триваюча збройна агресія та системне погіршення функціонування механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина зумовлюють потребу в опрацюванні відповідних аспектів.

Питання функціонування патронатної служби неодноразово досліджувались в працях багатьох авторитетних учених-адміністративістів, водночас, нами будуть використані, з належним оформленням посилання праці дослідників, проте, враховуючи обставини за яких система адміністративно-правового забезпечення функціонування патронатної служби знаходиться під загрозою стабільного функціонування в результаті широкомасштабного російського вторгнення, питання пов’язані з поняттям та змістом патронатної служби, набули актуальності знов.

Визначення основних понятійних категорій і елементів, перш за все впливає на функціонування відповідного механізму в загально правовому розумінні та дозволяє врахувати всі ймовірні неточності та деструктивні фактори в перспективі його довгострокового функціонування.

Реформування інституту публічної служби визначено як один із стратегічних пріоритетів адміністративної реформи. Водночас правове регулювання патронатної служби як її специфічного складника тривалий час характеризувалося фрагментарністю та дефіцитом належної уваги з боку суб'єктів законодавчої ініціативи. Лише протягом останнього трирічного періоду спостерігається інтенсифікація нормотворчих процесів у цьому напрямі, що втілилося в розробці низки законопроєктів. Дослідження відповідних проєктів актів законодавства уможливлює простеження провідних векторів новелізації нормативно-правового масиву у сфері патронатної служби, а також базових підходів до концептуалізації та практичної реалізації державної політики в окресленому сегменті [58, с. 94].

У вітчизняній доктрині службового права на сучасному етапі спостерігається дефіцит системного теоретичного осмислення законопроєктів, спрямованих на врегулювання різноаспектних питань розвитку національного інституту патронатної служби. Зокрема, проєкти законів України «Про службу в органах місцевого самоврядування» та «Про парламентську службу» формалізують комплекс інноваційних нормативних положень, які регламентують діяльність посадовців патронатної служби у сферах місцевого самоврядування та законодавчої влади. Критичний аналіз змісту зазначених законодавчих ініціатив та визначення їхнього місця в системі норм адміністративного права має стратегічне значення для науково обґрунтованої корекції та оптимізації подальших етапів модернізації системи публічної служби в Україні. [58, с. 99]. Важливим та актуальним, на нашу думку, є зазначення про те, що інститут патронатної служби в системі державної служби та роботи органів державної влади є надзвичайно важливим оскільки функції, які на нього покладаються слугують для забезпечення функціонування органів державної влади від найменшого рівня до найвищого, а відповідно сприяють забезпеченню прав і свобод людини і громадянина. Усі зазначені нормативно-правові ініціативи, безперечно, є ключовими в контексті унормування інституту патронатної служби, її ролі та значення для держави,

оскільки всі органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти виключно в межах й у спосіб прямо передбачені законодавством України.

Н.М. Дармограй зазначає, що Законом України «Про державну службу» від 10.12.2015 використовується термін «патронатна служба», але поняття не розкривається. Текст цього Закону встановлює перелік посад, віднесених до патронатної служби, регламентує порядок вступу, проходження і припинення, але водночас багато уваги приділено відносній самостійності патрона у вирішенні відповідних питань патронатної служби без дотримання деталізованих критеріїв вступу, просування по кар'єрі тощо. Закон «Про державну службу» (2015) визначає також, кого слід відносити до патронатних службовців (радників, помічників, прес-секретарів та ін.) [32]. Відповідно, слід констатувати та частково погодитись із автором про те, що понятійно-категоріальний апарат відповідного дослідження фігурує в нормативно-правовому колі сучасного українського суспільства в загальному контексті й не характеризується наявністю чіткої термінології.

Після початку широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України особливого значення набули питання забезпечення військової дисципліни, правопорядку у військових формуваннях та належного виконання військовослужбовцями покладених на них обов'язків під час ведення бойових дій. Воєнний стан, мобілізаційні процеси, суттєве збільшення чисельності особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань, а також тривале перебування військовослужбовців в умовах підвищеного психоемоційного навантаження актуалізували проблему військових кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби. Особливе місце серед них займає самовільне залишення поля бою або відмова під час бою діяти зброєю, відповідальність за які передбачена статтею 429 Кримінального кодексу України.

Упродовж останніх років законодавець приділяє значну увагу удосконаленню правового регулювання військової служби та посиленню відповідальності за військові кримінальні правопорушення, що знайшло своє

відображення у низці нормативно-правових актів, прийнятих в умовах воєнного стану. Разом із тим розвиток законодавства не супроводжується належним рівнем комплексного наукового осмислення кримінологічних аспектів самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю. У вітчизняній юридичній науці переважно досліджуються кримінально-правові питання кваліфікації відповідних діянь, тоді як проблеми їх детермінації, особливостей особи правопорушника, віктимологічних характеристик та системи запобігання залишаються недостатньо розробленими.

Водночас самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю становлять підвищену суспільну небезпеку, оскільки здатні створювати безпосередню загрозу життю та здоров'ю військовослужбовців, порушувати функціонування військових підрозділів, негативно впливати на виконання бойових завдань та загалом підривати обороноздатність держави. За таких умов особливої актуальності набуває комплексне кримінологічне дослідження відповідного виду військових кримінальних правопорушень, спрямоване на виявлення причин та умов їх учинення, визначення особливостей особи правопорушника і потерпілого, а також розроблення ефективної системи запобіжного впливу.

Ретроспективний аналіз генезису та розвитку нормативно-правового забезпечення інституту патронатної служби в Україні свідчить про помірну динаміку формування відповідного законодавчого масиву, що стримує створення належної основи для ефективного функціонування цього правового інституту. Низка сутнісних аспектів діяльності патронатної служби й надалі залишається фрагментарно врегульованою. Окреслену правову ситуацію зумовлено дефіцитом комплексних науково обґрунтованих досліджень відповідної проблематики, системними недоліками чинного законодавства (зокрема, внаслідок недиференційованого поширення правового статусу державних службовців на працівників патронатної служби), а також превалюванням лобістських інтересів окремих соціальних груп та інших зацікавлених суб'єктів [104, с. 48]. Таким чином, зміст і сутність явища

патронатної служби, на нашу думку суттєво розмивається в загальноправовому розумінні, що доктринально негативно впливає на його правозастосування, а відповідно й на правовий статус відповідних працівників.

За визначенням Н. М. Дармограй, патронатна служба є специфічним різновидом публічної служби, функціонально спрямованим на професійне забезпечення діяльності суб’єкта публічно-владних повноважень. Зазначений суб’єкт наділений дискреційними повноваженнями щодо самостійного зарахування осіб на службу, встановлення кваліфікаційних вимог, регулювання умов її проходження, заохочення, притягнення до відповідальності та припинення службових відносин на підставі підзаконних актів і штатного розпису. Реалізація цих повноважень здійснюється в межах уніфікованих законодавчих приписів, імперативних для всіх категорій патронатних служб (зокрема, щодо нормативних обмежень та специфіки кар'єрного просування). Інституційна структура відповідного підрозділу може акумулювати посади радників, помічників, керівників прес-служб тощо, тоді як її кількісні та структурні параметри затверджуються безпосередньо керівником відповідного органу [32]. Відповідно, такий широкий контекст, характеризує поняття, зміст і сутність патронатної служби як інституту державного управління та визначає й спрямовує його основні структурні елементи в відповідне русло, адміністративно-управлінських відносин, що позитивно впливає на указаний механізм, проте не дозволяє повною мірою утвердити його на нормативно-правовому рівні.

Комплекс сутнісних ознак патронатної служби, зокрема її тимчасова природа та строковість (що імперативно корелюють із терміном повноважень безпосереднього керівника), чітка детермінація функціональних обов'язків, а також специфічний характер взаємодії між керівником і службовцем, дають підстави стверджувати про доцільність застосування контракту як оптимальної форми правового закріплення службово-трудових відносин у цій сфері [59, с. 294].

Процедура вступу на посади патронатної служби, що функціонує як публічна служба особистої довіри, є детермінуючим елементом її правового змісту. Сучасний стан нормативно-правового регулювання зазначених правовідносин характеризується фрагментарністю та еклектичністю, що не відповідає актуальним суспільним запитам в Україні. Ключовим вектором модернізації цього інституту має стати розробка уніфікованого законодавчого акта, покликаного комплексно врегулювати механізм доступу до служби. Окреслений нормативний акт повинен чітко детермінувати кваліфікаційні вимоги, законодавчі обмеження, порядок та строковість призначення, розпорядчу форму фіксації службових відносин, специфіку службового контракту, а також процедуру складання присяги патронатного службовця. Створення цілісного та транспарентного механізму призначення на посади забезпечить гармонізацію вітчизняної системи патронатної служби зі стандартами європейського адміністративного простору [59, с. 295]. Поряд із цим, на нашу думку, така позиція не може бути врахована цілковито, оскільки інститут патронатної служби функціонує в різних органах державної влади. Поточний стан нормативно-правового регулювання інституту патронатної служби забезпечує її прозорість, доступність та демократичність, а також враховуючи те, які результати щорічно надають державні службовці із кола патронатної служби – ефективною.

Аналіз наукових джерел, законодавства та правозастосовної практики свідчить про те, що попри значне зростання актуальності проблеми самовільного залишення поля бою або відмови під час бою діяти зброєю, її комплексне кримінологічне осмислення залишається недостатнім. Більшість наукових досліджень зосереджені переважно на кримінально-правових питаннях кваліфікації відповідних діянь, тоді як проблеми їх детермінації, особливостей особи правопорушника, віктимологічних характеристик та системи запобігання досліджені фрагментарно. Така ситуація частково пояснюється відносно незначною кількістю наукових праць, присвячених саме статті 429 Кримінального кодексу України, а також складністю отримання та

аналізу емпіричних матеріалів в умовах воєнного стану та ведення бойових дій.

У науковій літературі обґрунтовується, що самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю належать до найбільш небезпечних форм порушення встановленого порядку несення військової служби, оскільки посягають на бойову готовність підрозділів, військову дисципліну та належне виконання бойових завдань. Водночас сучасні підходи до дослідження відповідного виду військових кримінальних правопорушень здебільшого обмежуються аналізом окремих елементів складу кримінального правопорушення або проблемами його кваліфікації. У зв’язку з цим поза належною увагою залишаються питання комплексного дослідження причин і умов учинення таких діянь, особливостей поведінки військовослужбовців в екстремальних умовах бойової обстановки, а також механізмів формування криміногенної ситуації.

На підставі проведеного аналізу можна дійти висновку, що сучасний стан наукової розробленості проблеми потребує формування цілісного кримінологічного підходу до дослідження самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю. Такий підхід має враховувати не лише кримінально-правові аспекти відповідальності, а й систему детермінант відповідної поведінки, особливості особи правопорушника, специфіку віктимізації в умовах бойової обстановки та можливості запобіжного впливу. Саме комплексне поєднання зазначених елементів дозволяє найбільш повно розкрити природу досліджуваного явища та визначити ефективні напрями його запобігання.

Крім цього, першочергову позицію про специфіку відносин між керівником-патроном та службовцем, у контексті обмеженості строку перебування на посаді останнього, не може бути застосовано в контексті аналізу адміністративно-правового статусу помічника судді суду відповідної інстанції, якщо суддю призначено довічно.

Законодавчі ініціативи виступають дієвим інструментом новелізації нормативно-правового масиву у сфері патронатної служби. Інтенсифікація уваги суб'єктів нормотворчості до проблематики оптимізації правового регулювання цього інституту свідчить про визнання його стратегічної ролі в забезпеченні ефективного функціонування національної системи публічного адміністрування. Одним із ключових напрямів удосконалення національного законодавства є формування комплексного нормативно-правового механізму регулювання патронатної служби в органах парламентської влади та місцевого самоврядування. Разом із тим аналіз сучасних законодавчих ініціатив свідчить про їх фрагментарний і несистемний характер, що нерідко зумовлює виникнення нових правових колізій та прогалин у правовому регулюванні. У зв'язку з цим подальше нормотворення у зазначеній сфері має базуватися на концептуально узгодженому баченні державою сутності патронатної служби, її функціонального призначення та суспільної ролі. Важливим інструментом розв'язання окреслених проблем є проведення ґрунтовних порівняльно-правових досліджень інституту патронатної служби. Використання та адаптація кращих зарубіжних практик сприятимуть формуванню ефективної моделі патронатної служби, заснованої на принципах людиноцентризму, інклюзивності, професіоналізму та раціональної організації публічного управління [58, с. 99]. На нашу думку, надзвичайно ефективною є систематизація діяльності патронатної служби та всіх відповідних працівників. Можливість забезпечення помічницького корпусу відповідними правами і свободами та покладання обов'язків щодо їх забезпечення на окрему особу - керівника апарату суду, є безперечно ефективним інструментом розв'язання тих чи інших проблемних питань пов'язаних із механізмом та алгоритмом функціонування, як судової системи, так і інституту патронатної служби загалом.

Удосконалення механізму правового регулювання патронатної служби є актуальним завданням сучасного етапу розвитку публічного управління. Його необхідність зумовлена потребою чіткого розмежування правового статусу

державної та патронатної служби, визначенням характеру їх взаємозв'язків, імплементацією прогресивного зарубіжного досвіду у сфері формування кадрового потенціалу публічної служби, а також підвищенням ефективності професійної діяльності відповідних категорій службовців. Сукупність зазначених чинників обумовлює потребу в комплексному дослідженні сучасного стану нормативно-правового регулювання патронатної служби, виявленні наявних проблем та визначенні перспектив подальшого вдосконалення відповідного правового механізму [104, с. 45]. Проте, на нашу думку серед кола проблемних питань, що виникають в системі функціонування патронатної служби, є не лише нормативно-правовий контекст, а й організаційно-управлінський зміст, тобто, як саме в тих чи інших органах державної влади використовуються патронатні ресурси, та який обсяг коштів державного бюджету України на це витрачається.

У сучасних умовах протидія самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю потребує не лише вдосконалення кримінально-правових механізмів реагування, а й формування цілісної державної політики у сфері запобігання військовим кримінальним правопорушенням. Зростання ролі людського фактора у забезпеченні боєздатності військових формувань, складність сучасної бойової обстановки та тривалий характер воєнних дій обумовлюють необхідність комплексного підходу до вирішення відповідної проблеми. Водночас аналіз сучасного стану нормативно-правового регулювання та практики функціонування системи військового управління свідчить про наявність окремих прогалин і неузгодженостей у сфері профілактики таких діянь, що ускладнює реалізацію запобіжного потенціалу державних інституцій.

Особливого значення у цьому контексті набуває використання сучасних кримінологічних підходів та позитивного міжнародного досвіду щодо зміцнення військової дисципліни, підтримання морально-психологічної стійкості особового складу та формування ефективних механізмів реагування на кризові ситуації під час ведення бойових дій. Разом із тим запобігання

самовільному залишенню поля бою або відмові діяти зброєю не може зводитися виключно до посилення юридичної відповідальності. Ефективність профілактичної діяльності значною мірою залежить від належного рівня організації військової служби, якості управлінських рішень, професійної підготовки особового складу, стану морально-психологічного забезпечення та своєчасного виявлення військовослужбовців груп ризику.

У зв’язку з цим удосконалення системи запобігання досліджуваним військовим кримінальним правопорушенням повинно здійснюватися на засадах комплексності та системності. Поряд із кримінально-правовими засобами важливого значення набувають організаційно-управлінські, соціальні, психологічні та віктимологічні заходи, спрямовані на усунення або мінімізацію впливу криміногенних чинників. Саме поєднання зазначених інструментів створює необхідні передумови для зміцнення військової дисципліни, підвищення стійкості військовослужбовців до негативного впливу бойового стресу та забезпечення належного рівня правопорядку у військових формуваннях України.

Важливу роль у регулюванні трудових відносин працівників патронатної служби відіграють посадові інструкції, а також особливості правового статусу та функціональної діяльності посадових осіб, при яких такі працівники здійснюють свою професійну діяльність. Загалом аналіз чинних нормативно-правових актів, що регламентують окремі аспекти функціонування патронатної служби, свідчить про прагнення законодавця врегулювати ключові питання, пов’язані з виникненням, проходженням та припиненням службово-трудових відносин із патронатними службовцями. Крім того, відповідними актами визначаються окремі посади патронатної служби, встановлюються вимоги до осіб, які претендують на їх заміщення, а також закріплюються певні організаційно-правові засади діяльності зазначеної категорії працівників. Водночас характерною особливістю чинного законодавчого регулювання є відсутність нормативного визначення базового поняття «патронатна служба», що негативно впливає на системність і

узгодженість правового регулювання відповідного інституту публічної служби [6]. Окреслена попереднім автором проблема дійсно назріла та потребує нормативно-правового врегулювання, оскільки крім всього іншого, помічник судді, суду будь-якої юрисдикції має виключне коло компетенції і зобов'язаний сприяти виконанню обов'язків судді у сфері відправлення правосуддя, а також щодо організаційного забезпечення судового засідання, що є досить абстрактними категоріями в контексті їх реалізації.

На думку К. Крамського, аналіз сучасних законодавчих ініціатив у сфері вдосконалення правового регулювання патронатної служби в Україні свідчить про наявність стійкої тенденції до розроблення законопроєктів, спрямованих на реформування відповідного правового інституту, насамперед у системі парламентської діяльності, місцевого самоврядування та органів правосуддя. Водночас недостатня увага приділяється нормативному забезпеченню порядку добору, проходження та припинення патронатної служби в органах публічної адміністрації, а також у структурі патронатної служби Президента України. Такий підхід не повною мірою відповідає сучасним викликам державотворення, особливо в умовах правового режиму воєнного стану, коли патронатні службовці беруть безпосередню участь у підготовці, супроводженні та реалізації управлінських рішень, що мають важливе суспільне значення.

Дослідник обґрунтовує висновок про наявність концептуальних змін у підходах до вдосконалення правового регулювання патронатної служби, які проявляються у переході від фрагментарного внесення змін до окремих нормативно-правових актів до розроблення комплексних законодавчих рішень. Разом із тим якість відповідних законопроєктів суттєво знижується через відсутність єдиної державної концепції щодо визначення ціннісних засад, правової природи, функціонального призначення та місця патронатної служби в системі публічної служби.

Окремої уваги потребує вдосконалення правового регулювання патронатної служби в судовій системі. Зокрема, актуальним є питання

нормативного закріплення правового статусу секретаря судового засідання як суб'єкта патронатної служби, а також визначення особливостей проходження такої служби шляхом внесення відповідних змін до профільного законодавства.

Крім того, дискусійним видається підхід щодо скасування вимоги про наявність вищої освіти для осіб, які виконують функції помічника-консультанта народного депутата України на громадських засадах. Науковець обґрунтовано вказує, що така законодавча новела може негативно позначитися на професійному рівні кадрового забезпечення патронатної служби, створити передумови для призначення осіб без належної кваліфікації та, як наслідок, знизити рівень довіри до інституту патронатної служби як важливого елементу системи публічного управління [58, с. 98-99]. Враховуючи те, що патронатна служба є видом державної служби та на неї поширюються всі вимоги до посади державного службовця котрі крім, іншого, зазначаються в національному класифікаторі професій, питання щодо мінімального рівня освіти кандидата на посаду помічника судді чи будь-якого іншого суб'єкта патронатної служби дійсно є актуальним та потребує нормативного врегулювання, хоча частково ці питання вже висвітлені в Положенні про помічника судді. Проте, на нашу думку, та за результатом аналізу відповідного нормативно-правового акта, не було виявлено чітко окреслених повноважень помічника судді, що також негативно впливає на виконання ним його посадових обов'язків.

Важливе значення для забезпечення належного рівня військової дисципліни та запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю мають нормативно визначені правила організації військової служби, чіткий розподіл повноважень між командирами різних рівнів, порядок доведення та виконання бойових наказів, а також механізми контролю за їх реалізацією. Аналіз чинного законодавства та відомчих нормативно-правових актів свідчить про те, що законодавець приділяє значну увагу регламентації питань проходження військової служби, військової

дисципліни та відповідальності за її порушення. Водночас окремі аспекти забезпечення психологічної стійкості особового складу, раннього виявлення військовослужбовців груп ризику, а також профілактики негативних наслідків бойового стресу залишаються недостатньо деталізованими на нормативному рівні. За таких умов особливого значення набуває не лише наявність правових приписів, а й ефективність їх практичної реалізації в умовах бойової обстановки.

У сучасній науковій літературі обґрунтовується необхідність удосконалення підходів до забезпечення військової дисципліни та підтримання боєздатності особового складу в умовах тривалих бойових дій. При цьому увага акцентується не лише на питаннях юридичної відповідальності, а й на створенні дієвої системи морально-психологічного забезпечення, професійної підготовки та управління особовим складом. Встановлено, що ефективність виконання бойових завдань значною мірою залежить від рівня довіри між командиром і підлеглими, зрозумілості поставлених завдань, належної комунікації у підрозділі та своєчасного реагування на кризові прояви у поведінці військовослужбовців.

На підставі проведеного аналізу можна дійти висновку, що серед детермінант самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю важливе місце посідають не лише індивідуально-психологічні особливості військовослужбовця, а й організаційно-управлінські чинники функціонування військових формувань. Саме тому підвищення ефективності запобігання відповідним військовим кримінальним правопорушенням повинно передбачати комплексне вдосконалення механізмів управління особовим складом, морально-психологічного забезпечення, професійної підготовки та внутрішнього контролю за станом військової дисципліни в умовах виконання бойових завдань.

Дослідники Д. В. Приймаченко та Д. Д. Приймаченко обґрунтовують позицію, відповідно до якої сформована в радянський період система публічного управління та організаційна модель державного апарату не повною

мірою узгоджуються з вимогами сучасного етапу державотворення, принципами демократичного врядування та європейськими стандартами публічної адміністрації. За таких умов актуалізується потреба в концептуальному переосмисленні функціонального призначення держави та її взаємодії із суспільством, що передбачає реалізацію комплексної реформи, яка охоплює політико-правову, організаційну та соціально-економічну сфери суспільного розвитку [104]. Зазначене зокрема корелюється також і підходами до змістовного наповнення та нормативного визначення поняття патронатної служби, котра в свою чергу не достатньо врегульовується в усіх сферах державної служби – чи то у системі органів виконавчої влади, чи то в контексті забезпечення функціонування судової гілки влади.

І. В. Дашутін наголошує, що чинне законодавство України розглядає відносини, пов'язані з виконанням патронатними службовцями своїх посадових обов'язків, як різновид трудових правовідносин. Водночас останніми роками до Верховної Ради України вносяться законопроєкти, спрямовані на зміну засад організації зазначених правовідносин, які не завжди належним чином враховують їх трудоправову природу та загальновизнані критерії віднесення суспільних відносин до сфери трудового права. У зв'язку з цим подальше вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності патронатних службовців має здійснюватися з урахуванням того, що реалізація ними своїх повноважень відбувається в межах трудових правовідносин.

Науковець зазначає, що відповідні правовідносини поєднують у собі як загальні ознаки, притаманні трудовим відносинам, так і спеціальні характеристики, обумовлені особливостями набуття, реалізації та припинення правового статусу патронатного службовця. Зокрема, їх характерними рисами є наявність організаційної підпорядкованості працівника роботодавцю, що визначає патронатного службовця як найманого працівника; здійснення трудової діяльності на оплатній основі із забезпеченням належних стандартів гідної праці та соціальної захищеності; обов'язок особистого виконання

визначеної трудової функції; а також взаємна відповідальність сторін трудових правовідносин за належну реалізацію прав та виконання обов'язків, що проявляється через механізми як позитивної, так і негативної юридичної відповідальності.

Отже, специфіка правового статусу патронатних службовців не змінює трудової природи відповідних правовідносин, а лише надає їм додаткових особливостей, які мають бути враховані під час формування та вдосконалення законодавства у сфері патронатної служби [33].

Відповідно, слід зауважити, що певною мірою у діяльності патронатної служби присутні елементи трудових правовідносин, оскільки саме вони слугують основою для налагодження правового зв'язку між конкретною особою та органом державної влади, що в свою чергу дозволяє забезпечити покладання обов'язків та цю особу та виконання нею функцій держави.

Ефективна система державного управління повинна базуватись на структурно-функціональній єдності органів виконавчої влади, оптимальному поєднанні централізації та децентралізації в управлінській діяльності, стабільності і незалежності адміністративного апарату. Якість кадрового складу, його інтелектуальні можливості, ефективність роботи безпосередньо впливають на авторитет державних органів, а в цілому' в значній мірі визначають розвиток держави. Проголошуючи людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю держава надає кожному громадянинові право на участь в управлінні державними справами, рівне право доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [13]. Водночас, належить додатково прокоментувати те, що структурно-функціональної єдності інституту патронатної служби в системі органів державної влади досягнути буде неможливо, оскільки відповідна інституція пронизує всі вищезазначені органи, як горизонтально, так і вертикально, будучи їх невід'ємною складовою частиною. Водночас, специфіка діяльності помічника суттєво відрізняється в залежності від сфери функціонування того чи іншого органу державної влади,

що створює виключні правові та організаційні обставини де неможливим буде висунення одних і тих самих вимог до зазначених суб'єктів.

Сучасні умови функціонування сектору безпеки і оборони України, пов'язані з тривалим характером воєнних дій та необхідністю підтримання високого рівня боєздатності військових формувань, зумовлюють потребу в постійному вдосконаленні системи військового управління. Водночас забезпечення військової дисципліни та правопорядку у військах не може обмежуватися лише кримінально-правовими засобами впливу. Важливу роль у цьому процесі відіграють організаційно-управлінські механізми, ефективність роботи командирів різних рівнів, якість кадрового забезпечення, морально-психологічний супровід особового складу та здатність військових органів своєчасно реагувати на негативні процеси, що виникають у військових колективах. Саме тому проблема запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю повинна розглядатися в контексті загального функціонування системи військового управління, а не виключно через призму юридичної відповідальності.

У науковій літературі неодноразово наголошується, що ефективність виконання військовослужбовцями покладених на них обов'язків значною мірою залежить від рівня організації служби, чіткості управлінських рішень та належного функціонування внутрішньої системи комунікації у військових підрозділах. У цьому аспекті особливого значення набувають відносини між командиром і підлеглими, рівень довіри до командування, зрозумілість поставлених завдань та сприйняття військовослужбовцями справедливості прийнятих рішень. Наявність управлінських прорахунків, інформаційної невизначеності, недостатньої підготовки особового складу або несвоєчасного реагування на ознаки морально-психологічного виснаження здатна суттєво підвищувати ризик виникнення поведінки, пов'язаної з відмовою від виконання бойових обов'язків.

Таким чином, серед детермінант самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю важливе місце посідають саме організаційно-

управлінські чинники, пов’язані з функціонуванням військових формувань та особливостями управління особовим складом. Це зумовлює необхідність удосконалення не лише нормативно-правових механізмів забезпечення військової дисципліни, а й системи підготовки командного складу, морально-психологічного забезпечення військовослужбовців, внутрішньої комунікації у підрозділах та механізмів раннього виявлення кризових станів, здатних негативно впливати на виконання бойових завдань.

На думку О. Костилєва, працівники патронатної служби належать до категорії державних службовців, у зв’язку з чим правові засади їхнього статусу та професійної діяльності визначаються насамперед положеннями Закону України «Про державну службу». Водночас дослідник акцентує увагу на тому, що зазначена категорія службовців характеризується низкою специфічних особливостей, які істотно відрізняють її від інших суб’єктів державної служби. Такі відмінності проявляються у характері виконуваних завдань, особливостях правового статусу, порядку вступу на службу та її припинення, а також у специфіці правових обмежень, пов’язаних із перебуванням на відповідних посадах.

Крім того, посади патронатної служби, будучи складовою системи державних посад, мають особливе функціональне призначення та правову природу. На відміну від більшості державних службовців, діяльність яких пов’язана переважно із здійсненням управлінських функцій та безпосередньою реалізацією завдань держави в межах компетенції відповідного органу, працівники патронатної служби виконують консультативні, організаційні, аналітичні та допоміжні функції, спрямовані на забезпечення діяльності конкретної посадової особи або державного органу. Саме зазначені особливості зумовлюють необхідність диференційованого підходу до правового регулювання патронатної служби в системі публічної служби України [56]. Таким чином, логічним буде зазначити, що зміст і сутність поняття «патронатна служба», вченими й законодавством визначається як структурний підрозділ органу державної влади, який вміщає в

собі низку працівників і на яких покладається виконання функцій держави, переважно пов’язаних із забезпечення функціонування того чи іншого органу.

Специфіка діяльності працівників патронатної служби полягає в тому, що вони забезпечують професійну діяльність конкретної посадової особи політичного характеру, виконуючи консультативні, експертно-аналітичні, організаційні, інформаційні та технічні функції. Водночас характер виконуваних ними завдань не дає підстав ототожнювати їхню діяльність із реалізацією компетенції відповідного державного органу, що є характерною ознакою класичної державної служби. На відміну від державних службовців, які здійснюють повноваження від імені держави та в межах компетенції відповідного органу публічної влади, патронатні службовці забезпечують діяльність конкретного політичного діяча або посадової особи, перед якими вони безпосередньо несуть відповідальність за результати своєї роботи.

Особливістю правового статусу патронатних службовців є також те, що зміст їхніх функціональних обов’язків, обсяг повноважень та межі відповідальності значною мірою визначаються особою, при якій вони проходять службу. Відповідно, порядок призначення на посади патронатної служби та припинення службових відносин має персоніфікований характер і безпосередньо залежить від кадрових рішень відповідного політичного діяча. Як наслідок, припинення повноважень особи, при якій функціонує патронатна служба, зазвичай зумовлює припинення перебування на службі працівників такого патронату. Наприклад, завершення депутатських повноважень народного депутата України тягне за собою припинення діяльності його помічників-консультантів у межах відповідної патронатної служби.

З огляду на зазначені особливості, обґрунтованою видається позиція щодо недоцільності прирівнювання посад патронатної служби до посад державної служби та віднесення їх працівників до категорії державних службовців із присвоєнням відповідних рангів. Правова природа патронатної служби, її функціональне призначення та особливий порядок формування кадрового складу свідчать про необхідність самостійного нормативного

визначення місця цього інституту в системі публічної служби України [50]. Водночас, механізм юридичної відповідальності державного службовця та працівника патронатної служби, що відповідно до чинного законодавства України є тотожними поняттями, й не може бути застосованим в контексті позбавлення відповідного патронатного службовця правового статусу в системі державної служби. Важливим є зазначення про те, що кожен працівник патронатної служби, а зокрема й органу судової влади зобов'язаний неухильно дотримуватися законодавства України та керуватися принципом, щодо реалізації своїх прав повноважень та виконання обов'язків виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України, що безперечно співвідноситься з їх статусом державних службовців. В разі втрати такого статусу, може бути ускладнено можливість притягнення їх до окремих видів юридичної відповідальності, а також висунення вимог до певного напряму в діяльності державної служби, оскільки їх інститут націлений саме на забезпечення функціонування того чи іншого органу державної влади або його посадових осіб, що нерозривно поєднує їх взаємно.

У науковій літературі справедливо зазначається, що правовий статус особи не може розглядатися виключно через формальну належність до певної категорії суб'єктів. Значно важливішим є зміст покладених на неї обов'язків, характер виконуваних функцій та місце у відповідній організаційній системі. Цей підхід повною мірою може бути застосований і до характеристики особи, яка вчиняє самовільне залишення поля бою або відмовляється діяти зброєю. Хоча обов'язковою ознакою суб'єкта відповідного кримінального правопорушення є статус військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста під час проходження зборів, кримінологічне значення має не лише наявність такого статусу, а й конкретна роль особи в бойовій обстановці, обсяг її повноважень, функціональне призначення та місце у структурі військового підрозділу.

Особливості виконуваних бойових завдань безпосередньо впливають на характер поведінки військовослужбовця в екстремальних умовах. Один і той

самий зовнішній прояв протиправної поведінки може мати різне кримінологічне значення залежно від того, ким саме він учинений – рядовим військовослужбовцем, сержантом, командиром підрозділу, оператором складної техніки, навідником, розвідником чи іншою особою. Від службово-рольового статусу військовослужбовця залежить не лише обсяг покладених на нього обов'язків, а й рівень відповідальності за виконання бойового завдання, ступінь впливу його поведінки на інших військовослужбовців та можливі наслідки порушення військової дисципліни для функціонування підрозділу загалом.

Саме тому характеристика особи, яка вчиняє самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю, повинна формуватися не лише через аналіз її спеціального правового статусу, а й через дослідження рівня військово-професійної підготовки, службового досвіду, виконуваних функцій, місця в системі військового управління та ступеня інтегрованості у бойову діяльність підрозділу. Такий підхід дозволяє більш повно розкрити механізм формування протиправної поведінки та визначити криміногенні чинники, які впливають на прийняття рішення про відмову від виконання бойового обов'язку в умовах безпосереднього зіткнення з противником.

На думку Я. І. Окар-Балажа, адміністративно-правовий статус є різновидом спеціального правового статусу особи, який визначає її місце в системі адміністративно-правових відносин через сукупність закріплених прав, обов'язків та заходів юридичної відповідальності. Зазначений статус характеризує особу як суб'єкта адміністративного права та створює правові передумови для її участі у суспільних відносинах, що виникають у процесі реалізації суб'єктами публічної влади своїх повноважень щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Крім того, адміністративно-правовий статус опосередковує участь особи у відносинах, пов'язаних із взаємодією органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, а також у правовідносинах, що виникають у сфері публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності. У

певних випадках його зміст поширюється і на відносини внутрішньоорганізаційного характеру, які складаються в процесі функціонування органів публічної влади. Таким чином, адміністративно-правовий статус виступає важливим інструментом правового закріплення місця та ролі особи в системі публічного адміністрування, визначаючи межі її правомірної поведінки та особливості реалізації адміністративної правосуб'єктності [70; 89]. Відповідно, крізь призму запропонованого адміністративно-правовий статус патронатної служби слід характеризувати як сукупність специфічних правових підвалин, що визначають роль, місце, перелік функцій, повноважень і прав підрозділу, що забезпечує реалізацію допоміжних функцій, пов'язаних із діяльністю служби (інституції, установи, конкретної посади державної служби) при якій він створений.

Удосконалення правового регулювання патронатної служби потребує комплексного та концептуально виваженого підходу з боку законодавця. З огляду на специфіку правового статусу патронатних службовців, особливості їх трудової діяльності та місце в системі публічної служби, доцільним видається нормативне врегулювання відповідних суспільних відносин на рівні спеціального законодавчого акта, аналогічно до правового забезпечення інших видів публічної служби.

У такому нормативно-правовому акті доцільно закріпити легальне визначення поняття «патронатна служба», встановити вичерпний перелік посад патронатної служби, визначити кваліфікаційні вимоги до кандидатів, порядок вступу на службу та особливості набуття відповідного правового статусу. Важливим є також врегулювання питань, пов'язаних із проходженням служби, кар'єрним розвитком, зміною істотних умов праці, припиненням службових відносин, оплатою праці, дисциплінарною відповідальністю, застосуванням заходів заохочення і стягнення, матеріальною відповідальністю та охороною праці.

Крім того, законодавчого визначення потребують обсяг повноважень і компетенція патронатних службовців з урахуванням особливостей

функціонування органу публічної влади, в якому вони здійснюють професійну діяльність, а також специфіки повноважень посадової особи, діяльність якої вони забезпечують. Водночас перспективним напрямом удосконалення правового регулювання є нормативне закріплення системи гарантій діяльності патронатних службовців, механізмів реалізації ними службових повноважень, а також належного соціального та матеріального забезпечення.

Прийняття спеціального закону про патронатну службу сприятиме формуванню цілісного та узгодженого механізму правового регулювання відповідного інституту, усуненню наявних прогалин і колізій законодавства, а також підвищенню ефективності функціонування патронатної служби як важливої складової системи публічного управління [6].

На нашу думку належним є погодитись із окресленою позицією, оскільки хоч окремі питання вже висвітлюються в положенні про помічника судді, вони потребують належного нормативно-правового регулювання на рівні законодавства України. Окремі питання істотних умов праці, мінімальних базових вимог до посади, а також особливості дисципліни праці та засад дисциплінарної відповідальності помічника судді загалом, потребують більш глибокого та детального регулювання, оскільки в разі несумлінного виконання своїх обов’язків помічником судді, саме ці норми законодавства України стають ключовими при вирішенні будь-яких спорів.

У науковій літературі обґрунтовується, що правовий статус будь-якого суб’єкта визначається не лише сукупністю його прав, обов’язків і відповідальності, а й місцем у системі суспільних відносин та характером виконуваних функцій. Аналогічний підхід може бути застосований і до суб’єктів запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю. Ефективність профілактичного впливу значною мірою залежить від чіткого нормативного визначення компетенції органів військового управління, командирів різних рівнів, підрозділів морально-психологічного забезпечення, військової служби правопорядку та інших суб’єктів, залучених до підтримання військової дисципліни та правопорядку у

військах. Саме узгодженість їх діяльності створює необхідні передумови для своєчасного виявлення криміногенних чинників та мінімізації ризиків учинення відповідних військових кримінальних правопорушень.

Водночас результати проведеного дослідження свідчать, що система запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові діяти зброєю потребує подальшого вдосконалення як на нормативному, так і на організаційному рівнях. Незважаючи на наявність значного масиву нормативно-правових актів, які регламентують проходження військової служби, підтримання військової дисципліни та забезпечення правопорядку у військових формуваннях, окремі питання профілактичної діяльності залишаються недостатньо систематизованими. Насамперед це стосується механізмів раннього виявлення військовослужбовців груп ризику, порядку взаємодії між суб'єктами профілактики, організації психологічного супроводу особового складу та реагування на кризові прояви поведінки в умовах тривалого бойового навантаження.

У зв'язку з цим одним із перспективних напрямів удосконалення системи запобігання досліджуваним військовим кримінальним правопорушенням є формування більш цілісного нормативного та організаційного механізму профілактичної діяльності. Такий підхід повинен передбачати не лише чітке визначення компетенції суб'єктів запобігання, а й удосконалення процедур моніторингу морально-психологічного стану військовослужбовців, розвитку інститутів психологічної підтримки, зміцнення військової дисципліни та підвищення ефективності управлінських рішень в умовах бойової обстановки. Саме комплексність і системність профілактичної діяльності створюють необхідні передумови для зниження рівня військової злочинності та забезпечення належного виконання бойових завдань.

А. Ю. Бабакін обґрунтовує необхідність формування цілісного та системного підходу до нормативно-правового регулювання патронатної служби, зокрема щодо визначення особливостей правового статусу патронатних службовців і специфіки їх трудової діяльності. На думку

науковця, оптимальним шляхом розв’язання наявних проблем у цій сфері є прийняття спеціального законодавчого акта, який комплексно врегульовував би засади функціонування патронатної служби за аналогією з іншими видами публічної служби.

У межах такого нормативно-правового акта доцільно законодавчо визначити поняття патронатної служби, встановити перелік посад, що належать до її складу, закріпити кваліфікаційні вимоги до кандидатів, порядок вступу на службу, а також обмеження та особливості її проходження. Крім того, важливим елементом правового регулювання має стати нормативне визначення гарантій професійної діяльності патронатних службовців, механізмів реалізації ними службових повноважень, а також засад їх соціального та матеріального забезпечення.

Таким чином, прийняття спеціального закону про патронатну службу сприятиме підвищенню рівня правової визначеності у відповідній сфері, забезпеченню системності правового регулювання та створенню належних умов для ефективного функціонування інституту патронатної служби в системі публічного управління [6].

Відповідно, зазначена позиція визначає зміст і сутність важливості окреслення основних напрямів надання характеристики поняттю патронатної служби, що нерозривно пов’язано з його нормативним визначенням, подальшою законодавчою конструкцією та загальними засадами відповідного правового статусу цього структурного утворення.

У підрозділі здійснено комплексний аналіз поняття та сутності патронатної служби як самостійного державно-правового інституту, становлення якого бере свій початок із середини XVIII століття. Обґрунтовано, що сучасна модель функціонування патронатної служби базується на системі взаємопов’язаних нормативно-правових актів, які визначають організаційно-правові засади її діяльності та забезпечують належне виконання покладених на неї завдань.

У роботі відстоюється позиція, відповідно до якої патронатна служба в широкому розумінні являє собою інституційний механізм, створений для організаційного, консультативного, інформаційно-аналітичного та іншого забезпечення діяльності суб'єктів публічної влади. Водночас, незважаючи на існування в науковій літературі підходів, згідно з якими патронатна служба може розглядатися поза межами державної служби, доводиться, що за своєю правовою природою та функціональним призначенням вона є складовою системи публічної, а насамперед державної служби.

Встановлено, що сутність патронатної служби полягає у створенні організаційно-правових умов для ефективного функціонування відповідного органу державної влади або посадової особи. При цьому працівники патронатної служби реалізують допоміжні, консультативні, експертні та координаційні повноваження, спрямовані на забезпечення діяльності основного суб'єкта владних повноважень, не підміняючи його компетенцію та не здійснюючи від його імені владно-управлінських функцій.

На прикладі функціонування органів судової влади обґрунтовано, що інститут помічника судді є окремою формою патронатної служби, діяльність якої безпосередньо пов'язана із забезпеченням здійснення правосуддя. У цьому контексті доведено, що підрозділи патронатної служби виконують важливу забезпечувальну функцію, сприяючи належній реалізації повноважень основного суб'єкта адміністративно-правових відносин та підвищуючи ефективність його професійної діяльності. Таким чином, патронатна служба виступає невід'ємним елементом механізму функціонування органів публічної влади, забезпечуючи належні організаційні та правові умови для реалізації покладених на них завдань і функцій.

У науковій літературі неодноразово наголошується на необхідності системного підходу до нормативного врегулювання суспільних відносин, які мають важливе значення для функціонування держави та забезпечення її безпеки. У цьому контексті особливого значення набуває формування цілісного наукового уявлення про самовільне залишення поля бою або відмову

під час бою діяти зброєю як самостійне кримінально-правове та кримінологічне явище. Незважаючи на наявність нормативного закріплення відповідальності за такі діяння у статті 429 Кримінального кодексу України, окремі питання їх правової природи, змісту та місця у системі військових кримінальних правопорушень продовжують залишатися предметом наукових дискусій.

У межах дослідження встановлено, що самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю є специфічним видом військового кримінального правопорушення, суспільна небезпечність якого зумовлена безпосереднім посяганням на встановлений порядок несення військової служби в бойовій обстановці. Доведено, що зміст відповідного кримінально-правового явища не обмежується лише фактом залишення займаної позиції або незастосування зброї, а охоплює комплекс суспільних відносин, пов’язаних із забезпеченням військової дисципліни, виконанням бойових завдань, підтриманням боєздатності підрозділів та належним функціонуванням системи оборони держави.

Обґрунтовано, що сутність досліджуваного явища проявляється через його функціональний зв’язок із бойовою діяльністю військових формувань. Подібно до того, як окремі елементи військової організації забезпечують виконання основних завдань оборони держави, кожен військовослужбовець у бойовій обстановці виступає складовою єдиного механізму виконання бойового завдання. Саме тому самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю створюють загрозу не лише для окремого військовослужбовця чи підрозділу, а й для належного функціонування всієї системи військового управління та оборони держави, що й обумовлює підвищений рівень суспільної небезпечності відповідних діянь.

1.2. Місце помічника судді в системі суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу

Помічник судді, як один із суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу суду будь-якої інстанції відіграє одну з найбільш важливих ролей, оскільки відповідно до законодавства України він може замінити секретаря судового засідання у той час, як згадана особа не може заміняти помічника судді, що формує унікальні правові умови, правового статусу помічника судді. Відповідно до чинного законодавства коло компетенції помічника судді є досить значним і прямопропорційно співставляється із обов'язками та повноваженнями судді в сфері відправлення правосуддя, що відповідно формує потребу детального аналізу місця зазначеної особи в системі суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу оскільки останній координується та забезпечується не лише нею.

Поняття організаційного забезпечення судового процесу раніше досліджувалося вченими і дослідниками, проте одностайної позиції про правову сутність і зміст відповідного явища обґрунтувати не вдалось, що в умовах дії правового режиму воєнного стану та сучасних демократичних викликів України на порозі європейської інтеграції, зумовлює обставини більш глибокого аналізу окресленої тематики з урахуванням сьогодення.

Основним функціональним призначенням судової влади є здійснення правосуддя як ключового механізму забезпечення верховенства права, захисту прав і свобод людини та громадянина, підтримання правопорядку й утвердження принципів соціальної справедливості. Ефективність судової влади значною мірою визначається її спроможністю забезпечувати правову визначеність, стабільність суспільних відносин та довіру громадян до державних інституцій. У зв'язку з цим інститут судового захисту посідає особливе місце в системі гарантій реалізації та охорони прав людини.

Серед складових судової системи України особливе значення належить адміністративному судочинству, яке, будучи наймолодшою галуззю судової

юрисдикції, виконує важливу функцію захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин. Специфіка адміністративного судочинства обумовлена його спрямованістю на вирішення спорів між приватними особами та суб'єктами владних повноважень, що надає відповідним процесуальним правовідносинам особливого змісту та суспільної значущості.

За таких умов окремі теоретичні та практичні аспекти функціонування адміністративної юстиції потребують поглибленого наукового аналізу та системного осмислення. Одним із важливих напрямів таких досліджень є з'ясування правової природи, місця та ролі суб'єктів адміністративного судочинства, оскільки саме через їх процесуальний статус, права, обов'язки та повноваження реалізується механізм судового захисту в публічно-правовій сфері [19]. Безперечно, необхідно зазначити, що інститут помічників суддів в будь-якій вертикалі судочинства є невідривною складовою організаційного забезпечення судового процесу. Одним із найбільш важливих суб'єктів в судовому процесі є помічник судді, який власне і готує відповідні аналітичні матеріали для судді перед тим як буде проведено засідання. Більше того помічник судді готує й інші інформаційно-аналітичні матеріали та правові позиції що стосуються конкретно взятої судової справи та можуть безпосередньо впливати на прийняття суддею рішення по суті.

Особливого значення для кримінологічного дослідження самовільного залишення поля бою або відмови під час бою діяти зброєю набуває аналіз місця військовослужбовця у структурі виконання бойового завдання. Як і будь-яка складна організаційна система, військовий підрозділ функціонує завдяки чіткому розподілу ролей, обов'язків та відповідальності між його учасниками. При цьому окремі військовослужбовці можуть виконувати функції, від яких безпосередньо залежить успішність виконання бойового завдання, підтримання взаємодії між підрозділами, управління особовим складом або застосування спеціальних засобів і озброєння. Саме тому оцінка особи правопорушника повинна здійснюватися не лише через його

формальний військово-правовий статус, а й через значення виконуваних ним функцій для забезпечення бойової діяльності підрозділу.

У науковій літературі справедливо підкреслюється, що ефективність функціонування будь-якої складної організаційної системи залежить від належного виконання своїх обов'язків кожним із її елементів. Ця закономірність повною мірою проявляється і в умовах бойової обстановки, де дії або бездіяльність окремого військовослужбовця можуть істотно впливати на безпеку інших осіб, стійкість оборони, результати виконання бойового завдання та загальний рівень боєздатності підрозділу. У зв'язку з цим службово-рольова характеристика особи, яка вчиняє самовільне залишення поля бою або відмовляється діяти зброєю, набуває самостійного кримінологічного значення та потребує врахування поряд із соціально-демографічними, морально-психологічними та військово-професійними ознаками.

З огляду на викладене, одним із важливих елементів кримінологічної характеристики особи правопорушника є її місце у системі військового управління та бойової діяльності підрозділу. Чим вищим є рівень відповідальності військовослужбовця, ступінь його залученості до прийняття рішень або забезпечення виконання бойового завдання, тим більш значними можуть бути негативні наслідки його протиправної поведінки. Саме тому дослідження службово-рольових характеристик особи дозволяє більш повно розкрити механізм учинення самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю та визначити напрями індивідуально-профілактичного впливу на військовослужбовців різних категорій.

Заслуговує на увагу підхід, відповідно до якого правовий статус помічника судді може розглядатися як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому розумінні категорія «помічник судді» охоплює декілька різновидів працівників патронатної служби, діяльність яких спрямована на організаційне, інформаційно-аналітичне та інше забезпечення виконання

суддями як повноважень щодо здійснення правосуддя, так і окремих адміністративних функцій.

До таких суб'єктів належить, насамперед, помічник судді, який забезпечує здійснення суддею його основних функцій у сфері правосуддя. Окрім цього, до зазначеної категорії можуть бути віднесені помічник голови суду, який сприяє реалізації головою суду його адміністративних повноважень та повноважень щодо здійснення правосуддя; помічник заступника голови суду, діяльність якого пов'язана із забезпеченням виконання відповідних адміністративних функцій та суддівських повноважень; помічник судді – члена Ради суддів України, який забезпечує виконання обов'язків, пов'язаних із членством судді у Раді суддів України, а також здійснення ним правосуддя; а також помічник секретаря судової палати апеляційного суду, який бере участь в організаційному забезпеченні реалізації повноважень секретаря судової палати та виконання ним функцій судді.

Таким чином, у широкому розумінні інститут помічника судді охоплює сукупність посад патронатної служби в судовій системі, об'єднаних спільною метою – створенням належних організаційно-правових умов для ефективного здійснення суддями правосуддя та реалізації покладених на них адміністративних повноважень. Такий підхід дозволяє більш повно розкрити зміст і функціональне призначення патронатної служби в системі судової влади. У вузькому значенні помічником судді є виключно працівник апарату суду, який займає посаду патронатної служби та забезпечує виконання повноважень щодо здійснення правосуддя [106; 134]. Водночас, на нашу думку, даний теоретико-правовий підхід не може бути об'єктивно застосований на практиці, оскільки в будь-якому випадку і широкий і вузьке розуміння правового статусу помічника судді є тотожним. Функціонал помічника судді є тісно пов'язаним із відправленням правосуддя та здійсненням суддею покладених на нього обов'язків, водночас, за умови підготовки до проведення судового засідання помічник судді має виключну компетенцію, щодо аналізу та систематизації правових позицій українських

судів, міжнародної судової практики та норм законодавства України в конкретній справі, що пов’язується зі значним пластом роботи. Поряд із цим, помічник голови суду, в будь-якому випадку не може замінити керівника апарату суду, до кола компетенції якого і належить управління всією системою державної служби у відповідному суді, а так само не може замінити керівника канцелярії суду, а відтак помічник голови суду виконує аналогічні, з іншими помічниками, обов’язки в частині підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів статистичної інформації та аналізу законодавства.

Доцільно звернути увагу на те, що особа, яка вчиняє самовільне залишення поля бою або відмову під час бою діяти зброєю, може характеризуватися через різні службово-рольові моделі. Формально до кола потенційних суб’єктів відповідного військового кримінального правопорушення належать військовослужбовці різних категорій, військових звань, спеціальностей та посадового рівня. З огляду на це можливим є виділення окремих груп правопорушників залежно від їх місця у системі військового управління, характеру виконуваних завдань, рівня відповідальності та ступеня залученості до бойової діяльності. Разом із тим кримінологічне значення такої класифікації є відносним, оскільки незалежно від займаної посади чи військового звання кожен військовослужбовець під час бою виступає елементом єдиного механізму виконання бойового завдання.

У цьому контексті більш важливим видається не формальний поділ військовослужбовців за посадами чи категоріями, а аналіз їх функціональної ролі в бойовому порядку підрозділу. Незалежно від того, чи йдеться про командира, оператора озброєння, навідника, розвідника, водія бойової машини або стрільця, їх діяльність безпосередньо пов’язана із забезпеченням виконання спільного бойового завдання. Саме тому вирішальне кримінологічне значення має не статус особи як такий, а рівень її інтегрованості у бойову діяльність підрозділу, обсяг покладених обов’язків та потенційний вплив її поведінки на результати бойових дій.

З огляду на викладене, характеристика особи правопорушника повинна базуватися насамперед на дослідженні її службово-рольового призначення, рівня військово-професійної підготовки, морально-психологічної стійкості та місця у системі бойової взаємодії. Саме такий підхід дозволяє найбільш повно розкрити механізм прийняття рішення про самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю та визначити особливості криміногенного впливу різних факторів на поведінку військовослужбовця в умовах безпосереднього зіткнення з противником.

Аналізуючи поняття та види організаційного забезпечення діяльності господарських судів, необхідно виходити з того, що категорії «організаційне забезпечення», «судове управління» та «судове адміністрування» мають різний зміст і не можуть ототожнюватися між собою. Зокрема, поняття «організаційне забезпечення» характеризується ширшим змістовним наповненням порівняно з поняттям «організаційне керівництво», оскільки охоплює не лише управлінський вплив на діяльність відповідного органу, а й комплекс інформаційних, матеріально-технічних, кадрових, фінансових та інших організаційних заходів, спрямованих на створення належних умов для його ефективного функціонування.

Водночас поняття «судове управління» та «судове адміністрування» також перебувають у співвідношенні загального та спеціального. Судове управління охоплює всю сукупність управлінських процесів, які здійснюються як на загальнодержавному рівні, так і безпосередньо в межах судової системи з метою забезпечення належної організації діяльності судів та функціонування судової влади. До його змісту належать як зовнішні, так і внутрішні управлінські впливи, спрямовані на впорядкування діяльності судових установ.

На відміну від цього, судове адміністрування характеризується більш вузьким змістом і пов’язується виключно з внутрішньоорганізаційними управлінськими процесами, що здійснюються в судах. Суб’єктами такого адміністрування виступають, насамперед, судді, які обіймають

адміністративні посади та реалізують повноваження щодо організації діяльності відповідного суду. Таким чином, судове адміністрування є складовим елементом системи судового управління.

У зазначеній системі організаційне забезпечення діяльності судів займає проміжне місце. З одного боку, воно є складовою судового управління та спрямоване на створення належних умов для здійснення судочинства, а з іншого – за своїм змістом виходить за межі власне судового адміністрування, оскільки охоплює ширше коло організаційних, кадрових, інформаційних і матеріально-технічних заходів. Отже, організаційне забезпечення діяльності господарських судів доцільно розглядати як самостійний елемент механізму судового управління, що забезпечує належне функціонування судової системи та створює необхідні передумови для ефективного здійснення правосуддя [10]. Аналіз зазначених правових позицій базується на характеристиці системи організаційного забезпечення в органах судової влади від загального до приватного. Безперечно найбільш вузьким за обсягом і масштабом процесом є організаційне забезпечення судового засідання, що є формою відправлення правосуддя та одним із видів поточної діяльності суду. Проте, на нашу думку зміст і сутність цього явища належить відмежувати від організаційного забезпечення діяльності всього суду, а також змісту судового адміністрування оскільки організаційне забезпечення судового засідання безпосередньо пов’язується із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина під час відправлення правосуддя, а не із внутрішньої організаційним менеджментом конкретно взятого органу державної влади.

О. М. Радченко звертає увагу на те, що процедура добору помічника судді має виражений персоніфікований характер, оскільки безпосередньо пов’язана з оцінкою суддею професійних та особистісних якостей кандидата. У процесі відбору суддя здійснює пошук особи, здатної ефективно забезпечувати виконання його професійних повноважень, аналізує рівень її теоретичної підготовки, практичних навичок і професійних компетентностей, необхідних для належного виконання функцій помічника судді. Водночас важливе

значення надається індивідуальним характеристикам кандидата, зокрема його моральним якостям, психологічній сумісності, комунікативним здібностям та здатності працювати в умовах підвищеної відповідальності. Таким чином, добір помічника судді ґрунтується не лише на оцінці професійного рівня претендента, а й на врахуванні комплексу особистісних характеристик, що забезпечують ефективну взаємодію між суддею та працівником патронатної служби [114, с. 15]. Водночас, як і зазначалось нами попередньо, важливість ролі і місця, а також загального значення помічника судді в системі організаційного забезпечення судового засідання зумовлюють необхідність пошуку та оцінки відповідних професійних компетентностей особи, що претендує на посаду помічника судді, як самим суддею так і керівником апарату суду.

Характеризуючи систему запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю, необхідно виходити з того, що окремі напрями профілактичного впливу не є тотожними за своїм змістом, суб'єктним складом та механізмом реалізації. Так само, як не слід ототожнювати управління, організаційне забезпечення та окремі форми поточної діяльності, недоцільно розглядати всі запобіжні заходи як єдиний комплекс однорідних інструментів. Система запобігання відповідним військовим кримінальним правопорушенням має багаторівневий характер і охоплює загальносоціальні, спеціально-кримінологічні, індивідуально-профілактичні та віктимологічні заходи, кожен із яких виконує самостійну функцію у механізмі профілактичного впливу.

Загальносоціальні заходи формують базові передумови для зміцнення військової дисципліни та правопорядку через удосконалення державної політики у сфері безпеки й оборони, соціального забезпечення військовослужбовців, системи підготовки особового складу та формування належного рівня довіри до державних інституцій. Спеціально-кримінологічні заходи мають більш вузьку спрямованість і орієнтовані безпосередньо на усунення криміногенних чинників, які сприяють учиненню самовільного

залишення поля бою або відмови діяти зброєю. Водночас індивідуально-профілактичні та віктимологічні заходи концентруються на конкретних військовослужбовцях, особливостях їх морально-психологічного стану, службової поведінки та рівня ризику залучення до механізму криміногенної або віктимної ситуації.

Особливого значення у цьому контексті набуває належна організація діяльності суб'єктів запобігання. Подібно до того, як ефективність виконання бойового завдання залежить від професійного добору, підготовки та координації дій особового складу, результативність профілактичної діяльності визначається якістю кадрового забезпечення, рівнем професійної компетентності командирів, психологів та інших посадових осіб, залучених до підтримання військової дисципліни. Саме тому одним із ключових напрямів удосконалення системи запобігання є забезпечення належного функціонування механізмів раннього виявлення військовослужбовців груп ризику, оцінювання їх морально-психологічного стану та своєчасного застосування індивідуальних профілактичних заходів.

Особливості правового статусу помічника судді значною мірою обумовлені специфікою порядку його добору та проходження служби. На відміну від працівників апарату суду, призначення яких здійснюється за результатами конкурсного відбору, кандидатура помічника судді визначається безпосередньо самим суддею, що відображає довірчий характер відповідних службових відносин. Чинне законодавство не передбачає проведення конкурсних процедур для заміщення цієї посади, а перебування особи на посаді помічника судді безпосередньо пов'язується зі строком здійснення повноважень суддею, за поданням якого її було призначено. Функціональне призначення помічника судді передбачає виконання складних інтелектуально-аналітичних завдань, пов'язаних із дослідженням матеріалів судових справ, аналізом законодавства та судової практики, підготовкою проєктів процесуальних документів, а також здійсненням інформаційно-аналітичного супроводу діяльності судді. З огляду на характер покладених обов'язків,

відповідні посади, як правило, обіймають особи з належним рівнем професійної підготовки, які в процесі тривалої практичної діяльності набувають значного досвіду та спеціалізованих знань у сфері судочинства. Разом із тим окремі нормативні положення, що регулюють діяльність помічників суддів, породжують дискусії щодо повноти реалізації ними прав, притаманних державним службовцям. Зокрема, чинне правове регулювання фактично обмежує можливості кар'єрного просування таких працівників, оскільки тривалість їх перебування на посаді залежить не від результатів професійної діяльності чи проходження встановлених процедур службового зростання, а від строку здійснення повноважень суддею, при якому вони проходять службу. Така особливість свідчить про специфічний характер патронатної служби в судовій системі та обумовлює необхідність подальшого вдосконалення правового механізму забезпечення професійних гарантій помічників суддів [114]. Водночас, на нашу думку належить зауважити на тому, що в контексті реформування системи правничої освіти України, можливістю подальшого просування відповідного державного службовця по системі державної служби, та й загалом правничий професії є те, що помічник суду набуває стажу роботи в галузі права працюючи у відповідній посаді. Проте безперечно правильним, є зазначення про те, що гарантоване статтею 27 Закону України "Про державну службу" просування по службі є неможливим з огляду на відсутність вертикальної побудови системи помічників суддів.

Нормативно-статусні гарантії забезпечення процесуальних прав осіб, які беруть участь в адміністративному процесі у зв'язку з виконанням службових повноважень в апараті суду, становлять систему нормативно закріплених положень і засад, що регламентують їх правове становище, процедуру набуття відповідного статусу, умови та підстави залучення до розгляду конкретної адміністративної справи, а також визначають організаційно-правові передумови належного виконання покладених на них службових функцій.

Практична реалізація зазначених гарантій виявляється через комплекс спеціальних правових механізмів, до яких належать: 1) встановлення особливого порядку призначення на посаду та припинення службових повноважень; 2) визначення спеціальної процедури залучення працівників апарату суду до участі у розгляді адміністративних справ; 3) закріплення можливості притягнення до юридичної відповідальності осіб, які допускають прояви неповаги або іншу неправомірну чи неетичну поведінку щодо працівників апарату суду, які є учасниками адміністративного судочинства; 4) забезпечення спеціального порядку державного захисту зазначеної категорії працівників; 5) створення належних умов для їх професійного розвитку та систематичного підвищення кваліфікації, а також реалізація інших передбачених законодавством заходів, спрямованих на належне виконання ними процесуальних функцій [134]. Водночас, система гарантій помічника судді чітко визначає його коло компетенції в системі організаційного забезпечення судового засідання, а також підкреслює пріоритетність його прав і повноважень серед інших суб'єктів процесу організації судового засідання.

Важливим напрямом запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю є належна система відбору, підготовки та професійного супроводу військовослужбовців. Особливості сучасних бойових дій обумовлюють підвищені вимоги не лише до рівня військово-професійної підготовки особового складу, а й до його морально-психологічної стійкості, здатності приймати рішення в умовах ризику та виконувати поставлені завдання під впливом значних фізичних і психоемоційних навантажень. Саме тому ефективність виконання бойових обов'язків значною мірою залежить від якості професійного добору, рівня підготовки та здатності військовослужбовця адаптуватися до умов бойової обстановки.

Особливого значення набуває система індивідуально-профілактичного впливу, яка повинна охоплювати весь період проходження військової служби. Йдеться не лише про первинний відбір кандидатів до військової служби, а й про постійний моніторинг морально-психологічного стану

військовослужбовців, оцінювання рівня їх професійної готовності до виконання бойових завдань, своєчасне виявлення ознак емоційного виснаження, дезадаптації або втрати мотивації до служби. Практика свідчить, що рішення про самовільне залишення поля бою або відмову діяти зброєю нерідко формується під впливом накопичення негативних психологічних факторів, які своєчасно не були виявлені або належним чином усунуті.

Не менш важливим елементом профілактики виступає система соціальних, правових і психологічних гарантій військовослужбовців. Належне забезпечення умов проходження військової служби, доступ до психологічної допомоги, підтримання високого рівня професійної підготовки, можливість підвищення кваліфікації та своєчасне реагування командування на проблеми особового складу сприяють зміцненню військової дисципліни та зменшенню ризику вчинення відповідних військових кримінальних правопорушень. У зв’язку з цим індивідуально-профілактичні заходи повинні розглядатися як один із ключових елементів загальної системи запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю.

Допоміжну групу учасників адміністративного судочинства утворюють особи, діяльність яких не має визначального впливу на загальний перебіг судового провадження, однак є необхідною для забезпечення його належної організації, всебічності, повноти дослідження обставин справи та об’єктивності судового розгляду. Виконуючи покладені на них процесуальні функції, вони створюють необхідні умови для ефективного здійснення адміністративного правосуддя. До цієї категорії учасників належать секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст і перекладач.

Поділ учасників адміністративного судочинства залежно від їх процесуально-правового статусу знайшов своє нормативне відображення у Кодексі адміністративного судочинства України. Так, положеннями глави 4 цього Кодексу виокремлено дві основні групи учасників: осіб, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, а також представники сторін і третіх

осіб), та інших учасників адміністративного судочинства, до яких законодавець відносить помічника судді, секретаря судового засідання, судового розпорядника, свідка, експерта, спеціаліста і перекладача [48; 19]. Проте враховуючи зазначену позицію слід мати на увазі те що не всі зазначені учасники є суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу. Серед зазначеного кола, найбільш важливу роль відіграють секретар судового засідання, а також судовий розпорядник, котрі спільно із помічником судді відіграють ключові ролі в організаційному забезпеченні судового засідання та сприяють виконанню повноважень, щодо відправлення правосуддя суддею та стоять на сторожі прав і свобод людини і громадянина, що бере участь у судовому засіданні.

Результативність здійснення правосуддя у сфері господарського судочинства значною мірою залежить від належного рівня організаційного забезпечення діяльності господарських судів. Раціонально побудована система організаційного управління створює необхідні передумови для ефективного функціонування судової установи, забезпечуючи своєчасний рух процесуальних документів і формування матеріалів судових справ, збалансований розподіл судового навантаження між суддями, що сприяє оперативному розгляду та вирішенню господарських спорів, а також належне інформаційне забезпечення суддів шляхом надання їм нормативно-правових, довідкових та інших матеріалів, необхідних для здійснення правосуддя. Водночас важливим елементом організаційного забезпечення є діяльність помічників суддів, які надають кваліфіковану допомогу у підготовці матеріалів справи, опрацюванні документів та оформленні процесуальної документації.

Таким чином, ефективне організаційне забезпечення діяльності господарських судів є однією з ключових передумов належного здійснення правосуддя, оскільки саме від якості організації роботи судової установи значною мірою залежать оперативність, повнота та ефективність розгляду господарських спорів [10]. Оцінюючи зазначену наукову позицію, належить

зауважити, що оптимальний розподіл навантаження на кожного суддю залежить від результативності та справності роботи системи електронного документообігу суду, а не від помічника судді чи керівника апарату суду. Необхідно зауважити на тому, що безперечно вірною є позиція автора у тій частині, що надання судді кваліфікованої допомоги в контексті зібрання матеріалів необхідних для вирішення справи, а також контроль за своєчасним надходженням до суду необхідних для проведення судового засідання процесуальних документів є тими підвалинами, що формують коло компетенції помічника судді.

У системі запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю беруть участь різні суб’єкти, які відрізняються за обсягом повноважень, характером діяльності та рівнем впливу на профілактичний процес. Водночас їх роль у механізмі запобігання не є однаковою. Якщо окремі суб’єкти здійснюють лише допоміжні або спеціалізовані функції, то діяльність інших безпосередньо впливає на стан військової дисципліни, морально-психологічний клімат у підрозділі та готовність військовослужбовців до виконання бойових завдань. У зв’язку з цим до ключових суб’єктів профілактичного впливу доцільно віднести командирів різних рівнів, органи військового управління, підрозділи морально-психологічного забезпечення, військових психологів та посадових осіб, відповідальних за підтримання правопорядку у військових формуваннях.

Ефективність функціонування системи запобігання безпосередньо залежить від належної організації взаємодії між її складовими елементами. Так само як успішність виконання бойового завдання обумовлюється узгодженістю дій усіх учасників бойової діяльності, результативність профілактичної роботи визначається своєчасністю обміну інформацією, якістю оцінювання ризиків, ефективністю морально-психологічного супроводу та швидкістю реагування на негативні зміни у поведінці військовослужбовців. Особливого значення набуває діяльність командирів підрозділів, які мають найбільші можливості для безпосереднього

спостереження за особовим складом, виявлення кризових станів та застосування первинних профілактичних заходів.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що результативність запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові діяти зброєю значною мірою визначається не лише наявністю нормативно закріплених повноважень суб’єктів профілактики, а й ефективністю їх практичної діяльності. Саме тому одним із пріоритетних напрямів удосконалення системи запобігання повинно стати посилення координації між її суб’єктами, розвиток механізмів раннього виявлення військовослужбовців груп ризику та підвищення професійної підготовки посадових осіб, відповідальних за підтримання військової дисципліни та правопорядку в умовах бойової обстановки.

Отже, одним із ключових напрямів підвищення ефективності здійснення правосуддя є вдосконалення організації діяльності помічника судді. Якість процесуального супроводу роботи судді, а відтак і належна реалізація завдань правосуддя, значною мірою визначаються професійною підготовкою працівників апарату суду, рівнем їх практичних компетентностей та ефективністю взаємодії між помічником судді й секретарем судового засідання. Саме узгодженість їх діяльності забезпечує належне виконання процесуальних та організаційних функцій, необхідних для своєчасного і якісного розгляду судових справ.

Водночас особливості функціонування апарату суду свідчать про те, що на практиці помічник судді нерідко виконує не лише власні посадові обов'язки, а й окремі функції секретаря судового засідання. Така ситуація може бути зумовлена відсутністю секретаря судового засідання, недостатнім рівнем його професійної підготовки або іншими об'єктивними обставинами, що унеможливлюють належне виконання ним своїх повноважень. У таких випадках саме помічник судді забезпечує технічне фіксування судового засідання, бере участь в організації його проведення та виконує інші

процесуальні дії, які зазвичай належать до компетенції секретаря судового засідання.

Крім того, посадові обов'язки помічника судді передбачають здійснення організаційного контролю та координації діяльності секретаря судового засідання. Зокрема, до його повноважень належить контроль за своєчасним надходженням і долученням до матеріалів судової справи необхідних документів, організацією підготовки судових засідань, належним повідомленням учасників судового процесу про дату, час і місце їх проведення, перевіркою правильності та своєчасності оформлення протоколів судових засідань у справах, що перебувають у провадженні відповідного судді, а також контролем за своєчасною передачею до архіву або канцелярії розглянутих судових справ. Важливою складовою його діяльності є також координація роботи секретаря судового засідання, надання йому методичної та практичної допомоги, зокрема з питань застосування технічних засобів фіксування судового процесу та організації належного документального оформлення процесуальних дій [102, с. 125-126]. Безперечно крім нормативно-правових основ, що зумовлюють коло компетенції помічника судді важливим є рівень його кваліфікації, що власне визначає його роль і місце серед кола суб’єктів організаційного забезпечення судового засідання в конкретно взятих обставинах. Більш детально належить прокоментувати наступним чином: чим більш досвідченим буде секретар судового засідання та менш досвідченим помічник судді, тим менше вищезгаданий буде мати можливості, щодо організаційного впливу на підготовку до судового засідання та його перебіг. Така організаційна особливість може безпосередньо негативно вплинути на готовність судді до проведення того чи іншого судового засідання, а також поставити під сумнів зібрану помічником судді інформацію та аналітичні дані з конкретного питання.

Питання припинення перебування особи на посаді помічника судді безпосередньо пов'язане з особливостями її правового статусу та порядком проходження служби в апараті суду. Чинне законодавство визначає, що

звільнення помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду на підставі подання судді, при якому він виконує свої службові обов'язки. Такий порядок зумовлений специфікою правового зв'язку між суддею та його помічником і ґрунтується на принципі персонального кадрового забезпечення діяльності судді.

Особливістю правового статусу помічника судді є також строковий характер перебування на посаді. Законодавством передбачено, що призначення на цю посаду здійснюється на строк здійснення повноважень відповідного судді, але не довше періоду його перебування у штаті суду. Таким чином, трудові правовідносини помічника судді мають похідний характер від службового статусу судді, до якого він закріплений.

Водночас законодавець передбачив низку гарантій, спрямованих на забезпечення трудових прав помічника судді у разі виникнення обставин, що унеможливлюють подальше виконання ним своїх функціональних обов'язків при конкретному судді. Зокрема, особі може бути запропоновано переведення на іншу посаду в апараті суду, яка не належить до посад державної служби. Таке переведення може передбачати, зокрема, виконання обов'язків додаткового помічника іншого судді або кількох суддів, які здійснюють розгляд найбільшої кількості судових справ та мають підвищене процесуальне навантаження.

У разі якщо помічник судді не погоджується на запропоноване переведення, а суддя, за яким його було закріплено, припинив здійснення правосуддя, вибув зі штату суду або відсутній з інших підстав, що виключають подальше виконання помічником його посадових обов'язків, трудові правовідносини припиняються шляхом звільнення на підставі пункту 2 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України [101; 106; 134]. Належить зауважити в даному контексті, що порівнюючи секретаря судового засідання із помічником судді більш стійким та юридично захищеним видається правовий статус секретаря судового засідання, оскільки він призначається на посаду за клопотанням керівника апарату суду та на нього

не поширюється виключні правові умови Кодексу законів про працю України та Закону України “Про державну службу”, щодо припинення його повноважень одночасно з конкретним суддею. Це питання, з огляду на утворення системи безперебійного забезпечення функціонування системи судоустрою України, потребує врегулювання, оскільки якісний та досвідчений помічник судді набуває професійних компетентностей протягом тривалого часу та на нашу думку не може бути звільнений або вивільнений від виконання обов’язків лише через те, що особа (суддя) якою їй було запропоновано роботу залишила свою посаду.

Важливим напрямом індивідуально-профілактичного запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю є забезпечення належного рівня професійної підготовки військовослужбовців та підтримання їх готовності до виконання бойових завдань. Результати дослідження свідчать, що ефективність діяльності особи в умовах підвищеного ризику значною мірою залежить не лише від формального рівня підготовки, а й від практичного досвіду, сформованих навичок, здатності діяти в умовах невизначеності та рівня взаємодії з іншими учасниками спільної діяльності. У бойовій обстановці ці фактори набувають особливого значення, оскільки від професійної підготовленості окремого військовослужбовця нерідко залежить безпека інших осіб, стійкість підрозділу та успішність виконання бойового завдання.

Особливу роль у механізмі профілактики відіграє система професійного наставництва, передачі досвіду та підтримання належного рівня взаємодії між військовослужбовцями різного рівня підготовки. Практика свідчить, що недостатній бойовий досвід, труднощі адаптації до умов військової служби, невпевненість у власних навичках або відсутність належної підтримки з боку командування можуть виступати додатковими криміногенними чинниками, які підвищують ризик прийняття рішення про відмову від виконання бойового завдання. Саме тому одним із ключових напрямів індивідуально-профілактичної діяльності повинно бути забезпечення безперервного

професійного розвитку особового складу, формування стійких навичок поведінки в екстремальних умовах та підвищення психологічної готовності до виконання бойових обов’язків.

Не менш важливого значення набуває забезпечення кадрової стабільності та збереження професійного потенціалу військових підрозділів. Накопичений бойовий досвід, сформовані навички взаємодії та довіра між військовослужбовцями є важливими елементами підтримання військової дисципліни та бойової стійкості. У зв’язку з цим заходи запобігання повинні бути спрямовані не лише на реагування на вже існуючі прояви дезадаптації чи дисциплінарних порушень, а й на створення умов для довготривалого професійного розвитку, збереження кадрового потенціалу та своєчасного виявлення військовослужбовців, які потребують додаткової психологічної або організаційної підтримки.

Дослідження наукових джерел дає підстави стверджувати, що більшість учених дотримується єдиного підходу до визначення сутності організаційного забезпечення діяльності судів. Разом із тим дискусійним залишається питання щодо складу елементів, які охоплюються змістом зазначеної категорії, у зв'язку з чим у доктрині сформувалися різні погляди на її структурну побудову [10]. Згідно з науковою позицією А. Геля, організаційне забезпечення діяльності судів слід розуміти як сукупність законодавчо визначених заходів фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного й організаційно-технічного характеру, реалізація яких покликана забезпечити створення належних організаційно-правових умов для повного, ефективного та незалежного здійснення судом функції правосуддя [25, с. 62; 10]. На думку О. Дубенка, організаційне забезпечення діяльності судів являє собою комплекс взаємопов'язаних організаційних заходів, спрямованих на фінансове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення судової діяльності, а також на нормативне врегулювання питань судоустрою, порядку здійснення судочинства і правового статусу суддів. У такому розумінні призначення організаційного забезпечення полягає у

створенні необхідних умов для стабільного функціонування судової системи та ефективної реалізації судами їх основної функції – здійснення правосуддя [34, с. 103; 10]. Відповідно, в контексті організаційного забезпечення судового засідання де основним суб’єктом виступає помічник судді, на нашу думку, належить виокремити заходи інформаційного та організаційно-технічного характеру, що спрямовані на забезпечення неупередженості та повної поінформованості конкретного взятого судді, відносно обставин і нормативно-правових особливостей розв’язання конкретно взятого юридичного спору.

За критерієм організаційної побудови учасників адміністративного судочинства доцільно поділяти на дві основні групи: індивідуальних, до яких належать фізичні особи, та колективних, представлених юридичними особами, а також колективними утвореннями, що не мають статусу юридичної особи, зокрема об'єднаннями співвласників, квартальними, вуличними та іншими органами самоорганізації населення.

З метою забезпечення реалізації процесуальних прав, законних інтересів і виконання визначених законом процесуальних обов'язків учасників адміністративного судочинства законодавець закріпив їх адміністративну процесуальну правосуб'єктність. Відповідні положення знайшли своє нормативне закріплення у главі 4 Кодексу адміністративного судочинства України, яка визначає правовий статус учасників адміністративного процесу та обсяг їх процесуальних можливостей.

Водночас система суб'єктів адміністративного процесуального права не зводиться до механічної сукупності окремих учасників процесу, а являє собою цілісну, внутрішньо впорядковану систему взаємопов'язаних індивідуальних і колективних, приватноправових та публічно-правових суб'єктів. Їх взаємодія ґрунтується на структурно-функціональних зв'язках, що забезпечують ефективне функціонування механізму адміністративно-процесуальних правовідносин. Так, різні організаційно-правові форми юридичних осіб взаємодоповнюють одна одну у процесі реалізації покладених на них функцій,

суб'єкти приватного права здійснюють належні їм права у взаємодії із суб'єктами публічного права, а фізичні особи шляхом об'єднання організаційних і правових можливостей можуть утворювати складні колективні суб'єкти, які набувають самостійного процесуального значення [19]. Саме тому роль і місце помічника судді, як одного з ключових суб’єктів забезпечення судового процесу з організаційної та аналітичної точок зору крізь призму правового правничого та методичного забезпечення виділяється неабияк, оскільки саме цей інститут сприяє ефективізації функціонування конкретно взятого судді та всієї системи судоустрою України. Забезпечення оптимальної діяльності у межах правовідносин, з метою розв’язання конкретного судового прецеденту, є однією з основних задач як патронатної служби загалом так і помічника судді, як і її безпосереднього представника.

У науковій літературі обґрунтовується, що ефективність функціонування будь-якої складної соціальної системи визначається не лише діяльністю окремих її елементів, а насамперед рівнем взаємодії між ними. Такий підхід повною мірою може бути застосований і до системи запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що профілактика відповідних військових кримінальних правопорушень повинна розглядатися як комплекс взаємопов’язаних заходів правового, організаційного, кадрового, інформаційного, психологічного та соціального характеру, спрямованих на усунення або мінімізацію впливу криміногенних чинників у військовому середовищі.

Особливого значення у структурі такої діяльності набувають інформаційні, організаційні та кадрові заходи. Саме вони створюють необхідні умови для своєчасного виявлення негативних процесів у військових колективах, оцінювання рівня дисципліни, морально-психологічного стану особового складу та прогнозування ризиків протиправної поведінки. Водночас ефективність запобігання залежить не лише від діяльності окремих посадових

осіб, а й від функціонування цілісної системи суб'єктів профілактики, до якої входять органи військового управління, командири різних рівнів, військові психологи, підрозділи морально-психологічного забезпечення, військова служба правопорядку та інші учасники профілактичного процесу.

Встановлено, що система суб'єктів запобігання характеризується наявністю стійких функціональних зв'язків між її елементами, кожен із яких виконує власні завдання у межах єдиного механізму профілактичного впливу. При цьому результативність запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові діяти зброєю визначається не стільки діяльністю окремого суб'єкта, скільки рівнем координації між ними, повнотою обміну інформацією та узгодженістю профілактичних заходів. Саме тому одним із ключових напрямів удосконалення спеціально-кримінологічного запобігання є забезпечення комплексної взаємодії всіх суб'єктів профілактики, діяльність яких спрямована на підтримання військової дисципліни, правопорядку та боєздатності військових формувань.

Нормативно-статусні гарантії забезпечення процесуальних прав осіб, які беруть участь в адміністративному судочинстві у зв'язку із зайняттям посад в апараті суду, знаходять свій вияв у комплексі правових заходів, спрямованих на: 1) установлення спеціального порядку призначення на посаду та звільнення з посади; 2) визначення особливостей залучення до розгляду адміністративної справи; 3) забезпечення можливості притягнення до юридичної відповідальності осіб, які виявляють неповагу або допускають інші форми неналежної поведінки щодо працівників апарату суду як учасників адміністративного судочинства; 4) запровадження спеціального механізму державного захисту працівників апарату суду, які є учасниками адміністративного судочинства; 5) створення умов для професійного розвитку та підвищення кваліфікації зазначеної категорії працівників, а також реалізацію інших гарантій, спрямованих на належне здійснення ними процесуальних прав та обов'язків [134]. Усі зазначені підвалини тим чи іншим способом виділяють помічника судді, як одного з основних суб'єктів

забезпечення організації судового процесу та наділяють його безперечним колом компетенції, котре сприяє виконанню покладених на нього завдань, а відповідно забезпечує права і свободи людини і громадянина в судовому засіданні та сприяє дотриманню принципів судочинства та відправлення правосуддя. Крім цього, ефективне та повне виконання помічником судді своїх обов'язків, щодо аналізу національного законодавства та судової практики дозволяють уберегти суддю від прийняття необґрунтованого чи суперечливого загальній судовій практиці рішення, що в загальному контексті підвищує рівень відправлення правосуддя в державі та наближає її до високих демократичних стандартів.

Дослідники пропонують низку інструментів і способів, що дозволять врегулювати правовий статус помічника судді та ще більш виразно підкреслити його організаційне навантаження незамінність та важливість в процесі забезпечення відправлення правосуддя. Водночас, прийняття нового положення про помічника судді безперечно позитивно вплинуло на визначення сутності і змісту його правового статусу, окресливши при цьому коло його компетенції та ті особливості, що є важливими під час добору на посаду, а також виконання конкретних посадових обов'язків.

Ефективність запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю значною мірою залежить від створення належної системи правових, організаційних та соціально-психологічних гарантій проходження військової служби. Такі гарантії повинні охоплювати не лише порядок проходження служби та реалізації правового статусу військовослужбовця, а й забезпечення належних умов виконання бойових завдань, професійного розвитку, психологічної підтримки та соціального захисту особового складу. Саме комплексність зазначених заходів створює передумови для підтримання високого рівня дисципліни, мотивації та відповідальності військовослужбовців під час виконання ними службово-бойових обов'язків.

Особливе значення у цьому контексті набуває система професійної підготовки та постійного вдосконалення військово-професійних компетентностей. Проведене дослідження свідчить, що належний рівень бойової підготовки, обізнаність щодо алгоритмів дій у кризових ситуаціях, розуміння тактичної обстановки та впевненість у власних навичках істотно знижують ризик виникнення поведінки, пов’язаної з відмовою від виконання бойового завдання. Водночас своєчасне виявлення військовослужбовців, які потребують додаткової психологічної, соціальної або професійної підтримки, дозволяє мінімізувати вплив криміногенних чинників та запобігати формуванню передумов для вчинення відповідних військових кримінальних правопорушень.

Встановлено, що результативність індивідуально-профілактичної діяльності значною мірою залежить від функціонування цілісної системи підтримки військовослужбовців, яка поєднує заходи професійної підготовки, морально-психологічного забезпечення, соціального захисту та контролю за станом військової дисципліни. Саме тому одним із перспективних напрямів удосконалення системи запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові діяти зброєю є подальший розвиток механізмів професійного супроводу особового складу, підвищення ефективності психологічної підтримки та створення умов для своєчасного реагування на негативні зміни у поведінці військовослужбовців ще до виникнення криміногенної ситуації.

Незважаючи на ухвалення нового Положення, правовий статус помічника судді й надалі залишається предметом наукових дискусій та потребує подальшого нормативного вдосконалення. Зокрема, актуальним залишається питання обґрунтованості віднесення посади помічника судді до патронатної служби замість державної. Крім того, недостатньо врегульованими залишаються правові засади функціонування інституту додаткового помічника судді, а також порядок реалізації помічником судді повноважень секретаря судового засідання. Дискусійний характер мають окремі аспекти правового регулювання оплати праці помічників суддів, зокрема щодо

встановлення надбавок, а також надання додаткових відпусток. Окрему увагу привертає проблема потенційних корупційних ризиків, пов'язаних із позбавленням помічників суддів статусу державних службовців, унаслідок чого на них не поширюється дія законодавства у сфері запобігання корупції та очищення влади. Отже, чинне законодавче регулювання правового статусу помічника судді потребує як додаткового офіційного тлумачення окремих положень, так і внесення відповідних змін на законодавчому рівні з метою усунення наявних прогалин і колізій [69]. Водночас, окресленні правові колізії, на підставі їх аналізу, дозволяють обґрунтувати позицію про те, що роль і місце помічника судді в системі організаційного забезпечення судочинства є безперечною та провідною зокрема з огляду на Специфічність його статусу та широту компетенції. Безперечно сутність і зміст правового статусу помічника судді є релевантним із тими завданнями, що покладаються на конкретного суддю не лише в сфері відправлення правосуддя, а й у контексті адміністрування діяльності того чи іншого суду. Саме тому на нашу думку це питання потребує додаткового аналізу в наступному підрозділі.

Попри значну увагу держави до питань забезпечення військової дисципліни та правопорядку у військових формуваннях, чинна система запобігання самовільному залишенню поля бою або відмові під час бою діяти зброєю все ще потребує подальшого вдосконалення. Проведене дослідження дозволило встановити, що окремі елементи профілактичного механізму залишаються недостатньо узгодженими між собою, а окремі напрями індивідуально-профілактичної діяльності потребують більш чіткого нормативного та організаційного забезпечення. Насамперед це стосується механізмів раннього виявлення військовослужбовців груп ризику, удосконалення процедур психологічного супроводу особового складу, розвитку системи адаптації військовослужбовців до умов бойової обстановки та підвищення ефективності взаємодії між суб'єктами профілактичної діяльності.

Водночас наявність окремих проблемних аспектів не зменшує значення сформованої системи запобіжного впливу. Навпаки, результати дослідження свідчать про те, що саме індивідуально-профілактичні та віктимологічні заходи є одним із найбільш перспективних напрямів протидії самовільному залишенню поля бою або відмові діяти зброєю. Їх ефективність обумовлена можливістю безпосереднього впливу на поведінку конкретного військовослужбовця, своєчасного виявлення кризових станів, усунення негативних наслідків бойового стресу та мінімізації впливу криміногенних факторів ще до моменту виникнення протиправної поведінки.

Отже, подальший розвиток системи запобігання досліджуваним військовим кримінальним правопорушенням повинен бути спрямований на вдосконалення організаційних механізмів профілактики, підвищення ефективності морально-психологічного забезпечення, розвиток інституту військових психологів та розширення можливостей індивідуальної роботи з особовим складом. Саме комплексне поєднання правових, організаційних, психологічних та соціальних заходів створює необхідні передумови для зміцнення військової дисципліни, підвищення бойової стійкості підрозділів та зниження ризику вчинення самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю в умовах воєнного стану.

1.3. Поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу

На сучасному етапі розвитку правової системи України особливої актуальності набувають питання правового регулювання окремих видів суспільних відносин, які забезпечують належне функціонування органів державної влади. Важливе місце серед таких інституцій посідає судова влада як одна з основних гілок державної влади, від ефективності діяльності якої значною мірою залежить стабільність правопорядку, реалізація принципу верховенства права та гарантування прав і свобод людини і громадянина. У

зв’язку з цим будь-які прояви неефективності або дестабілізації функціонування судової системи зумовлюють необхідність її вдосконалення як у нормативно-правовому, так і в організаційному аспектах.

Одним із ключових елементів забезпечення належного функціонування судової влади є інститут помічників суддів. Значення зазначеного інституту обумовлене тим, що на помічників суддів покладається широкий спектр повноважень та обов’язків, передбачених законодавством України, реалізація яких спрямована на організаційне, інформаційно-аналітичне та процесуальне забезпечення діяльності судді. До їхніх функцій належать підготовка матеріалів до судового розгляду, опрацювання судової практики та законодавства, підготовка проєктів процесуальних документів, а також виконання інших завдань, необхідних для ефективного здійснення правосуддя. З огляду на сучасні виклики, пов’язані з функціонуванням судової системи в умовах правового режиму воєнного стану, питання правового статусу та діяльності помічників суддів потребують подальшого наукового осмислення та комплексного дослідження.

Окремі аспекти функціонування патронатної служби суду загалом та правового статусу помічників суддів зокрема були предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних учених, серед яких: І. Аземша, А. Бабакін, Ю. Битяк, В. Зуй, О. Гринь, А. Іванищук, О. Костилєв, Є. Подорожній, Д. Приймаченко, О. Радченко, Н. Свиридюк, Т. Чепульченко та інші. Водночас сучасні умови функціонування системи правосуддя, зумовлені наслідками широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, актуалізують необхідність подальшого наукового аналізу зазначеної проблематики, зокрема в контексті забезпечення ефективності діяльності судових органів та їх кадрового потенціалу.

Категорія правового статусу належить до фундаментальних понять юридичної науки та широко використовується представниками різних галузей права. Її зміст визначається особливостями відповідного предмета правового регулювання, що зумовлює існування різних доктринальних підходів до

розуміння структурних елементів правового статусу. Водночас, незважаючи на певні відмінності в наукових інтерпретаціях, загальна конструкція правового статусу залишається відносно сталою та охоплює сукупність прав, обов'язків, гарантій, відповідальності та інших юридично значущих характеристик суб'єкта права.

Так, А. Іванищук до структурних елементів правового статусу помічника судді відносить правосуб'єктність, професійні завдання, права та обов'язки, пов'язані з організацією розгляду судових справ і забезпеченням належного здійснення судового процесу загалом [42, с. 200]. Водночас слід ураховувати, що невід'ємною складовою правового статусу помічника судді є також система законодавчо встановлених обмежень, обумовлених специфікою займаної посади та характером виконуваних функцій. Наявність таких обмежень спрямована на забезпечення незалежності судової влади, дотримання вимог професійної етики, запобігання конфлікту інтересів та належне виконання службових обов'язків.

Аналіз наукових підходів до визначення змісту правового статусу помічника судді дає підстави стверджувати, що зазначена правова категорія, як і більшість правових явищ, може розглядатися у широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні правовий статус помічника судді являє собою сукупність нормативно-правових положень, які визначають його місце в системі судової влади, закріплюють права, обов'язки та повноваження, а також регламентують принципи, форми, методи, засоби та зміст професійної діяльності, пов'язаної із забезпеченням здійснення правосуддя.

У вузькому розумінні правовий статус помічника судді слід розглядати як законодавчо визначений комплекс прав, обов'язків, повноважень та обмежень, які окреслюють межі його професійної діяльності та визначають обсяг допустимої поведінки під час виконання покладених на нього функцій. За такого підходу основними елементами правового статусу виступають конкретні суб'єктивні права, юридичні обов'язки та встановлені законодавством обмеження, що визначають порядок реалізації повноважень

помічника судді [45]. Водночас, на нашу думку, досить складним є питання визначення сутності і змісту правового статусу помічника судді з огляду на коло його компетенції, щодо організаційного забезпечення судового процесу, оскільки нормативно-правового, формалізованого, визначення дане явище немає, а тому, основні структурні елементи правового статусу помічника судді необхідно визначати спираючись на правосуб'єктність помічника судді, його професійні завдання права та обов'язки.

Реформування системи органів виконавчої влади, утворення нових інституцій публічного управління, а також визначення їхньої мети, завдань, функцій, повноважень, компетенції та інших організаційно-правових засад діяльності неможливе без ґрунтовного дослідження адміністративно-правового статусу відповідних органів. Саме категорія адміністративно-правового статусу дозволяє комплексно охарактеризувати місце та роль органу виконавчої влади в системі державного управління, визначити особливості його правового становища та межі реалізації владних повноважень. Водночас аналіз наукової літератури свідчить про те, що дослідження адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади мають переважно фрагментарний характер, що зумовлює відсутність єдиного підходу до визначення його змісту та структурних елементів, а також не сприяє усуненню наявних наукових розбіжностей щодо ознак адміністративно-правового статусу зазначених суб'єктів публічної адміністрації [121, с. 61]. Таким чином, незалежно від специфіки діяльності, функціонального призначення чи місця конкретного органу державної влади в системі публічного управління, базові елементи його адміністративно-правового статусу залишаються відносно сталими та незмінними. Саме вони визначають правову природу відповідного суб'єкта, окреслюють межі його компетенції, встановлюють порядок реалізації владних повноважень і формують його місце в системі державного механізму.

Досліджуючи функціональне призначення помічника судді, І. М. Осика зазначає, що до основних завдань цієї посадової особи належать підготовка

проєктів процесуальних та інших документів для судді, здійснення добору й аналізу нормативно-правових актів та судової практики, необхідних для розгляду конкретної справи, забезпечення ознайомлення учасників судового процесу з матеріалами справи, а також підготовка матеріалів і документів, необхідних для організації та здійснення судового розгляду. Зазначені завдання свідчать про важливу роль помічника судді в забезпеченні належної організації судочинства та ефективного здійснення правосуддя [92, с. 17; 45]. Водночас, таке абстрактне визначення відповідного функціоналу, на нашу думку, не досить чітко відображає весь зміст і сутність правового статусу помічника судді, оскільки останні крім окреслених завдань виконує також і ті, що пов'язані з організаційним забезпеченням конкретного судового засідання, а також функціонал, щодо контролю надходження до апарату суду необхідних для проведення судового засідання процесуальних документів, а також направлення таких самих процесуальних документів за підписом судді до відповідних інстанцій.

На думку О. Зайчука та Н. Оніщенко, правовий статус являє собою сукупність закріплених законодавством і гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта суспільних відносин. Зазначений підхід акцентує увагу на нормативному характері правового статусу та його значенні як правової форми закріплення становища особи чи іншого суб'єкта в системі суспільних відносин.

Серед основних ознак правового статусу вчені виокремлюють його універсальність, що полягає у поширенні відповідних правових характеристик на всіх суб'єктів права; індивідуальність, яка відображає особливості конкретного суб'єкта та його фактичне становище в суспільстві; взаємозв'язок із іншими правовими категоріями та елементами правового механізму; а також системність, що передбачає внутрішню узгодженість і структурованість складових елементів правового статусу.

У науковій літературі найбільш обґрунтованою вважається класифікація правового статусу за двома основними критеріями. Перший критерій

ґрунтується на характері правового статусу, відповідно до якого розрізняють загальний, галузевий, спеціальний та індивідуальний правові статуси. Другий критерій пов’язаний із суб’єктним складом і передбачає класифікацію правового статусу залежно від особливостей суб’єкта, щодо якого він визначається. Такий підхід забезпечує більш повне розуміння правового становища учасників правовідносин та дозволяє врахувати як загальні, так і спеціальні аспекти їх правового регулювання [131, с. 366; 31]. Отже, адміністративно-правовий статус помічника судді, зокрема в аспекті забезпечення організації та проведення судового засідання, характеризується низкою специфічних ознак. Насамперед він має універсальний характер, оскільки його основні елементи поширюються на всіх помічників суддів незалежно від спеціалізації суду чи особливостей здійснення ними професійної діяльності. Водночас зазначений статус відображає індивідуальні особливості правового становища помічника судді як суб’єкта, наділеного спеціальними правами, обов’язками та повноваженнями у сфері забезпечення здійснення правосуддя. Крім того, адміністративно-правовий статус помічника судді перебуває у тісному взаємозв’язку з іншими складовими адміністративно-правового механізму функціонування судової влади, що забезпечує узгодженість його діяльності із завданнями та принципами організації судочинства.

У сучасних умовах реформування судової системи та переосмислення ролі учасників процесу здійснення правосуддя суттєво змінюється підхід до розуміння місця помічника судді в організаційній структурі суду. Нині як представники суддівського корпусу, так і суб’єкти формування державної правової політики дедалі частіше наголошують на тому, що діяльність помічника судді не може розглядатися виключно як допоміжний або технічний елемент організаційного забезпечення роботи судді. Натомість відповідна посада поступово набуває ознак самостійного правового інституту, що виконує важливі функції у сфері організаційного, аналітичного та процесуального забезпечення здійснення правосуддя [62]. На нашу думку

надання адміністративно-правовому статусу помічника судді рис самостійного інституту безперечно позитивно впливатиме на виконання зазначеними особами своїх посадових обов'язків а також прямо пропорційно вплине на підвищення рівня якості відправлення правосуддя в Україні. Підвищення рівня професійних якостей помічників суддів, а також вимог до відповідних посад, є вірним шляхом укріплення системи судоустрою та її подальшої інтеграції з європейською системою судочинства, в контексті євроінтеграції України.

Водночас у науковій літературі обґрунтовується позиція, відповідно до якої помічник судді не є безпосереднім суб'єктом здійснення правосуддя та не забезпечує реалізацію цієї функції в процесуальному розумінні. Зміст його діяльності полягає насамперед у наданні організаційної, інформаційно-аналітичної та правової допомоги судді, а також у виконанні комплексу підготовчих заходів, необхідних для належного розгляду судових справ. У цьому контексті вплив помічника судді на здійснення правосуддя має опосередкований характер і проявляється через створення належних умов для ефективної реалізації суддею своїх повноважень.

При цьому безпосередньо під час судового засідання значна частина організаційно-процесуальних функцій покладається на секретаря судового засідання, який забезпечує процесуальний супровід розгляду справи, ведення відповідної документації та виконання інших дій, передбачених процесуальним законодавством. Таким чином, функціональне призначення помічника судді та секретаря судового засідання характеризується відмінністю завдань і компетенції, хоча їхня діяльність у сукупності спрямована на забезпечення належного функціонування механізму здійснення правосуддя [45]. Проте, необхідно зауважити на тому, що функції та повноваження секретаря судового засідання можуть бути виконані за дорученням судді і його помічникові, у той час, як функціонал помічника судді не може бути доручений секретарю судового засідання, що і формує унікальний правовий зміст адміністративно-правового статусу останнього.

А. Куліш обґрунтовує позицію, відповідно до якої правосуб'єктність правоохоронного органу не може розглядатися як самостійний елемент його адміністративно-правового статусу. Науковець виходить із того, що правосуб'єктність охоплює правоздатність, дієздатність та деліктоздатність, які виступають передумовами набуття суб'єктом відповідного правового статусу, а не його структурними складовими.

При цьому правоздатність розуміється як закріплена нормами права можливість суб'єкта мати права та юридичні обов'язки, тоді як дієздатність визначає його здатність самостійно реалізовувати надані права та виконувати покладені обов'язки. Саме наявність правоздатності та дієздатності створює необхідні юридичні передумови для набуття суб'єктом певного правового статусу та участі у відповідних правовідносинах.

Стосовно правоохоронних органів зазначені властивості виникають із моменту їх офіційного створення та набуття встановленого законом організаційно-правового статусу як органів державної влади. З цього часу вони набувають можливості вступати в різноманітні правовідносини, зокрема адміністративно-правові, реалізовувати визначені законом повноваження та виконувати покладені на них функції. Отже, правосуб'єктність доцільно розглядати як юридичну передумову формування адміністративно-правового статусу органу, а не як його безпосередній структурний елемент [65]. Отже, зміст адміністративно-правового статусу помічника судді обумовлюється насамперед його нормативно-правовою регламентацією. Правове становище зазначеної посадової особи визначається сукупністю нормативно-правових актів, які закріплюють її місце в системі судової влади, встановлюють права, обов'язки, повноваження та межі відповідальності. При цьому функціонування суду як органу державної влади та юридичної особи ґрунтується на положеннях Конституції України та спеціального законодавства, тоді як порядок створення, організації діяльності та правового оформлення судових установ регламентується нормами інших галузей законодавства. У своїй сукупності зазначені нормативні приписи формують

правову основу діяльності судової системи та забезпечують реалізацію її функцій.

Водночас адміністративно-правовий статус помічника судді як посадової особи конкретизується через нормативні акти, що визначають його функціональне призначення, обсяг прав і обов'язків, а також порядок реалізації наданих повноважень. Важливе значення у цьому контексті має акт про призначення особи на відповідну посаду, з яким пов'язується виникнення конкретних службових правовідносин та набуття особою визначеного законодавством правового статусу.

У науковій літературі також наголошується, що діяльність помічника судді за своєю правовою природою має переважно організаційно-забезпечувальний характер. Зазначена посадова особа не бере безпосередньої участі у здійсненні правосуддя та не впливає на прийняття судових рішень, оскільки такі повноваження належать виключно судді. Основним призначенням помічника судді є виконання підготовчих, інформаційно-аналітичних та організаційних завдань, спрямованих на створення належних умов для ефективного та своєчасного здійснення судочинства [64, с. 159], що на думку В. Коваленка є цілком зрозумілим і логічним. Водночас зазначена специфіка діяльності передбачає наявність не лише визначеного кола прав, обов'язків і повноважень, але й комплексу організаційно-правових методів, форм і засобів, за допомогою яких забезпечується належне виконання покладених на помічника судді завдань. Саме сукупність таких інструментів створює необхідні умови для ефективної реалізації його функцій, сприяє належній організації роботи суду та забезпечує виконання завдань, пов'язаних із підготовкою та супроводом судового процесу [45]. Ми вважаємо, що з огляду на те коло завдань, що стоїть перед помічником судді в контексті організаційного забезпечення судового процесу, дійсно потребує нормативного врегулювання та чіткого визначення коло його компетенції, оскільки всі державні службовці, без виключення, зобов'язані діяти виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України. Проте, вкотре

аргументуємо позицію про те, що діяльність помічника судді впливає на процес правосуддя, оскільки та практика та ті нормативно-правові акти, що ним аналізуються та подаються для опрацювання судді перед проведенням конкретного судового засідання формують у суді уявлення про сутність і зміст процедури правосуддя в конкретному судовому прецеденті.

О. Скакун указує, що відповідно до класифікації за характером статусу, загальний правовий статус визначає юридичні властивості, якості, що є характерними для усіх інших статусів. Галузеві правові статуси конкретизують зміст загального правового статусу щодо конкретних видів правовідносин, які складаються у суспільстві. Вони також можуть бути віднесені і до категорії спеціального статусу. Процес диференціації закінчується лише на рівні розгляду юридичних якостей окремого, конкретного індивіда. При цьому решта статусів, що були отримані в процесі конкретизації, можуть розглядатися лише як такі, що належать до категорії спеціального і які відрізняються один від одного рівнем та ступенем конкретизації. Ці статуси містять у собі з одного боку певні правові якості, які пов’язують їх із загальним та галузевими статусами, а з іншого боку – неповторні властивості, що складають його унікальну якісну та кількісну визначеність [154, с.13–14; 124]. Крізь призму запропонованого вказується, що адміністративно-правовий статус помічника судді, є спеціальним відносно адміністративно-правового статусу відповідного органу державної влади – себто суду, конкретного суду визначеної територіальної та предметної.

Ще про одну проблему в системі правового статусу помічник судді зауважує О. Овсяннікова, котра підкреслює особливості прийняття на роботу та звільнення помічника судді, акцентуючи увагу на тому, що його звільнення проводиться, хоча і за поданням судді, але здійснюється за наказом керівника апарату суду, а такий порядок призначення на посаду є незвичним для патронатної служби, оскільки патронатного службовця приймає на роботу його безпосередній патрон [88, с. 31; 45]. Подібну позицію обґрунтовує також К. Куценко, котрий звертає увагу, що керівник апарату суду немає права

самостійно здійснювати добір кандидатів на посаду помічника судді, такі повноваження закріплені виключно за суддею, а тому судді належить вирішальна роль у доборі і звільненні помічників [66; 45]. Належить зауважити, що ця правова колізія є проблемою всього законодавства України у сфері патронатної служби, оскільки переважна (виключна) більшість патронатних службовців в органах державної влади України приймається на службу керівником державної служби відповідного органу, котрим в суді, є керівник апарату суду. Безперечно, прийняття на державну службу помічника судді самим суддею значно спростило б трудові взаємини між ними, проте така ініціатива потребує не лише нормативно-правового врегулювання, а й напрацювання чіткої концепції та алгоритму, з метою недопущення дублювання покладених на окремих суб'єктів із апарату суду функцій.

На думку В. Коваленка, така правова колізія, перш за все зумовлена внутрішньою неузгодженістю нормативно-правових актів, що регулюють відповідну галузь та потребують взаємної гармонізації, оскільки можуть бути врегульовані також у судовому порядку (в спосіб подання позову до адміністративного суду, щодо непризначення на посаду помічника судді керівником апарату суду, й у результаті, на підставі формального порівняння вимог і процедури призначення та елементів іншого законодавства, судом буде прийнято рішення про зобов'язання керівника апарату певного суду призначити конкретного помічника судді) [45].

О. Сікорський, зауважує, що адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади – це складна юридично-теоретична конструкція, що включає у себе такі складові елементи: 1) мету утворення органу й визначення сфери його відання; 2) принципи та територіальні масштаби діяльності; 3) внутрішню структуру органу; 4) порядок і спосіб його утворення, реорганізації та ліквідації; 5) завдання та функції; 6) обсяг і характер державно-владних повноважень; 7) форми й методи діяльності; 8) порядок рішення в органі підвідомчих питань; 9) джерела фінансування органу; 10) наявність чи відсутність прав юридичної особи; 11) право та обов'язок

користуватися державними символами; 12) відповідальність [123, с. 9]. Відповідно, слід указати, що мета діяльності, її принципи, порядок і формат призначення на посаду, завдання, повноваження, способи, методи та форми діяльності, а також порядок взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення судового процесу та механізму відправлення правосуддя, а також інститут юридичної відповідальності є базовими складовими адміністративно-правового статусу помічника судді, як посадової особи.

О. Радченко водночас стверджує, що помічник судді функціонально виконує високоінтелектуальні завдання, пов'язані з аналітикою, дослідженням та вивченням справ, законодавства, яке постійно змінюється, відслідковує документацію, пов'язану з провадженнями в справах [114, с. 15]. Це дає підстави стверджувати про те, що не лише висока відповідальність та належний рівень ділових якостей притаманний самій посаді помічника судді, а й низка інших, більш фахових вимог, як от освітній рівень, стаж роботи в галузі права та подібних [45]. Відповідно, зазначена позиція зумовлює необхідність не лише доповнення адміністративно-правового статусу помічника судді певними ефемерними вимогами, а й розроблення чітких нормативно-правових вимог до посади помічника судді в національному законодавстві.

Визначально в цьому контексті слід підкреслити, що необхідним елементом взаємодії держави, права та особистості є юридичний обов'язок, у якому держава формулює свої вимоги до громадян. Юридичний обов'язок – це об'єктивно необхідна, встановлена законом міра належної поведінки. Першоприрода обов'язків така, що вони покликані бути зворотною стороною суб'єктивного права як стимулюючі засоби [125, с. 271]. Відповідно, через це інститут юридичної відповідальності та юридичні обов'язки виступають окремими сегментами в структурі адміністративно-правового статусу.

О. Лавренова та Я. Сандул наголошують, що, незважаючи на послідовне оновлення нормативно-правової бази, яка регламентує правовий статус помічника судді, окремі аспекти його правового регулювання й надалі

потребують удосконалення. Зокрема, дискусійним залишається питання щодо доцільності віднесення посади помічника судді до патронатної служби, а не до державної служби, що безпосередньо впливає на особливості правового становища зазначеної категорії працівників.

Крім того, науковці звертають увагу на недостатній рівень нормативної визначеності інституту додаткового помічника судді, а також на відсутність належної регламентації порядку здійснення помічником судді окремих функцій секретаря судового засідання. Не менш дискусійними залишаються питання матеріального та соціального забезпечення помічників суддів, зокрема щодо порядку встановлення надбавок до посадового окладу та надання додаткових відпусток.

Таким чином, чинне законодавство у сфері регулювання правового статусу помічника судді, попри його поступовий розвиток і вдосконалення, містить низку прогалин та дискусійних положень, що обумовлює необхідність подальшого нормативного доопрацювання та вироблення єдиних підходів до врегулювання відповідних правовідносин [69]. Водночас у науковій літературі акцентується увага на тому, що окремі аспекти правового статусу помічника судді не повною мірою узгоджуються з обсягом обмежень і вимог, установлених чинним законодавством України для цієї категорії працівників. Така невідповідність може негативно позначатися на ефективності функціонування інституту помічників суддів, створюючи додаткові труднощі у реалізації покладених на них завдань та повноважень.

На думку дослідників, наявність дисбалансу між правовим становищем помічника судді та встановленими щодо нього обмеженнями здатна впливати не лише на організацію діяльності відповідного інституту, а й на ефективність функціонування судової влади загалом. У свою чергу, це може позначатися на рівні забезпечення доступу до правосуддя, якості організаційного супроводу судового процесу та реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина [45].

Статтею 157 (Помічники суддів) Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачається, що кожний суддя має помічника (помічників), статус і умови діяльності якого (яких) визначаються цим Законом та Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України. Помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту і вільно володіє державною мовою. Помічники суддів Верховного Суду повинні також мати стаж професійної діяльності у сфері права не менше трьох років. Судді самостійно здійснюють добір помічників. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді. Помічники суддів з питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді [107]. Дана стаття є базовою й визначальною в структурі адміністративно-правового статусу помічника судді, оскільки чітко встановлює нормативні підстави існування такого інституту, його правосуб'єктність та право, діє та деліктоздатність.

Відповідно до Положення про помічника судді (затверджене рішенням Ради суддів України 18.05.2018 № 21), така категорія як повноваження помічника судді взагалі не унормована, хоч на нашу думку зміст і сутність поняття «повноваження», чітко відображається в положеннях розділу ІІІ «Завдання, права та обов'язки помічника судді». Зокрема, відповідні нормативні положення визначають широкий спектр функціональних обов'язків помічника судді, спрямованих на організаційне, інформаційно-аналітичне та документальне забезпечення діяльності судді. До таких повноважень належать здійснення добору та аналізу нормативно-правових актів і матеріалів судової практики, необхідних для розгляду конкретних судових справ, участь у підготовці справ до судового розгляду та їх належному процесуальному оформленні.

Крім того, за дорученням судді помічник судді бере участь у підготовці проєктів судових рішень, процесуальних документів, запитів, листів та інших матеріалів, пов'язаних із розглядом справи. Важливим напрямом його діяльності є також забезпечення належного оформлення та своєчасного

направлення копій судових рішень сторонам та іншим учасникам судового процесу відповідно до вимог процесуального законодавства, а також здійснення контролю за дотриманням установлених строків їх надсилання.

До компетенції помічника судді належить і підготовка проєктів доручень суду щодо виконання окремих процесуальних дій судами іноземних держав, вручення судових документів у цивільних, господарських, адміністративних та кримінальних справах, а також документів, пов'язаних із процедурами міжнародного правового співробітництва, зокрема екстрадицією правопорушників. Поряд із цим помічник судді виконує інші доручення судді, пов'язані з організацією розгляду судових справ та забезпеченням належного функціонування судового процесу [101]. Указане чітко демонструє низку елементів адміністративно-правового статусу з кола прав і повноважень, а крім цього, дане Положення визначає, що помічник судді зобов'язаний своєчасно та якісно виконувати надані йому доручення, дотримуватися строків підготовки документів та виконання доручень, постійно підвищувати свій професійний рівень та кваліфікацію, дбайливо ставитись до майна суду, при виконанні своїх службових обов'язків не допускати порушень прав і свобод людини та громадянина [101].

На думку В. Коваленка, найбільш вагомими структурними елементами правового статусу помічника судді в Україні є його права, обов'язки, а також обмеження пов'язані з трудовою діяльністю в контексті законодавства про судоустрій і антикорупційного законодавства. Крім цього, опрацьований матеріал дозволив підкреслити, що в загалом правовий статус помічника судді в Україні на високому рівні забезпечує здійснення ним своїх посадових обов'язків, проте, соціальні трудові гарантії, потребують удосконалення [45].

У підрозділі досліджено поняття та структуру правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, що в свою чергу впливає на адміністративно-правовий механізм функціонування відповідної інституції загалом і в контексті забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина в судовому процесі, зокрема.

Доведено, що адміністративно-правовим статусом є теоретико-правова категорія, котра вміщає в собі низку елементів, що утворюють правові підстави для суб'єктності того чи іншого учасника правовідносин. Він, на думку вчених переважно складається з прав, обов'язків, повноважень, інституту юридичної відповідальності. Окремі дослідники розглядають вказані елементи за умов різності комбінацій і з урахуванням багатоманітності функціонування правової системи того чи іншого суспільства.

Доведено, що адміністративно-правовий статус помічника судді загалом, а також у частині повноважень щодо організаційного забезпечення проведення судового засідання складається, перш за все з прав і повноважень, а також обов'язків, котрі доктринально визначаються нормативно-правовими актами українського законодавства та виокремлюють ту чи іншу компетенцію з-поміж спільної діяльності декількох суміжних інституцій.

Додатково обґрунтовано позицію про те, що організаційним забезпечення судового засідання з боку помічника судді є виконання останнім конкретних функціональних обов'язків, що в свою чергу безпосередньо впливають на своєчасність, якість, змістовність та правомочність проведення такого судового засідання. При цьому, зазначений суб'єкт не має відношення до відправлення правосуддя, як такого, оскільки ці функції безпосередньо покладаються на суддю, помічником якого й є відповідна посадова особа суду (патронатної служби).

Перспектива подальшого дослідження полягає в потребі чіткого окреслення особливостей юридичної відповідальності помічника судді, як елементу його адміністративно-правового статусу, що в свою чергу впливатиме на якість виконуваних ним обов'язків.

1.4. Правові засади та принципи діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу

Правові засади та принципи діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу є тими основними елементами його правового статусу, що прямопропорційно впливають на ефективність здійснення ним його посадових обов'язків. Сучасна демократична Україна потребує підвищення ефективності системи правосуддя, як в національному так і міжнародному масштабі, а роль і місце помічника судді, а також високоякісності організаційного забезпечення судового процесу є безперечно центральною. Водночас, з точки зору теорії та філософії права, правові засади та принципи діяльності є тими основоположними вихідними засадами, що безпосередньо впливають на сутність і зміст здійснюваної діяльності конкретної посадовою особою.

Ба більше це питання розкривається крізь призму того, що помічник судді та його повноваження, щодо організаційного забезпечення судового процесу мають бути виконані виключно в межах й у спосіб визначених у законах і Конституції України. Така правова особливість зумовлює необхідність більш глибокого дослідження правових засад та принципів діяльності помічника судді, з метою подальшого формування пропозиції до законодавства України, щодо уточнення окремих елементів та структурних компонентів адміністративно-правового статусу помічника судді.

Сутність та зміст категорії правових засад, перш за все характеризувався багатьма вченими, оскільки чіткого визначення даній категорії в законодавчому просторі України немає. При цьому слід зазначити, що слово засади в сучасній українській мові тлумачать як основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; спосіб, метод здійснення чогось [152, с. 109]. Відповідно, слід указати, що засадою, в контексті права,

може бути вихідне положення, основа та підстава вектору дії права загалом або окремої його галузі, що базується на законодавстві Україні.

Інші дослідники вказують, що засада – це достатня і (або) необхідна умова для чого-небудь: буття, пізнання, думки, діяльності. Наприклад, необхідні (але не достатні) засади матеріальних явищ – закони природи; достатні (але не необхідні) засади вчинків – їх мотиви; достатні засади суджень – інші судження (посилки) або досвід [135]. Наведене підтверджує попередньо обґрунтовану позицію про визначеність правових засад, як таких елементів і структурних компонентів правової системи суспільства, що чітко визначають підстави, умови та вихідні положення функціонування окремого кола правовідносин.

Водночас, підходів до визначення поняття саме правових засад, у сучасному науково-теоретичному просторі також вдосталь, що дозволяє розвинути наукову дискусію з відповідного питання та проаналізувати вже здобуті надбання вчених.

К. Муравйов у роботі з питань правових засад реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань пропонує розуміти їх як систему нормативно-правових актів, якими визначаються юридичні підстави, порядок, межі та ключові орієнтири з урахуванням яких відбувається здійснення такої політики [83, с.157]. Відповідно, автор обґрунтовує позицію про те, що правовими засадами є конкретні юридичні (унормовані в законодавчому порядку) положення, що слугують підставою для функціонування відповідного кола правовідносин загалом.

М. Мазепа розуміє адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності як систему нормативно-правового забезпечення її правоохоронної діяльності, яку складає сукупність законів та підзаконних нормативних актів, що створюють правове поле для її належної організації та функціонування [72, с. 8]. Відповідно, слід акцентувати, що в сучасному розумінні, правовими засадами є ті положення законодавства, котрі чітко врегульовують всі елементи адміністративно-правового статусу, що включають в себе як

динамічні так і статичні елементи, проте в умовах необхідності діяльності органів державної влади, їх посадових осіб виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України, правові засади як базова, засаднича категорія набувають нового значення.

Д. Кошиков звертає увагу, що поняття «правові засади» розуміються у декількох аспектах: як система нормативно-правових актів, що регулює певну сферу суспільних відносин або функціонування їх суб'єктів; як норми права, що встановлюють певні правила діяльності суб'єктів суспільних відносин, що містяться в законодавчих актах; як керівні начала (принципи)відповідної діяльності окремих органів, що закріплені нормами відповідних законодавчих та підзаконних актів. Дуже близьким за своїм значенням до терміну «правові засади» є поняття «правова основа». Зазначимо, що ці терміни дуже часто використовуються як синоніми, або як дуже близькі за змістом терміни, що зумовлює від нас вивчення цього питання [57]. Таким чином, слід зауважити, що контексті розуміння поняття правових засад загалом є досить поліваріативним, оскільки загальносоціальне значення суттєво вирізняється від правового його змісту. Крізь призму юридичної науки та діяльності органів державної влади й їх посадових осіб, важливим є вказання про те, що засадами є ті норми законодавства, що є чинними на території України та приймаються нею, як такі що ратифіковані й предметом регулювання яких безпосередньо є окремий сегмент правовідносин.

У науці конституційного права категорія «засади, застосовується при розгляді питань конституційного ладу. Сама система конституційних засад права власності входить у систему засад конституційного ладу. Тому, на нашу думку, доречним буде згадати загальні риси та положення, які стосуються засад конституційного ладу України, які є найважливішим предметом конституційного регулювання. Вони включають принципи, що містять вихідні начала системи права України. Цими засадами є соціально-моральні установки і політико-правові правила розумної та справедливої організації суспільства, які обов'язково мають перебувати під захистом держави. Засади закріплюють

«керівні» основні принципи для суб'єктів конституційного права, базові цінності, на які суспільство орієнтується у розвитку конституційного ладу, конституційно-правові норми та інститути, через які ці принципи та цінності дістають свого обґрунтування. Відповідно, засади – це система конституційно закріплених принципів, що визначають зміст конституційного ладу. Засади конституційного ладу країни відображають існуючий у глибині людської психології потяг до щастя, добра, справедливості, свободи, рівності, солідарності, гуманізму, демократії та порядку. В засадах конституційного ладу, як правило, закріплюється суспільний ідеал [22]. Водночас, на нашу думку засади в контексті функціонування інституту помічника судді та кола його компетенції, щодо організації судового процесу, безпосередньо мають відображати ті демократичні цінності, що пов'язані з ефективністю неупередженістю та рівноправністю в системі судоустрою конкретної держави. Засади діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу безпосередньо корелюється із принципами правової державності, сучасним розумінням та ідеалами демократії.

Відповідно, оскільки предметом дослідження є правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, належить зауважити, що ці повноваження, з урахуванням їх специфіки, логічно базуються в структурі та змісті відповідного нормативно-правового акта, хоч і не повною мірою відображають весь зміст функціонування відповідного сегменту адміністративно-правового механізму.

Аналіз положень Положення про помічника судді, затвердженого рішенням Ради суддів України від 18 травня 2018 року № 21, свідчить про те, що категорія «повноваження помічника судді» не виокремлена як самостійний структурний елемент правового регулювання його діяльності. Водночас зміст відповідних повноважень фактично розкривається через сукупність завдань, прав та обов'язків, закріплених у розділі ІІІ зазначеного Положення. У зв'язку з цим можна стверджувати, що законодавець застосував функціональний

підхід до визначення компетенції помічника судді, не надаючи окремого нормативного визначення його повноваженням.

Зокрема, аналіз змісту вказаного розділу дозволяє дійти висновку, що до кола повноважень помічника судді належать здійснення підбору та аналізу нормативно-правових актів і матеріалів судової практики, необхідних для розгляду конкретної справи, участь у попередній підготовці та оформленні судових справ, а також підготовка за дорученням судді проєктів судових рішень, процесуальних документів, запитів, листів та інших матеріалів, пов'язаних із судовим розглядом.

Крім того, помічник судді забезпечує оформлення копій судових рішень для їх направлення учасникам справи відповідно до вимог процесуального законодавства, а також здійснює контроль за дотриманням установлених строків їх надсилання. До його функціональної компетенції належить і підготовка проєктів доручень щодо виконання окремих процесуальних дій судами іноземних держав, вручення судових документів у різних категоріях справ та реалізації окремих форм міжнародного правового співробітництва, зокрема у сфері екстрадиції правопорушників.

Таким чином, хоча чинне Положення не містить окремого нормативного закріплення категорії «повноваження помічника судді», зміст відповідних повноважень достатньо чітко простежується через визначені завдання, права та обов'язки цієї посадової особи, що фактично формують її компетенцію та визначають межі професійної діяльності [101].

На нашу думку, організаційні повноваження помічника судді доцільно класифікувати залежно від форми його залучення до забезпечення судового процесу. У цьому контексті можна виокремити заочну та очну форми участі помічника судді в організації судочинства.

Заочна форма охоплює комплекс підготовчих, аналітичних та організаційних заходів, що здійснюються поза межами безпосереднього судового засідання. До таких повноважень належать добір та аналіз нормативно-правових актів і матеріалів судової практики, необхідних для

розгляду конкретної справи, попередня підготовка та оформлення матеріалів судових справ, підготовка проєктів судових рішень, запитів, листів та інших документів, пов’язаних із судовим розглядом, а також оформлення копій судових рішень для їх подальшого направлення учасникам справи відповідно до вимог процесуального законодавства.

Своєю чергою, очна форма участі помічника судді пов’язана з його безпосереднім залученням до організації та проведення судового засідання. Одним із проявів такої участі є виконання функцій секретаря судового засідання у випадках, передбачених законодавством та внутрішніми актами судової влади. У цьому разі діяльність помічника судді спрямовується на забезпечення належного процесуального супроводу судового розгляду та організацію роботи під час проведення судового засідання.

Крім визначення кола прав і повноважень, Положення про помічника судді встановлює також систему його службових обов’язків. Зокрема, помічник судді зобов’язаний своєчасно та якісно виконувати доручення судді, дотримуватися встановлених строків підготовки документів та виконання службових завдань, постійно підвищувати рівень професійної компетентності та кваліфікації, забезпечувати належне ставлення до майна суду, а також під час виконання своїх посадових обов’язків не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина. Зазначені обов’язки відображають підвищені вимоги до професійної діяльності помічника судді та підкреслюють його важливу роль у забезпеченні належного функціонування судової системи [101]. На нашу думку, окремі обов’язки помічника судді доцільно розглядати не лише як самостійний елемент його адміністративно-правового статусу, а й як складову його повноважень. Такий підхід обумовлений тим, що обов’язки мають імперативний характер, визначають межі належної та необхідної поведінки посадової особи, а також конкретизують способи реалізації покладених на неї функцій. У цьому аспекті права, обов’язки та повноваження помічника судді перебувають у тісному взаємозв’язку та спільно формують зміст його адміністративно-правового статусу.

Водночас Положення про помічника судді містить низку інших нормативних положень, які безпосередньо впливають на визначення його правового становища та особливостей участі в організації діяльності суду. Зокрема, за дорученням судді помічник судді може виконувати окремі додаткові функції, спрямовані на забезпечення належної організації судового процесу та координацію діяльності інших працівників апарату суду.

До таких повноважень належить, зокрема, здійснення функцій секретаря судового засідання у разі його відсутності за умови неможливості залучення іншого секретаря. Крім того, помічник судді має право координувати роботу секретаря судового засідання, надавати йому методичну та практичну допомогу, у тому числі з питань забезпечення технічної фіксації судового процесу. Важливим напрямом його діяльності є також контроль за своєчасністю оформлення протоколів судових засідань у справах, що перебувають у провадженні відповідного судді, а також контроль за своєчасною передачею розглянутих справ до канцелярії чи архіву суду.

Окрім зазначеного, до функціональної компетенції помічника судді належать підготовка та оформлення статистичних матеріалів, узагальнення судової практики, аналіз кількісних і якісних показників розгляду суддею справ різних категорій, а також дослідження причин скасування чи зміни судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанцій. Наведені повноваження свідчать про те, що діяльність помічника судді не обмежується виключно підготовкою матеріалів до розгляду справ, а охоплює також аналітичне, координаційне та організаційне забезпечення здійснення правосуддя, що істотно розширює зміст його адміністративно-правового статусу [101]. Відповідно, такі повноваження досить широко й змістовно наповнюють адміністративно-правовий статус працівника патронатної служби суду – помічника судді та надають йому можливість якісно забезпечити проведення судового засідання як до його початку так і під час.

Принципи діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу прямопропорційно корелюються з принципами державної

служби, проте мають специфіку з урахуванням діяльності судді в сфері відправлення правосуддя.

Законом України «Про державну службу», передбачається, що принцип верховенства права – забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави [105]. На нашу думку, верховенство права безперечно є одним із основних принципів, не лише державної служби, а й системи відправлення правосуддя, тобто системи судоустрою країни й має бути прямопропорційно відображена в адміністративно-правовому статусі помічника судді, як одного з основних суб'єктів організаційного забезпечення судового процесу в системі судоустрою України.

Принцип верховенства права означає, що у правовій державі має панувати право, а не інтереси осіб, у руках яких перебуває влада; функції держави полягають у регулюванні відносин між усіма суб'єктами права на основі закону. Неухильне дотримання принципів верховенства права та верховенства закону покликане забезпечити права і свободи людини у всіх сферах життя, а зі сторони підвладних - повагу до законів та органів влади [139]. Ба більш важливим принцип верховенства права є під час розв'язання конкретних судових прецедентів, оскільки сама сутність і зміст такого процесу, полягає в тому, що інтереси конкретно взятих осіб розійшлися та потребують об'єктивного, неупередженого врегулювання відповідно до законодавства України.

Так, відомий європейський дослідник Р. Феллон вважає, що в більшості сучасних теорій верховенства права відображено три основні цінності та цілі, яким має слугувати верховенство права: 1) захист від анархії та війни усіх проти усіх; 2) передбачуваність, що забезпечує можливість планувати діяльність суб'єктів права з розумною впевненістю, що вони можуть спрогнозувати відповідні наслідки від вчинення різних дій (передусім це дії органів публічної влади); 3) відповідні гарантії від свавілля державних

чиновників. Функціональний підхід при визначенні верховенства права має спільні риси з матеріально-правовим визначенням, але основну увагу приділяє ефективності права та правової системи загалом – наприклад, це заборона прийняття урядових рішень на власний розсуд та забезпечення передбачуваності правових рішень [27; 160]. На нашу думку принцип верховенства права в системі судоустрою країни загалом, та як складовий елемент адміністративно-правового статусу помічника судді також базується на декількох цінностях та цілях, яким він слугує. Вони безпосередньо взаємопов'язуються із зрозумілістю та передбачуваністю функціонування правової системи держави та однаковості застосування законодавства до всіх членів суспільства, а також як і попередньо зазначалось дослідником, гарантії від свавілля, не лише державних чиновників, а й інших осіб, що живуть в одній правовій та соціальній площині.

Конституційним Судом України було постановлено рішення, в якому він вперше виклав своє розуміння верховенства права: «...Верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуть передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а й включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [71, с. 150-151]. Відповідно керуючись тими принципами і цілями верховенства права в системі судоустрою, що були окреслені нами раніше, належать зауважити, що безпосереднього втілення в правозахисну діяльність суду воно може набути шляхом, не лише формального закріплення у відповідних посадових інструкціях та нормативно-правових актах, а й під час повсякденного застосування до якої б то не було

діяльності пов’язаної з виконанням своїх посадових (функційних) обов’язків. За такої умови, принцип верховенства права набуває суттєвих процедурних та процесуальних характеристик залишаючи свій статичний стан поза межами цієї діяльності.

Законом України «Про державну службу», передбачається, що принцип законності – це обов’язок державного службовця діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [105]. Принцип законності та принцип верховенства права, досить часто співвідносяться вченими та дослідниками крізь призму різних теорій праворозуміння, водночас, на нашу думку, в правовій державі та за умови функціонування правового закону, принципом законності є неухильне повне неупереджене та чітке дотримання норми вимог законодавства.

Зміст принципу законності становить система конкретних вимог: 1) загальність законності, що означає обов’язковість законів та інших нормативно-правових актів для всіх учасників суспільних відносин без винятку; 2) суворе дотримання закону усіма суб’єктами правовідносин; 3) верховенство закону в системі нормативно правових актів;єдність законності: 4) реальність законності, тобто фактичне виконання вимог, закладених в юридичних нормах, учасниками правовідносин; 5) єдина націленість діяльності органів законодавчої, виконавчої та влади;доцільності законності: (вибір законних варіантів здійснення правотворчої та правозастосовчої діяльності, які є найбільш оптимальним заходом досягнення мети правового регулювання); 6) забезпечення рівності усіх перед законом;можливість покарання тільки за порушення чітко визначених положень закону; 7) невідворотність покарань за здійснене порушення закону; 8) встановлення дієвого механізму впровадження принципу законності в усіх сферах суспільного життя, створення системи гарантій, за допомогою яких би забезпечувалось повне дотримання принципу законності [52]. На нашу думку, принцип законності, як один із основоположних у діяльності державних службовців України чітко виражається в застосуванні конструкції визначеної

в Конституції України, щодо того, що всі органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти виключно в межах у спосіб визначені законами та Конституцією України, що пропорційно визначає принцип функціонування системи державної служби та системи органів державної влади, виключно так, як цього вимагає закон, натомість забороняючи діяти будь-як інакше.

Нині принцип законності визнається загальноправовим принципом, таким, що використовується як основа правового регулювання всіх без виключення правовідносин у країні, у зв'язку із чим досить важко ставити під сумнів його значення та сутність. Така ситуація має місце як у теорії права, так і на нормативно-правовому рівні, у тому числі й у сфері державного фінансового контролю. Звичайно, в правовій теорії мають місце дещо різні підходи до визначень понять «законність» та «принцип законності», проте здебільшого під законністю розуміється принцип, метод та режим існування держави, який полягає у суворому та неухильному виконанні всіма суб'єктами правовідносин вимог законодавчих актів [40, с. 203; 118, с. 4-5]. На нашу думку, справедливим буде надання характеристики принципу законності в діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу крізь призму його розуміння, як режиму існування держави загалом та системи судоустрою, зокрема. Система судоустрою, як така, що базується на загальних принципах демократії та правової державності, а також рівноправ'я, зумовлює потребу дотримання всіма відповідними посадовими особами дотичних та релевантних із загальновизнаними у соціумі цінностей, що в подальшому потребує нормативно-правового закріплення та контролю за процесом практичної реалізації та втілення в конкретній діяльності.

Законом України «Про державну службу», передбачається, що принцип професіоналізму – це компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною

відповідно до закону [105]. Водночас, професіоналізм - це та характеристика та категорія, що попередньо аналізувалась нами фрагментарно та була визнана такою, що невід'ємно та пропорційно визначає не лише сутність і зміст правового статусу помічника судді, а й загалом взаємопов'язується з системою функціонування патронатної служби, не лише суду, а й у загальнодержавному масштабі.

У широкому сенсі слова під професіоналізм розуміють здобуття загальної професійної освіти, що дозволяє виконувати не тільки вузькоспеціальні функції, але і загальні функції управління. У вузькому сенсі професіоналізм якісне виконання спеціальних функцій і завдань, характерних для конкретного виду державної діяльності або сфери управління. Окремі категорії державних службовців повинні володіти як загальною, так і спеціальної професійної підготовки, що вимагає високого «галузевого» професіоналізму [143, с. 10-11]. Водночас, на нашу думку поняття професіоналізму в контексті діяльності помічника судді не можна трактувати, як певний освітній рівень, оскільки специфіка сутності та змісту окремо взятих задач пов'язаних із організаційним забезпеченням судового процесу вимагають не лише наявності певного виду диплому в особи, а й глибокого, системного та всебічного розуміння процесу організаційно-аналітичного, методичного та правничого забезпечення проведення судового засідання та допомоги судді щодо відправлення правосуддя, відповідно вимог законодавства України.

Окрім того, варто брати до уваги нормативні дефініції «професійний розвиток» – безперервний, свідомий, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання, що базується на інтеграції знань, умінь і компетентностей; та «професійне навчання» – набуття та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації державного службовця для його професійної діяльності. І. Г. Сурай наголошує на тому, що «для забезпечення принципу професіоналізму в державній службі в сучасних умовах важливим є не тільки формування системи раціональнішого використання можливостей

професійного потенціалу державних службовців, а також збереження професійних кадрів» [129, с. 272]. Крізь призму зазначеного, безперервний професійний розвиток помічника судді конкретного суду дозволяє значно розширити коло компетенції та поглибити відповідні професійні знання, що в подальшому може безпосередньо повпливати на умовне його “підвищення” шляхом зміни місця роботи у суді першої інстанції на суд апеляційної чи касаційної інстанції.

Важливим є те, що державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно. Професійне навчання державних службовців проводиться за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством, через систему підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації, зокрема у сфері публічного управління та адміністрування, у встановленому законодавством порядку в навчальних закладах, установах, організаціях незалежно від форми власності, які мають право надавати освітні послуги, у тому числі за кордоном [105; 30]. Відповідно важливість постійного підвищення рівня професійної майстерності для помічників суддів є запорукою ефективної організації процесу судочинства та убезпечення, як самого судді, так і всіх учасників судового засідання від необ’єктивності, упередженості та інших деструктивних факторів.

Законом України «Про державну службу», передбачається, що принцип патріотизму – це відданість та вірне служіння Українському народові [105]. М.Д. Ярмаченко розглядає патріотизм як суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни, яке виявляється в певних діях і складному комплексі суспільних почуттів, що називаються любов’ю до Батьківщини. Автор указує, що любов до Вітчизни – це піклування про інтереси та історичну долю країни і готовність заради них до самопожертви; вірність Вітчизні, що бореться з ворогами; пошанування соціальних та культурних досягнень своєї країни; співчуття до страждань народу і негативне

ставлення до соціальних пороків суспільства; повага до історичного минулого Вітчизни й успадкованих від нього традицій; прив'язаність до місця проживання (до міста, села, області, країни в цілому). Всі ці прояви патріотизму відображаються в моральній свідомості людства і в змісті різних моральних вимог. Саме тому патріотизм і є одним із принципів моралі. В періоди великих історичних потрясінь патріотичні почуття різко загострюються. Тому "виховання патріотизму в підростаючого покоління – одне з найважливіших завдань всієї системи освіти і виховання" [94, с. 356; 133]. Сутність і зміст принципу патріотизму в контексті державної служби загалом а також діяльності помічника судді визначається перш за все тим що зазначеною особою глибоко та змістовно усвідомлюються всі правові та соціальна категорії терміни і поняття що привалюють в українському суспільстві. Практика застосування вимоги, щодо розуміння змісту патріотизму, широко розповсюджена в національному законодавстві України, зокрема в контексті добору суддів та щодо подання кандидатур на високі державні посади їх характеризується як ценз осілості особи. Безперечно зміст і сутність патріотизму, як розуміння своєї власної національної ідентичності, моральної приналежності та демократичної унікальності, прямопропорційно корелюється із протилежними та ворожими за значенням явищами, що станом на сьогодні пов'язується зі збройною агресією російської федерації проти України. Саме наявність та наскрізне пронизування такими принципами як патріотизм, всієї системи державної служби України і дозволяє забезпечувати гідну відсіч агресору.

Законом України «Про державну службу», передбачається, що принцип доброчесності – це спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень [105]. З приводу доброчесної поведінки, слушно зауважив В. А. Писанець, що це є багатогранним явищем, яке має як корпоративний, так й індивідуальний прояв в публічній діяльності. Усвідомлення важливості забезпечення порядності та

чесної поведінки стало актуальним питанням в процесі боротьби з корупцією, забезпечення високого рівня професіоналізму та дієвості державницьких функцій. Закріплення правового принципу доброчесності в законодавчих положеннях, без сумніву, є позитивним чинником не тільки подальшої нормопроєктної відомчої діяльності, а й в умовах становлення доброчесності як режиму [21; 97]. Доброчесність, як режим та основний принцип діяльності помічника судді безпосередньо корелюється із тим значним колом компетенції яким він володіє. Ефективність та результативність виконання покладених на помічника судді обов'язків, а також міра максимально успішної реалізації конкретних прав, безпосередньо залежить від рівня його доброчесності та розуміння цієї категорії, як базової засадничої не лише в системі законодавства України, а й у комплексі соціально-правових цінностей конкретного суспільства.

Законом України «Про державну службу», передбачається, що принцип ефективності – це раціональне і результативне використання ресурсів для досягнення цілей державної політики [105]. Ефективність виступає як індикатор розвитку. Вона ж, його найважливіший стимул. Прагнучи підвищити ефективність конкретного виду діяльності та їх сукупності, ми визначаємо конкретні заходи, що сприяють процесу розвитку, і відсікаємо ті з них, що ведуть до регресу. Як категорія вона має дві сторони – якісну і кількісну. Якісна сторона відображає її логічне, теоретичний зміст, тобто сутність категорії. Кількісна сторона розкриває дію закону економії часу, а саме, відображає економію часу при досягненні цілей суспільного виробництва в ході всього відтворювального процесу і на окремих його фазах у масштабі всього народного господарства, окремих його регіонів, галузей, господарських суб'єктів. Тобто на всіх історичних етапах розвитку людського суспільства воно має економно витрачати свої сили, досягаючи розширення випуску продукції при мінімальних витратах засобів. А це і є об'єктивно існуючий критерій економічної ефективності на всіх щаблях розвитку суспільства [82]. З огляду на завантаженість системи судоустрою України

значною кількістю прецедентів, що потребують врегулювання в судовому порядку, принцип ефективності набуває нового значення. На нашу думку, принцип ефективності прямо взаємопов'язується із принципом професіоналізму в діяльності помічника судді, оскільки некомпетентна ефективність може бути шкідливою та злочинною У той час як високий рівень професіоналізму та професійної підготовки помічника судді сукупно з мотивацією, щодо підвищення якісних і кількісних показників своєї службової діяльності, сприятиме ефективізації тих чи інших процесів, пов'язаних із відправленням правосуддя та організаційним забезпеченням судового процесу.

Законом України «Про державну службу», також передбачаються принципи: забезпечення рівного доступу до державної служби (заборона всіх форм та проявів дискримінації, відсутність необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу та її проходження); політичної неупередженості (недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків); прозорості (відкритість інформації про діяльність державного службовця, крім випадків, визначених Конституцією та законами України); стабільності (призначення державних службовців безстроково, крім випадків, визначених законом, незалежність персонального складу державної служби від змін політичного керівництва держави та державних органів) [105].

У підрозділі досліджено правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні. Уточнено розуміння поняття правових засад загалом, змісту та сутності діяльності помічника судді загалом і зокрема, щодо судового процесу. Доведено, що помічник, має значне коло повноважень щодо організації судового процесу, що в свою чергу розглядається як елемент його адміністративно-правового статусу.

З’ясовано, що діяльність помічника судді є значно ширшою за змістом ніж та, що пов’язується з забезпеченням проведення судового процесу. Крім цього, акцентується увага на тому, що з урахуванням положень нормативно-правових актів і адміністративно-правового статусу державного службовця, важливим є чітке розмежування кола компетенції помічника судді та секретаря судового засідання, оскільки з урахуванням регламентованого їх діяльність може перетинатись.

Правовими засадами діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу є ті акти законодавства України, що прийняті в установлений і законний спосіб і регламентують його адміністративно-правовий статус як функційну й динамічну категорію, що насичена правами, обов’язками, повноваженнями, а також окремими елементами, як от інститут юридичної відповідальності.

Перспектива подальшого дослідження функціонування інститут помічника судді загалом і щодо організаційного забезпечення проведення судового засідання полягає в необхідності аналізу міжнародного досвіду щодо забезпечення функціонування суду загалом і розроблення окремих алгоритмів і способів реалізації цих новацій у законодавчому просторі України.

Висновки до розділу 1

За результатами аналізу позицій думок вчених і дослідників наведених у даному розділі належать обґрунтувати позицію про те, що поняття та сутність інституту патронатної служби, що досліджено в першому розділі, а також місце помічника судді в системі суб’єктів організаційного забезпечення судового процесу та структура його правового статусу є тісно взаємопов’язаними категоріями.

Автором проаналізовано зміст і сутність інституту патронатної служби, як централізованого нормативно-правового явища, що знаходить своє відображення в законодавстві України та забезпечує виконання завдань та

реалізацію низки функцій в конкретних органах державної влади. Водночас, специфіка патронатної служби суду полягає в тому, що її працівники - помічники суддів, мають подвійне підпорядкування та глибоку специфіку в діяльності. Це зокрема пов'язується з процесом відправлення правосуддя та необхідності всебічного забезпечення підготовки самого судді до судового засідання та вжиття організаційних заходів, щодо його проведення.

Помічник судді, як один із основних в системі організаційного забезпечення судового процесу здійснює взаємодію між іншими суб'єктами та всебічно сприяє підготовці судді, як до проведення конкретного судового засідання, так і його участі в судовому процесі загалом. Крім цього, низка нормативно-правових актів визначає зміст і сутність його правового статусу, котрий з урахуванням поліваріативності та розпорошеності зазначених норм в декількох нормативно-правових актах, створюють умови за яких зміст його компетенції є багатоманітним та взаємозамінним.

З урахуванням специфіки діяльності помічника судді та особливостей його правового статусу, основними правовими гарантіями його діяльності є низка норм і положень законодавства України, що регулюють відносини в сфері державної служби, відправлення правосуддя та функціонування системи судоустрою загалом, трудового законодавства тощо. У будь-якому випадку, враховуючи особливості організації діяльності органів державної влади, будь-які правові засади діяльності суду, мають бути належним чином відображені та нормативно закріплені.

РОЗДІЛ 2
ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ

2.1. Повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу

На сучасному етапі становлення інституту прав і свобод людини і громадянина окремої уваги потребує забезпечення функціонування механізмів і державних інституцій, котрі забезпечують правопорядок і захист прав і свобод людей. Крім цього, належить зауважити, що чільним у цьому контексті є суд, як функціонально-структурне втілення судової гілки влади у загальній системі органів державної влади.

Важливим є також те, що на сучасному етапі трансформації правоохоронної та правозахисної системи, що забезпечують дотримання прав і свобод людини і громадянина та поновлення порушених прав, потребують суттєвого вдосконалення як із нормативно-правової точки зору так і організаційно-управлінської. Важливим у діяльності суду є інституції, які забезпечують його функціонування як органу державної влади та сприяють відправленню правосуддя в загальному розумінні.

Станом на сьогодні, необхідно зазначити, що питання пов’язані з забезпеченням функціонування інститут помічника судді та його повноважень в контексті забезпечення проведення судового засідання потребують вдосконалення та нових наукових пошуків, оскільки широкомасштабне російське вторгнення вносить суттєві деструктивні корективи в правову дійсність суспільства.

Водночас, належить зауважити, що питанню аналізу адміністративно-правового статусу помічника судді та його повноважень, щодо організації судового засідання присвячували свої праці багато вчених. Проте, з урахуванням сучасних тенденцій у сфері реформування правоохоронного та

правозахисного сектору, а також широкомасштабного російського вторгнення в Україні важливим є напрацювання нових шляхів удосконалення відповідного механізму в сучасних реаліях.

Інститут помічника судді, суду будь-якого рівня має на меті врегулювання окремих організаційний питань, пов'язаних і забезпеченням судового процесу. Це, на нашу думку є визначальним, серед іншого й у питанні ефективного, повноцінного та справедливого судочинства, оскільки від рівня забезпеченості відповідних процесів, залежить кінцевий результат – притягнення чи не притягнення особи до відповідальності чи подальша доля певного юридичного спору на користь тієї чи іншої особи.

Як зазначає О. Радченко, у загальних судах України посаду помічника судді було запроваджено відповідно до Закону України «Про судоустрій України» [114]. Науковець вказує на тому, що необхідність введення такого інституту в українських судах назріла в результаті проведення так званої «малої судової реформи» 2001 року, яка призвела до суттєвого збільшення навантаження на суди в цілому і суддів зокрема. Основною метою запровадження посади помічника судді в українських судах було розвантаження судді від виконання рутинної технічної роботи під час підготовки та при розгляді судових справ [109]. Водночас, на нашу думку, концептуально визначити роль і місце помічника судді в будь-якому судовому процесі можливо лише крізь призму розуміння його повноважень, що власне й виступають окремим елементом відповідного правового статусу.

Повноваження, як теоретико-правова категорія розглядались багатьма дослідниками, проте лише деякі, на нашу думку належним чином обґрунтували власні позиції та синхронізували відповідне уявлення із законодавством України.

Повноваження є елементом компетенції і пов'язані з предметами відання, оскільки визначають міру можливої та необхідної поведінки суб'єктів компетенції в тих чи інших сферах суспільного життя, віднесених до їх відання [12, с. 71]. Тобто, повноваження помічника судді, в тому числі віднесені до

його компетенції для організаційного забезпечення судового процесу складаються з прав і обов'язків, котрі чітко визначаються законодавством України, зокрема й Законом України «Про судоустрій та статус суддів», а також іншими, більш сфокусованими на правовому статусі помічника судді документами.

Наприклад, Законом України «Про державну службу» визначається, що державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів [105]. А відповідно, вказовуючи, що помічник судді є державним службовцем, коло його компетенції та зміст повноважень наповнюється в тому числі й нормами відповідного закону та правового статусу загалом.

Крім того, Положення про помічника судді встановлює систему обов'язків, які визначають стандарти його професійної діяльності та належної службової поведінки. Зокрема, помічник судді зобов'язаний своєчасно, повно та якісно виконувати доручення судді, дотримуватися встановлених строків підготовки документів і реалізації покладених на нього завдань, а також забезпечувати належний рівень організації своєї професійної діяльності.

Важливою складовою його правового статусу є обов'язок постійного підвищення професійного рівня та кваліфікації, що обумовлено необхідністю належного володіння актуальним законодавством, судовою практикою та сучасними підходами до організації судочинства. Поряд із цим на помічника судді покладається обов'язок дбайливого ставлення до майна суду та забезпечення його належного використання під час виконання службових функцій.

Особливого значення набуває обов'язок не допускати порушень прав і свобод людини та громадянина під час здійснення професійної діяльності. Зазначена вимога відображає загальноправові принципи діяльності судової влади, орієнтовані на забезпечення верховенства права, законності та поваги

до прав людини. Таким чином, система обов'язків помічника судді не лише визначає межі його належної поведінки, але й виступає важливим елементом механізму забезпечення ефективного функціонування суду та реалізації завдань правосуддя [101].

На нашу думку, наведені положення свідчать про те, що сукупність завдань, прав та обов'язків помічника судді, закріплених у чинному законодавстві України, формує цілісну систему його компетенції та визначає основні елементи адміністративно-правового статусу. Такий підхід забезпечує належне нормативне підґрунтя для реалізації помічником судді своїх функцій та спрямований на максимально ефективне залучення цієї посадової особи до організаційного забезпечення судового процесу. У результаті помічник судді виступає важливим суб'єктом організаційно-правового механізму функціонування суду, діяльність якого сприяє належній підготовці та проведенню судових засідань.

Водночас подальшого наукового аналізу потребують положення законодавства про державну службу, зокрема в частині дослідження прав та обов'язків, встановлених для державних службовців, а також визначення ступеня їх відповідності правовому статусу помічника судді. Такий підхід дозволить більш повно з'ясувати особливості правового становища зазначеної категорії працівників та виявити можливі прогалини або колізії у правовому регулюванні їх діяльності.

Особливий інтерес у цьому контексті становлять додаткові повноваження помічника судді, які він може реалізовувати за дорученням судді. Зокрема, у разі відсутності секретаря судового засідання та неможливості його заміни іншим працівником помічник судді може виконувати функції секретаря судового засідання. Крім того, до його компетенції належить координація роботи секретаря судового засідання, надання методичної та практичної допомоги щодо організації судового процесу, у тому числі з питань технічної фіксації судового засідання.

Важливими напрямами діяльності помічника судді є також контроль за своєчасністю оформлення протоколів судових засідань, перевірка належного ведення процесуальної документації, а також здійснення контролю за передачею розглянутих справ до канцелярії або архіву суду. Окрім цього, помічник судді забезпечує підготовку та оформлення статистичних матеріалів, проводить узагальнення судової практики, аналізує кількісні та якісні показники розгляду справ суддею, а також досліджує підстави скасування чи зміни судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанцій.

Наведені повноваження свідчать про багатофункціональний характер діяльності помічника судді та підтверджують його вагому роль у забезпеченні належної організації роботи суду, підвищенні ефективності здійснення правосуддя та вдосконаленні судової практики [101].

Аналіз положень Положення про помічника судді, затвердженого рішенням Ради суддів України від 18 травня 2018 року № 21, дає підстави стверджувати, що категорія «повноваження помічника судді» не отримала самостійного нормативного закріплення в структурі зазначеного акта. Водночас зміст відповідних повноважень фактично розкривається через сукупність завдань, прав та обов’язків, визначених у розділі ІІІ «Завдання, права та обов’язки помічника судді». У зв’язку з цим можна дійти висновку, що законодавець не виокремлює повноваження як окремий елемент правового статусу помічника судді, проте їх зміст чітко простежується через функціональне наповнення його діяльності.

Зокрема, до компетенції помічника судді належить здійснення добору нормативно-правових актів і матеріалів судової практики, необхідних для розгляду конкретної судової справи, участь у попередній підготовці справ до судового розгляду та їх належному оформленні. Крім того, за дорученням судді помічник судді здійснює підготовку проєктів судових рішень, запитів, листів та інших документів, пов’язаних із розглядом справи.

Важливою складовою його діяльності є також забезпечення належного документообігу шляхом оформлення копій судових рішень для їх подальшого

направлення сторонам та іншим учасникам процесу відповідно до вимог процесуального законодавства, а також здійснення контролю за своєчасністю такого направлення. Окрім цього, помічник судді бере участь у підготовці проєктів судових доручень щодо виконання судами іноземних держав окремих процесуальних дій, вручення судових документів у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах, а також документів, пов'язаних із міжнародним правовим співробітництвом, зокрема у сфері екстрадиції правопорушників [101]. Наведене чітко демонструє, що майже всі визначені завдання судді корелюються зі забезпеченням ним організації судового засідання, недопущення порушення прав і свобод учасників судового процесу, зокрема й через недотримання основних регламентних процедур.

Інформаційно-аналітична діяльність. Інформаційно-аналітична діяльність помічника судді, як один із основних видів його діяльності, є невід'ємною складовою зазначеного адміністративно-правового статусу та прямопропорційно впливає на можливість виконання покладених на помічника судді завдань та функцій, щодо організаційного забезпечення судового процесу.

Сьогодні аналітика – це розгалужена і складна система знань, складовими частинами якої є й інші науки: логіка (наука про закономірності правильного мислення), методологія (система принципів, методів і прийомів пізнавальної діяльності), евристика (наука, що відкриває нове в різних сферах життя), інформатика (наука про інформацію, способи її отримання, накопичення, обробки і передачі [130, с.242]. Необхідно зазначити про те, що станом на сьогоднішній день враховуючи високий індекс цифровізації державницьких процесів, усі зазначені структурні елементи аналітики, як процесу, що зобов'язаний щоденно реалізовувати помічник судді у зв'язку з повноваженнями, щодо організаційного забезпечення судового процесу відіграють ключову роль під час здійснення такої діяльності. І чим більш якісно зазначений суб'єкт буде реалізовувати вказані повноваження у визначений спосіб, тим більш ефективно продуктивно та конструктивно буде

організовано судове засідання, а відповідно, забезпечено права і свободи людини і громадянина.

Збільшення інформаційно-аналітичної складової не просто підвищує можливості оперативного контролінгу та координації системи підготовки управлінських рішень у рамках заданої стратегії, а й задовольняє її стратегічні інформаційні потреби, що залежать від проміжних тактичних цілей, які суб'єкт управління ставить перед собою. Крім того, процес реалізації стратегії вимагає також моніторингу внутрішнього і зовнішнього середовища організації, бенчмаркінгу в процесі управління для забезпечення її сталого розвитку та ефективної діяльності [29]. Необхідно вказати, що процес здійснення відправлення правосуддя є складним багатоелементним механізмом захисту прав і свобод людини і громадянина, що є неможливим без належного інформаційно-аналітичного забезпечення. Відповідно враховуючи, що зазначені інформаційно-аналітичні функції, щодо організаційного забезпечення судового процесу та підготовки матеріалів для судового засідання безпосередньо для судді, покладаються саме на помічника судді, й він відіграє ключову роль, як під час підготовки та проведення судового засідання так і його наступних фазах.

Інформаційно-аналітичне забезпечення Р. Коваль вважає процесом створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб і реалізації посадових обов'язків органів державної влади шляхом формування та використання інформаційних ресурсів, а його основною метою є створення умов для прийняття ефективних державних управлінських рішень [47]. Учена В. Глушкова, аналізуючи структуру інформаційно-аналітичної діяльності, стверджує, що вона має охоплювати інформаційне забезпечення, інформаційно-аналітичну роботу, створення баз даних, що передбачає інформаційний пошук, завдання, мотиви, способи та прийоми їх здійснення [36]. Чільним необхідно підкреслити, що в процесі підготовки до проведення судового засідання, а також після його проведення, з метою уточнення тих чи інших обставин відповідної судової справи, помічником судді, з метою

сприяння реалізації завдань самого судді у сфері відправлення правосуддя, використовується різноманітні бази даних та інформаційно-аналітичні ресурси, у тому числі законодавства України, для якомога більш детального обґрунтування тих чи інших позицій, що стосуються організації судового процесу. Крім цього направляючи ті чи інші звернення до відповідних суб'єктів помічник судді в межах організаційного забезпечення судового процесу зобов'язаний неупереджено та об'єктивно оцінювати будь-яку отриману інформацію, а відповідно його інформаційні потреби та покладені посадові обов'язки зумовлюють необхідність високоефективного та влучного використання інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення.

У науковій літературі доцільно розмежовувати поняття аналітичної та інформаційної діяльності, оскільки вони характеризують різні аспекти роботи з інформацією. Аналітична діяльність являє собою інтелектуальний процес опрацювання, оцінювання та інтерпретації наявної інформації, результатом якого є формування нового знання щодо певного явища, процесу або проблеми. Підсумком такої діяльності виступають вторинні інформаційні документи, які відображають не зміст окремого первинного джерела, а узагальнену модель досліджуваної проблеми, сформовану на основі комплексного аналізу інформаційних масивів.

Натомість інформаційна діяльність охоплює сукупність організаційних, технічних, матеріальних та архівних заходів, спрямованих на забезпечення належного функціонування аналітичного процесу. Її основним призначенням є створення умов для збору, накопичення, зберігання, систематизації та передачі інформації, необхідної для подальшого аналітичного опрацювання.

У свою чергу, інформаційно-аналітична діяльність являє собою комплексний процес перетворення первинних даних та окремих фактів на структурований інформаційний продукт, придатний для використання суб'єктом управління або іншим замовником. Ефективність такої діяльності визначається не лише обсягом зібраної інформації, а й якістю її аналізу, інтерпретації та узагальнення. Самі по собі фактичні дані не мають достатньої

практичної цінності, якщо не встановлено їх взаємозв'язок, не з'ясовано змістове навантаження та не сформульовано висновки щодо їх значення.

Основним результатом інформаційно-аналітичної діяльності є аналітична інформація, яка може бути представлена у формі доповіді, аналітичної записки, інформаційної довідки, наукового дослідження чи іншого документа, що містить узагальнення, висновки та рекомендації. Саме висновки й рекомендації забезпечують завершеність аналітичного продукту, визначають його практичну цінність та відображають ступінь досягнення поставленої мети дослідження або аналізу [126]. Саме тому необхідно зазначити що інструменти аналітики помічник судді застосовує безпосередньо під час роботи з позиціями і думками вчених щодо того чи іншого правового явища нормами і положеннями законодавства України а також під час аналізу результатів судової практики що може мати вплив на прийняття рішення суддею в тому чи іншому судовому процесі. Поряд із цим інформаційно-аналітичний результат полягає в систематизації та узагальненні отриманих позицій і основоположних векторів, котрі мають бути презентовані в самому суді чи іншим учасникам судового процесу, що комунікують із його помічником найбільш доступно та детально.

У процесі узагальнення, беручи до уваги неможливість аналітиків ураховувати всі наявні чинники, які можуть впливати на результат аналізу, можуть виникати статистична похибка, спотворення, в результаті чого створений аналітичний продукт також буде спотвореним, і, як наслідок, на його основі можуть прийматися неправильні тактичні рішення. Саме тому використання інформаційно-аналітичних моделей у стратегічному і тактичному плануванні дає змогу вирішити цю проблему. Інформаційно-аналітичні моделі здатні також здійснювати консолідацію і координацію інформації для підготовки стратегічних рішень та операційної діяльності, в тому числі даних про чинники зовнішнього оточення прямого і непрямого впливу [29]. Неоціненну роль та серйозний результати в процесі організаційного забезпечення судового процесу приносить використання під

час такої діяльності результатів судової практики, котра систематизується та узагальнюється відповідними підрозділами апарату суду та здебільшого є загальнодоступною й публічною, що дозволяє ефективно використовувати її в такій діяльності

Прийняття рішень - це науковий напрям, завданням якого є синтез раціональних схем вибору альтернатив і оцінювання їх якостей. Завдання його в тому, щоб із багатьох конкуруючих стратегій рішення деякої проблеми, на основі аналізу умов і наслідків її реалізації вибрати кращу (оптимальну). Істотним доповненням до останньої фрази є те, що під умовами розуміється не деяка картина "насьогодні", що застигла, але і ті умови, які можуть скластися за час реалізації стратегії [20]. Належить зазначити, що помічник судді, відповідно до покладених на нього обов’язків здійснює оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи, які беруть участь у справі відповідно до вимог процесуального законодавства. На перший погляд видається що процедура прийняття рішення як науковий напрям та основне завдання що лежить на помічникові судді не може бути застосована в широкому розумінні під час оформлення копій судових рішень. Водночас під час забезпечення реалізації цього завдання інтелектуальна складова зумовлює необхідність врахування кола суб’єктів яким необхідно надіслати зазначене рішення та інші процесуальні особливості цього процесу.

Наприклад, М. Зільберман під аналізом роботи організації розуміє збирання даних з офіційних і неофіційних джерел, сукупність яких повинна допомогти адресатам та ініціаторам формулювати цілі і досягати їх. Аналіз роботи організації дає змогу визначити проблему або навпаки сприятливу можливість з різних поглядів, окремо і в цілому детермінувати позитивні та негативні фактори впливу, які сприяють або перешкоджають досягненню високої ефективності роботи організації, запропонувати комплекс заходів, вироблених на основі розглянутих даних [165]. Відповідно, помічник судді зобов’язаний в межах своєї компетенції забезпечити аналіз і збирання даних

сукупність яких зобов'язана сприяти та допомагати судді у процесі відправлення правосуддя, як досудового засідання та під час його проведення так і після нього. Таким чином, помічник судді, відповідно до покладених на нього обов'язків, здійснює підбір актів законодавства та матеріалів судової практики, які необхідні для розгляду конкретної судової справи.

Головною метою інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємництва є своєчасне викриття на ранній стадії заходів безпосередньої підготовки певних сил для нанесення економічних збитків підприємству, установі або організації та забезпечення відповідних їм дій, а також добування необхідної інформації для планування, підготовки і проведення заходів з метою недопущення можливих дій [141]. На практиці інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємництва виконується з метою виявлення схем недобросовісної конкуренції, шахрайства, обману у сфері бізнесу, задля використання їх для виключення потрапляння власної організації у ситуації некерованого ризику [100]. Необхідно зазначити, що в межах своєї компетенції помічник судді зобов'язаний виконувати завдання у тому числі в межах окремих доручень самого судді. Таким чином помічник судді бере участь у попередній підготовці судових справ до розгляду, в оформленні судових справ, за дорученням судді готує проекти судових рішень, запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи. Корелюючи зазначене із попередньо вказаним вченими та дослідниками, головною метою інформаційно-аналітичного забезпечення, як функції та завдання помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового засідання процесу є сприяння судді в частині оптимізації процесу відправлення правосуддя в межах конкретної судової справи та забезпечення прав і свобод людини і громадянина в такий спосіб. Поряд із цим, на нашу думку існує ще одна функція, яку необхідно проаналізувати, а саме контрольно-методична, котра також відіграє одну з найбільш важливих ролей в системі та структурі адміністративно-правового статусу помічника судді, суду будь-якої юрисдикції та рівня.

Контрольно-методична. Контрольно-методична функція помічника судді, як одна із підвалин здійснення ним своєї діяльності та виконання покладених обов'язків є ефективним інструментом забезпечення прав і свобод усіх учасників судового процесу. Враховуючи специфіку діяльності помічника судді, як з точки зору контролю за дотриманням вимог процесуального законодавства учасників судового процесу так і необхідності забезпечення цим самим учасникам методичної допомоги, щодо окремих питань участі в судовому засіданні та підготовці до нього, роль місце помічника судді у механізмі адміністративно-правового забезпечення організації судового процесу, є неоціненною.

Контрольно-наглядова процедура є базовим елементом структури контрольного процесу, має всі ознаки правової процедури, орієнтована на досягнення конкретного соціального результату. Діяльність складається з послідовних актів поведінки; внутрішньо структурована доцільними суспільними відносинами; має модель розвитку, попередньо встановлену на нормативному або індивідуальному рівні; ієрархічно побудована; знаходиться в динаміці розвитку; має службовий характер, виступає засобом реалізації суспільних відносин. Родовим поняттям щодо поняття контрольно-наглядова процедура є адміністративна процедура, яку в законодавстві визначають як логічно відособлену послідовність адміністративних дій [17]. Так помічник судді у межах повноважень функцій та завдань покладених на нього контролює своєчасність надсилання копій судових рішень, що за своєю суттю здійснюються з метою забезпечення дотримання рівноправних умов участі, як у судовому засіданні, так і принципу змагальності, щодо всього судового процесу.

Водночас питання методичного забезпечення та його тісного взаємозв'язку з організацією роботи Г. Іванов пропонує тлумачити як сукупність документів, що регламентують способи організації та здійснення діяльності, виконання типових завдань і визначають методи, засоби, прийоми, а також порядок їх застосування для досягнення мети діяльності –

методичного забезпечення, а організаційне й методичне забезпечення співвідносити як цілісний комплекс за принципом загального призначення і єдності мети – забезпечення впровадження оновленого механізму державного управління розвитком певного процесу [43]. Методичне забезпечення, як форма сприяння організації проведення судового засідання відіграє неабияку роль у якості його проведення, а також всебічно сприяє забезпеченню прав і свобод людини і громадянина, як при підготовці судового засідання так і під час його проведення. На нашу думку, та відповідно до вимог законодавства України, повноваження помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу складається, у тому числі, з підготовки різноманітних нормативно-правових та організаційних проектів фактів, що безпосередньо впливають на підготовку перебіг судового засідання.

Наприклад, В. Бахін та І. Гора стверджують, що науково-методичне забезпечення практики (у контексті діяльності слідчих підрозділів) містить визначення і шляхи створення оптимальних умов її виконання з повноцінним використанням досягнень науки і техніки [9], що позитивно позначається на виконанні відповідними суб'єктами поставлених перед ними завдань, сприяє досягненню завдань кримінального провадження та якомога швидшому відновленню порушених прав і свобод людини й громадянина [116]. Так, у розрізі цього необхідно зазначити те, що помічник судді в межах своєї компетенції готує проекти доручень суду про виконання судами інших держав окремих процесуальних дій, про вручення судових документів з цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, про екстрадицію правопорушників на територію України. Дане завдання та повноваження можна віднести, як до контрольно-методичної форми діяльності так і організаційно-аналітичної, оскільки для реалізації цієї функції зазначеному суб'єкту необхідно проаналізувати низку норм законодавства України, синтезувати з них основний алгоритм та вірно донести його особі, яка потребує такої допомоги.

Контрольно-наглядові процедури визначають процесуальний порядок дій посадових осіб органів державного контролю та нагляду, визначають процесуальні права, обов'язки та гарантії підконтрольних суб'єктів. Об'єднуючи важливі риси контрольно-наглядової процедури, можна зробити висновок: контрольно-наглядова процедура закріплена нормами законодавства про державний контроль (нагляд), складається з актів поведінки, що послідовно змінюються, має модель розвитку і юридично фіксований результат, покликана впорядкувати процесуальні дії, які реалізуються посадовими особами контрольно-наглядових органів, надає їм форму процесуальних правил застосування матеріальних норм [138]. Відповідно, належить зазначити, що контрольно-наглядова процедура, як вид і форма контрольно-методичної діяльності широко застосовується помічниками судді для організаційного забезпечення судового процесу оскільки без належного врегулювання порядку та особливостей взаємодії всіх учасників судового процесу, як до судового засідання, так і під час його проведення, неможливим буде забезпечення практичної реалізації принципу змагальності сторін.

У підрозділі досліджено повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. Встановлено роль і місце помічника судді в забезпеченні функціонування апарату суду, обґрунтовано позицію про те, що є організаційним забезпеченням і які його форми передбачаються законодавством України, а які витікають, за сукупністю з декількох нормативно-правових актів.

2.2. Юридичні гарантії діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу

Оскільки діяльність помічника судді має бути чітко врегульована законодавством України, а за змістом вона є державною службою, що відповідно до Конституції та законів України регулюється виключно в межах

і у спосіб, яким прямо передбачено, питання юридичного гарантування діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу є надзвичайно актуальним та гострим. Ще більшою актуальності в цьому питанню додає той факт, що система юридично гарантування зазначеної діяльності є розгалуженою в різних нормативно-правових актах, котрі складають систему національного українського законодавства. Саме тому, питання дослідження сутності та змісту юридичних гарантій, як інструменту забезпечення діяльності в сфері державної служби, а також сама суть юридичного гарантування діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу, є надзвичайно важливим та актуальним.

У ст. 146 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачено, що забезпечення функціонування судової влади передбачає: 1) окреме визначення і Державному бюджеті України видатків на утримання судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного й незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону; 2) законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судів; 3) гарантування достатнього рівня соціального забезпечення суддів [108; 132]. Безперечно справедливою є позиція про те, що соціальне забезпечення а також окремі фінансово-економічні та матеріально-технічні аспекти забезпечення діяльності суду загалом, а також у розрізі забезпечення проведення судового засідання, є надзвичайно важливою запорукою ефективного та демократичного відправлення правосуддя. Особливо актуальним це питання постає під час дії правового режиму воєнного стану та активно триваючої фази бойових дій, що супроводжується систематичними ракетами обстрілами та руйнуванням цивільної правоохоронної інфраструктури.

В юридичній літературі неодноразово підкреслювалося, що для побудови правової держави та утвердження принципу верховенства права необхідно, щоб у відносинах між людиною і державною владою вирішальне значення мали природні, невід'ємні права і свободи людини, а верховенство Конституції було однією з вирішальних складових правової держави і

верховенства права [49, с. 4–5]. Саме тому необхідно підкреслити, що система юридичного гарантування організаційного забезпечення судового процесу помічником судді бере своє джерело з Конституції України, котрою і визначається, що основним принципом відправлення правосуддя є верховенство права котре пронизує національну систему правовідносин наскрізно.

В юридичній літературі зустрічаються неоднозначні тлумачення самого терміна «гарантія». Це поняття охоплює сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав і свобод, усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [54, с.43]. Таким чином, гарантія, як інструмент законодавства України та соціально-правових відносин слугує для найбільш ефективної реалізації визначених норм законодавства України. Ба більше це питання загострюється коли організаційне забезпечення судового процесу та норми, що його гарантують розгалужені по всій системі законодавства України й не мають чіткої систематизації.

О. Міцкевич вважає, що юридичні гарантії – це встановлений державою порядок діяльності державних органів та установ, громадських організацій, спрямований на попередження й припинення посягань на права громадян, на відновлення цих прав і притягнення до відповідальності за їх порушення [2, с. 16; 63]. В. Погорілко наголошує на тому, що юридичні гарантії – це передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав та свобод людини і громадянина [98, с. 40; 63]. Оскільки основною метою діяльності суду є відправлення правосуддя, а воно в свою чергу покликане на відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина безперечно важливим є зазначення про те, що юридичне гарантування організаційного забезпечення судового процесу є важливим практичним інструментом реалізації правосуддя й ефективним запобіжником порушення прав і свобод людини і громадянина.

Юридичні гарантії захисту прав людини, на думку О. Скакун, – це конституційний нагляд, контроль, відповідальність правопорушника; встановлення заходів відповідальності винуватців за порушення прав і свобод громадян; визначення заходів захисту прав, відновлення порушеного права. Дослідниця стверджує, що захист – це найдієвіша охорона, другий її ступінь [124, с. 189-190]. Певною мірою, внутрішню суперечливим видається дане твердження, оскільки на нашу думку органи правозахисту та правоохоронні органи не є цілісною системою та виконують різні функції, що в умовах юридичного гарантування зазначених процесів потребує різного підходу до вибору інструментарію реалізації цього процесу.

Аналізуючи поняття гарантій, як зауважує Я. Малихіна, слід зробити висновок, що, в літературі можна зустріти найрізноманітніші ознаки, що складають їх основу: «засоби», «заходи», «механізм», «норми права», «умови», «обов'язки держави», «система умов, способів, засобів». Всі ці думки вірні і мають право на існування, однак слід виділити загальні, спільні риси всіх формулювань. Спільним є те, що гарантіями є: 1) умови, за яких всебічно реалізуються прав і свобод особи; 2) система засобів, за допомогою яких забезпечується охорона прав і свобод особи. Отже, під в гарантіями автори розуміють систему умов і засобів, за допомогою яких забезпечується додержання прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [77]. Звужуючи запропоновану інтерпретацію, необхідно зазначити на тому, що юридичне гарантування організаційного забезпечення судового процесу є тим інструментом, що в нормативний спосіб створює низку підвалин для реалізації помічником судді та іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу з своїх прав повноважень і обов'язків, щодо створення всіх належних об'єктивних умов для здійснення суддею своїх функцій у сфері відправлення правосуддя.

Структурно юридичні гарантії становлять багаторівневу систему, ускладнену наскрізними взаємозв'язками. Разом з тим система трудових юридичних гарантій є відносно самостійною, об'єднаною навколо трудових

відносин. Важливо розуміти і бачити масив елементів трудових юридичних гарантій як у горизонтальному зрізі системних відношень, так і у вертикальному зрізі структурно-ієрархічних відношень. Структура системи юридичних гарантій включає в себе, по-перше, юридичні акти, тобто закони, підзаконні та інші нормативні акти, які містять норми про права і свободи людини, по-друге, організаційно-правову діяльність суб'єктів права, по-третє, спеціальні гарантуючі методи впливу на суспільні відносини, тобто правотворчі, правореалізуючі та контрольно-наглядові процеси, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини [77, с. 136]. Таким чином, матеріальна та процесуальна складові процесу юридичного гарантування організаційного забезпечення судового процесу, тією чи іншою мірою чітко визначаються в законодавстві України, різних його нормах і положеннях, проте, сама суть і зміст процесуального контексту виражається в щоденному здійсненні помічником судді покладених на нього обов'язків. Водночас, на нашу думку, зміст і сутність юридичного гарантування організаційного забезпечення судового процесу полягає в тому, щоб законодавством України, таким чином визначались повноваження, права, обов'язки помічника судді та інших суб'єктів забезпечення судового процесу, щоб мінімізувати деструктивний вплив на цей процес, а також унеможливити допущення зазначеними суб'єктами організаційних помилок.

А. В. Авдєєнко поділяє юридичні гарантії діяльності судів на групи: 1) функціональні, що сприяють прийняттю обґрунтованого й неупередженого рішення у справі (недоторканність та імунітет судді, самостійність та незалежність судів, незмінюваність судді, недоторканість судді, таємниця ухвалення судового рішення, заборона втручання у здійснення правосуддя, рівність усіх громадян перед законом і судом, обов'язковість судових рішень та інші); 2) забезпечувальні, що створюють для суддів належні умови роботи (окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установлений законом; належне матеріальне та соціальне забезпечення судді; функціонування органів суддівського самоврядування; інформаційне та

кадрове забезпечення судів; визначення основних засад взаємодії судів між собою та з органами державної влади та місцевого самоврядування) [1, с. 10]. Водночас, на нашу думку, цілком погоджуючись із зазначеною позицією до структури юридичного гарантування належить віднести чітко визначені у нормах законодавства України положення, що забезпечують реалізацію механізму взаємодії суддів між собою та іншими суб'єктами, як у сфері судочинства, так і органами державної влади, а також внутрішньоорганізаційно діяльність суду будь-якої інстанції, котра полягає, перш за все, в матеріальному, соціальному, кадровому, інформаційно-аналітичному та інших видах забезпечення. Без чіткого унормування зазначених позицій на рівні законодавства України, неможливим буде здійснення відповідних повноважень і обов'язків, оскільки державні службовці зобов'язані діяти виключно в межах у спосіб прямо визначені в законодавстві України.

Якщо під гарантіями розуміти засоби забезпечення реального здійснення суб'єктивних прав то, визначаючи гарантії в юридичному змісті, важливо віддзеркалити їхню правову специфіку, що полягає не тільки в проголошенні тих або інших засобів, як гарантозабезпечуючих у нормах права, але й у реальній дії засобів за допомогою апарата примусу. Для того, щоб потенційна можливість була реально здійснювана, щоб держава мала можливість чинити активний вплив на поведінку суб'єктів прав, вона повинна мати різні засоби, за допомогою яких здійснюється цей вплив. Тільки в цьому випадку правові гарантії будуть носити характер діючих засобів, засобів, «якими охороняються і захищаються права громадян, припиняються й усуваються їхні порушення, відновлюються порушені права» [39, с.21; 38]. У будь-якому випадку коло повноважень і прав, якими наділяється помічник судді будучи юридично гарантованими, сприяють охороні і захисту прав і свобод людини і громадянина, а також у спосіб забезпечення процесу відправлення правосуддя в незалежності від різноманітних обставин, спираючись на норми і положення

Конституції і законодавства України а також принципи демократії та правової державності.

З урахуванням визначень поняття юридичних (спеціальних) гарантій, які містяться в юридичні літературі, пропонуємо розуміти під юридичними гарантіями права людини на життя встановлену Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами єдину систему юридичних умов (засобів та способів), яка забезпечує здійснення цього права на всіх стадіях його реалізації, та визначені нормами права повноваження та завдання органів державної влади всіх рівнів, органів місцевого самоврядування щодо охорони та захисту права на життя, у випадку його порушення притягнення винних до відповідальності [63]. Необхідно підкреслити те, що помічник судді в процесі організаційного забезпечення судового засідання та судового процесу загалом, взаємодіє з низкою специфічних суб'єктів таких, як адвокат, прокурор, слідчий, представники сторін тощо. Враховуючи зазначене, механізм юридичного гарантування реалізації повноважень і прав помічника судді має розгалужуватися не лише на функціонування апарату суду та суду загалом, оскільки усі зазначені особи мають специфічний юридичний статус та володіють певним колом повноваження і прав.

В юридичній науці гарантії поділяють на загальні та спеціальні. Юридичні гарантії за загальним критерієм класифікують на загальногалузеві та міжгалузеві гарантії, за спеціалізованим критерієм виділяють власне галузеві гарантії, а відповідно до змісту суб'єктивного права виокремлюють загальні юридичні гарантії, які покликані здійснювати права і застосовуються до всіх громадян, та спеціальні юридичні гарантії, які допомагають забезпечити реальне здійснення права, наданого конкретним категоріям громадян [23, с. 51–52]. Водночас необхідно зазначити що юридичні гарантії механізму організаційного забезпечення судового процесу чітко переплітається як із загальними так і спеціальними гарантіями оскільки всі вони сприяють забезпеченню прав і свобод людини і громадянина як на загальнодержавному так і на регіональному рівні. Поряд із цим, на нашу

думку, необхідно виділити те коло гарантій юридичного змісту, що забезпечують самого помічника судді, як працівника апарату суду, убезпечуючи його від соціальної нестабільності, гарантуючи стабільність виплати заробітної плати та дотримання його соціально-економічних гарантій тощо.

Юридичні засоби захисту свободи вираження поглядів посідають окреме місце у правозабезпечувальному механізмі права, яке ми розглядаємо, і спрямовані на припинення порушення свободи вираження поглядів, усунення перепон для її реалізації та відновлення, визнання чи підтвердження такої свободи. Незважаючи на тенденцію до удосконалення юридичних засобів забезпечення, зокрема і захисту, свободи вираження поглядів (створення нормативно-правової бази, можливість громадян та інших суб'єктів звертатися до парламентського омбудсмена, Конституційного Суду України, Європейського Суду з прав людини), все ж таки ще спостерігається ціла низка проблем у сфері захисту такої свободи. Окремі види юридичних засобів захисту свободи вираження поглядів потребують поліпшення, удосконалення, особливо ті, котрі стосуються професійної діяльності журналістів [158]. Проводячи аналогію діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу із діяльністю журналіста, щодо тотожності загальної структури юридичного гарантування цих процесів, необхідно зазначити, що удосконалення зазначених юридичних засобів, що полягає в необхідності розроблення нових нормативно-правових актів котрі прямо передбачають ті чи інші форми функціонування в конкретному векторі діяльності, є ефективним інструментом захисту прав і свобод людини і громадянина.

Зокрема, Т. Заворотченко у своєму дисертаційному дослідженні наводить такі ознаки юридичних гарантій: – нормативність, яка передбачає визначення гарантій лише в текстах нормативно-правових актів; – системність, яка полягає в тому, що всі юридичні гарантії знаходяться в тісному нерозривному зв'язку, є взаємозалежними і взаємопов'язаними, тобто утворюють певну

систему; – комплексність – у реальному житті юридичні гарантії діють спільно (системно), підкріплюють і взаємно посилюють одна одну; – постійність – гарантії прав не припиняють свою дію і не виникають епізодично; – юридична надійність, яка відображає, з одного боку, зв'язок гарантії із соціальною ситуацією, а з іншого – стабільність її соціального змісту; – реальність, яка полягає в тому, що юридичні гаранті повинні забезпечити особі реальне користування наданими законодавством України правами [63; 38]. Необхідно зазначити, що юридичне гарантування в системі державної служби загалом і механізмі організаційного забезпечення судового процесу, де основним суб'єктом є помічник судді, котрий власне і є державним службовцем, є ключовим питанням, а така його ознака, як нормативність, є основоположною, та такою без якої неможливим є функціонування того чи іншого механізму гарантування.

На думку М. І. Шатернікова, юридичними гарантіями діяльності судів є: законність; рівність; незалежність; неупередженість; незмінюваність суддів; незмінюваність складу суду; позапартійність; недоторканість; функціонування автоматизованої системи документообігу суду; державний захист [151, с. 144; 132]. За І. Є. Марочкіним, існує три підсистеми принципів судової влади: інституціональна (загальні принципи судової влади); функціональна (принципи правосуддя); організаційна (принципи організації системи судових органів або принципи судоустрою) [132; 91]. Водночас, необхідно зазначити, що вказаний поділ на три підсистеми принципів судової влади є внутрішньо поглинаючим, оскільки організаційна та функціональна підсистеми не можуть функціонувати одна без іншої, а організаційне забезпечення процесів відправлення правосуддя, з точки зору діяльності помічника судді, як основного суб'єкта забезпечення цього процесу, є більш пріоритетним за формою, у той час, як факт об'єктивного демократичного та правового відправлення правосуддя, пріоритетним за змістом.

В. Пересунько виділяє лише чотири ознаки юридичних гарантій. На його думку, комплексність і повнота гарантій є неодмінною вимогою, якою повинні

керуватися у своїй правозастосовній діяльності всі структури суспільства та держави, тому що їх загальний правоохоронний ефект буде тоді, коли гарантія діє в комплексі і з необхідною повнотою. Іншими неодмінними вимогами, на думку вченого, є дієвість та ефективність. Їх суть полягає у тому, що гарантії у всіх випадках повинні забезпечувати людині і громадянину реальне користування наданими законом благами [95; 63]. У даному розрізі необхідно зазначити про необхідність взаємопов'язання системи гарантування організаційного забезпечення судового процесу, як для помічника судді та секретаря судового засідання, так і для судового розпорядника, а також інших учасників відповідного судового процесу чи конкретного судового засідання. Такий підхід уможливить повне, об'єктивне і неупереджене, базоване на демократичних та правових принципах відправлення правосуддя.

Серед юридичних гарантій діяльності окружних адміністративних судів вчені пропонують також виділяти запровадження єдиного механізму оцінювання роботи суду без втручання у сферу управління правосуддям. Оскільки діяльність суду охоплює як правосуддя, так і управлінські процеси, тобто практичну діяльність осіб, які обіймають адміністративні посади, що полягає в технологічному процесі підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень, спрямованих на належне функціонування суду з метою забезпечення ефективного здійснення правосуддя [35]. Водночас, на нашу думку дещо сумнівним є запровадження єдиного механізму оцінювання роботи суду без втручання у сферу управління правосуддям оскільки ці процеси є чітко взаємопов'язаними, а крім цього, завантаженість конкретного судді та його помічника питаннями відправлення правосуддя в різних судових провадженнях є внутрішньо взаємозалежними від ефективності роботи електронної системи документообігу суду, котра рівномірно розподіляє зазначені справи між усіма суддями. У цьому випадку помічник судді, як і сам суддя, мають бути рівно завантаженими між усіма іншими.

Засобами соціально-юридичного забезпечення правового захисту громадян від неправомірних дій органів виконавчої влади та їх службовців

виступають: 1. Загальносудова форма захисту. Право громадян на судовий захист закріплене в ст. 10 Загальної декларації прав людини та відображене у ст. 55 Конституції України. Відповідно до цієї статті кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. 2. Адміністративна («управлінський тип»). Відбувається шляхом розгляду прав громадян у вищих органах виконавчої влади. Як початкову інстанцію для розгляду претензії до адміністрації громадянин може вибрати або орган виконавчої влади, або суд. Громадянин має право звернутися до суду, якщо незадоволений результатами розгляду його справи державними органами, підприємствами, громадськими організаціями. 3. Адміністративно-судова характеризується створенням спеціалізованих судів для вирішення спорів у індивідуальних адміністративних справах, які виникають у сфері функціонування органів управління внаслідок неправомірних дій їх службовців [124, с. 226]. Зазначене є яскравим прикладом юридичного гарантування організації системи судоустрою та прямопропорційно впливає на сутність і зміст повноважень помічників судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу в конкретній сфері судочинства.

О. Ситницька ознаки юридичних гарантій поділяє на загальні та специфічні. До загальних ознак юридичних гарантій вона відносить нормативність, системність, комплексність, постійний характер, юридичну надійність, реальність, загальність. Що стосується специфічних ознак, то вони зумовлені предметом правового регулювання. Йдеться про окремі юридичні гарантії, які мають обмежену сферу дії, тобто поширюються лише на певну категорію осіб (неповнолітніх, жінок тощо) [122]. Водночас, на нашу думку, майже всі зі зазначених ознак юридичних гарантій є взаємозалежними, оскільки нормативність, як форма закріплення гарантії передбачає дію даного нормативно-правового акту безстроково, що відповідає постійності характеру зазначеної юридичної гарантії, а такі ознаки, як реальність та надійність

взагалі не застосовні до положень законодавства України та будь-якого іншого законодавства.

Важливість виокремлення юридичного гарантування обумовлюється тим, що правовий статус суду визначається характером взаємозв'язків: у системі судів – між судами загальної і конституційної юрисдикції та між судами загальної юрисдикції; у системі органів судової влади – між судами, Державною судовою адміністрацією України, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Національною школою суддів України, органами суддівського самоврядування [8, с. 7]. Зазначена позиція чітко демонструє важливість, як внутрішнього так і зовнішнього юридичного гарантування діяльності, як всього суду та окремо його апарату, так і конкретно суддів, їх помічників, щодо організаційного забезпечення судового засідання та судового процесу загалом.

У межах додаткових юридичних гарантій у трудовому праві варто виділяти юридичні гарантії, які стосуються трудових прав окремих категорій працівників (державних службовців, неповнолітніх, жінок, працівників закладів охорони здоров'я та педагогічних закладів, осіб, що працюють в особливо складних умовах тощо). Кожна з цих складових, у свою чергу, також поділяється на певні елементи. Наприклад, М. І. Іншин пропонує юридичні гарантії службово-трудової діяльності класифікувати за такими критеріями: 1) суб'єкт їх прийняття (застосування); 2) юридична сила правового акту, яким вони передбачені; 3) правове становище службовця, для якого вони встановлені; 4) спрямування гарантій; 5) форма зовнішнього вираження гарантій; 6) ступінь визначеності; 7) різновид правових норм, якими вони визначаються; 8) об'єкт охорони та захисту; 9) етап проходження державної служби [159; 44]. Належить зазначити, що система юридичного гарантування трудових прав помічника судді, так само суттєво та комплексно впливає на можливість здійснення ним своїх повноважень та реалізації прав у сфері організаційного забезпечення судового процесу й конкретного судового засідання. Відповідно, питання пов'язані із юридичною силою нормативно-

правових актів, що визначають ті чи інші умови правового статусу помічника судді є важливим ключовим елементом у системі юридичного гарантування прав свобод і повноважень помічника судді та можливості здійснення ним своїх повноважень у сфері організаційного забезпечення судового процесу.

Особлива роль у діяльності окружного адміністративного суду як суб'єкта адміністративного права належить голові суду, наділеному управлінськими функціями, який взаємодіє із керівником апарату суду, зборами суддів, Державною судовою адміністрацією України та (або) її територіальними підрозділами, Вищою радою правосуддя України, керівництвом вищих судів тощо. Тому, якщо говорити про адміністративноправовий статус окружного адміністративного суду, то його реалізація неможлива без впорядкування на законодавчому рівні взаємозв'язків між цим судом та іншими суб'єктами. Цілком очевидно, що оцінюватися повинно не лише виконання обов'язків суддями, але й особами, які обіймають адміністративні посади. Доцільність виокремлення цієї юридичної гарантії підтверджується тим, що Система оцінювання роботи суду затверджена Рішенням Ради суддів України № 28 від 02.04.2015 р. як внутрішній інструмент судового адміністрування, що застосовується для діагностики ситуації у конкретному суді з метою визначення реалістичних та ефективних заходів щодо усунення існуючих проблем, які передбачає модуль оцінювання «Судове адміністрування» [132].

С.Н. Братусь звертав увагу на те, що юридичні гарантії містяться як у самих правових нормах, які мають на меті регулювання шляхом встановленням прав і обов'язків суспільних правовідносин, так і в тих нормах, межах яких здійснюється юрисдикція в разі порушення цих обов'язків і тим самим забезпечується з боку держави примусу реалізації матеріально суб'єктивного права і виконання порушеного або нового обов'язку [156, с. 91]. Саме цим положенням і підтверджується попереднє висловлення нами позиція про те, що взаємообумовленість механізмів гарантування організаційного забезпечення судового процесу та конкретного судового засідання, а також

прав, свобод, обов'язків і повноважень всіх його учасників та суб'єктів забезпечення, є запорукою ефективності відправлення правосуддя.

Аналіз сучасного стану розвитку правничої наукової думки щодо поняття юридичних гарантій у загальнотеоретичному аспекті та її проекції на трудове право дає можливість з'ясувати основні положення змісту загальних юридичних гарантій та юридичних трудових гарантій як ієрархічної багаторівневої системи загальних та спеціальних гарантій. Детальніше вивчення елементів системи юридичних гарантій, а також різних їх класифікацій дозволить уповні розкрити зміст юридичних гарантій як у загальнотеоретичному розумінні, так і щодо трудового права. Найпоширенішою класифікацією юридичних гарантій є їхній поділ на загальні та спеціальні, причому загальними слід вважати гарантії, які стосуються кожної галузі права, тоді як спеціальні – обмежені галузевою ознакою [159]. Саме тому, на нашу думку, окреслена попередньо сутність і зміст юридичного гарантування організаційного забезпечення судового процесу помічником судді, а також класифікація та наведення низки ознак цього правничого інституту, суттєво та змістовно повпливає на можливість оптимізації процесу відправлення правосуддя у загальнодержавному масштабі.

2.3. Види та підстави юридичної відповідальності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу

Одним із найбільш пріоритетних інститутів держави в даному контексті є судова гілка влади, котра з огляду на її стратегічність та всеохопність не може функціонувати без внутрішньо організаційних механізмів. Найбільш ефективним патронатним підрозділом у загальнодержавному розумінні є інститут помічників судді, водночас, із урахуванням жорсткості державної політики, належить зауважити, що питання окремих видів і форм притягнення помічників судді до відповідальності за невиконання (неналежне виконання) своїх функційних обов'язків.

Окремим напрямом у дослідженнях учених визначають інститут юридичної відповідальності помічників суддів, оскільки це питання постає наріжним каменем у функціонуванні судової гілки влади та рахується як найбільш пріоритетне, зокрема й в умовах активних бойових дій в Україні та відбитті збройної агресії росії.

Слід звернути увагу на те, що сучасне становище функціонування механізму захисту прав і свобод людини і громадянина потребує суттєвого вдосконалення, зокрема в частині вироблення стандартів юридичної відповідальності державних службовців специфічного призначення, котрими є також працівники патронатних служб – а в контексті предмета статті, такі особи є помічниками суддів.

Інститут юридичної відповідальності в цивілізованому суспільстві широко застосовується здавна, оскільки є ознакою демократичного устрою держави та характеризує суспільство як безпечне від посягання на права і свободи людини і громадянина, а також перспективне в плані соціального та технічного прогресу. Слід звернути увагу на те, що інститут помічника судді, як й інших державних службовців – є за своїм змістом таким, що допомагає державному механізму функціонувати ефективніше в різних сферах соціального буття й забезпечує сталість та виваженість демократичних процесів.

Наразі немає єдино вірного підходу до визначення поняття юридичної відповідальності, кожна із наукових позицій має як свої переваги, так і недоліки. У той же час значна кількість поглядів на проблему юридичної відповідальності дозволяє більш змістовно та глибоко підійти до її вивчення та вироблення на цій основі більш-менш єдиного, універсального підходу до визначення поняття «юридична відповідальність» [99]. На нашу думку є цілком логічним застосування такого підходу до визначення основних понять, термінів і категорій, оскільки саме в такому форматі, можливим є обґрунтування комплексних науково-теоретичних і прикладних висновків.

А. Іванищук визначає адміністративно-правовий статус помічника судді як сукупність його правосуб'єктності, професійних завдань, зобов'язань і прав щодо допомоги судді та підготовки судових справ до розгляду, виконання інших законних доручень судді та керівника апарату суду в поєднанні з професійними обмеженнями та спеціальною дисциплінарною відповідальністю [42, с. 200]. Відповідно, оскільки помічник судді є особою, котра має низку повноважень та виконує важливі для функціонування суду завдання, доктринальним є питання його юридичної відповідальності, оскільки не кожна призначена на відповідну посаду особа здійснює свої функції повною мірою.

І.Б. Аземша слушно наголошує, що якщо прийняти термін «відповідальність» у тому широкому змісті, в якому він застосовується в повсякденному житті, у філософській літературі і навіть у побуті юристів, утрачається специфіка юридичного розуміння відповідальності і виникає потреба в уточненні дефініції, що позначає те, що сьогодні включається в поняття відповідальності в юридичному змісті. Необхідність спеціального юридичного поняття відповідальності, нехай і найзагальнішого, дозволить відмежовувати відповідальність у юридичному сенсі від інших явищ, визначених тим же терміном, оскільки воно означає один з найважливіших інститутів права [3, с. 54]. Таким чином, важливим є зазначення про те, що в сучасному розумінні зміст і сутність поняття відповідальності може бути адаптовано залежно від сфери його застосування, а крім цього, в конкретній сфері, зокрема юридичній, його може бути використано в контексті різних галузей і сфер правозастосування. Такі обмеження, зокрема містяться в законодавстві України – в частині визначення видів і форм відповідальності, що застосовуються до окремих осіб (чи то державних службовців чи то інших осіб).

Необхідність введення такого інституту в українських судах назріла в результаті проведення так званої «малої судової реформи» 2001 року, яка призвела до суттєвого збільшення навантаження на суди в цілому і суддів

зокрема. Основною метою запровадження посади помічника судді в українських судах було розвантаження судді від виконання рутинної технічної роботи під час підготовки та при розгляді судових справ [114]. Релевантно із потребою впровадження в діяльність системи судоустрою інституту помічників суддів, розвивалась актуальність питання, пов'язаного зі забезпеченням належних засад їх юридичної відповідальності, що в свою чергу фундаментально впливатиме на дотримання прав і свобод людини і громадянина в діяльності такої посадової особи.

Відповідальність виникає в результаті соціальної необхідності узгодження поведінки людини з системою суспільних відносин як сфера меж, рамок необхідної поведінки людини, вимог суспільства (чи класу) до індивіда, як невідворотність надавати звіт за свою поведінку перед особою чи організацією, які мають право закликати до звіту. Відповідальністю є соціальне відношення обмеження свободи кожного індивіда з позиції інтересів суспільства, покладання волі суспільства на вільну свободу індивіда, направлення його активності в певні рамки [140]. Відповідно, слід акцентувати, що відповідальність помічника судді може наступати за декількох обставин, найважливішою з яких є факт перебування на посаді (тобто, стійкість юридичних зв'язків) такої особи, наявність (наділення) її повноваженнями, а також указання про факт невиконання певного обов'язку чи неналежної реалізації повноваження.

Досі триває дискусія про двоаспектність розуміння юридичної відповідальності та доцільність виокремлення її позитивного різновиду, можливість застосування на практиці. Дуже корисні та пізнавальні роботи ведуться у напряму висвітлення співвідношення юридичної відповідальності та законності, характеристики світоглядних засад, особливостей її застосування в цивільному, кримінальному, конституційному праві тощо. При цьому, при висвітленні тих чи інших проблем юридичної відповідальності автори використовують різні методологічні підходи, визначаючи юридичну відповідальність як засіб, як систему, як інститут або як форму державно-

правового впливу [119, с. 24; 28]. Нами, в контексті проаналізованого пропонується інтерпритувати юридичну відповідальність, як систему, що забезпечує правопорядок у діяльності помічника судді. Як механізм, основним завданням якого є забезпечення дотримання співвідношень виконаних функцій/завдань і дотримання при цьому законодавства України, а також їх повноти та міри. У разі невідповідності здійсненого/виконаного, законодавству України, діяльність не у прямо передбачений законодавством України спосіб, важливим є автоматичне настання юридичних наслідків – що й являє собою інститут юридичної відповідальності.

Слід акцентувати увагу на тому, шо загальним для багатьох визначень соціальної відповідальності є те, що відповідальність розглядається як форма взаємозв'язку і взаємодії суспільства і особи. Соціальна відповідальність визначається як підзвітність, як відношення особи до соціальних вимог, що виражається у конкретних діях, як свідомо-вольове відношення людини до пред'явлених суспільством вимог і обов'язок неухильного їх дотримання, як відповідна позитивна чи негативна оцінка діяльності людини з боку суспільства. Отже, соціальна відповідальність є одним з проявів зв'язку і взаємозалежності особи і суспільства [78]. Проте, дана позиція хоч і дозволяє відрізнити й чітко розмежувати межі та зміст соціальної відповідальності та юридичної відповідальності, проте в контексті притягнення до неї та застосування конкретних санкцій до відповідного помічника судді можливе лише в умовах чіткої юридичної визначеності.

Так, наприклад, інтерпретуючи теоретико-правові напрацювання належить звернути увагу на норми Положення про помічника судді (затверджене рішенням Ради суддів України 18.05.2018 № 21) котре визначає, що залежно від виду й характеру порушення помічник судді несе дисциплінарну, цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством: за невиконання, невчасне або неналежне виконання покладених на нього обов'язків; за перевищення своїх повноважень, визначених законодавством; за бездіяльність або

недобросовісне використання наданих йому прав; за недотримання вимог законодавства про інформацію, державну таємницю та захист персональних даних; за недотримання вимог антикорупційного законодавства України; за недодержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці та правил пожежної безпеки; за недотримання встановлених цим Положенням обмежень, пов'язаних із прийняттям на патронатну службу та проходженням патронатної служби; за порушення правил внутрішнього трудового розпорядку суду та трудової дисципліни; за порушення Правил поведінки працівника суду [101]. Відповідно, вказані положення чітко визначають межі відповідальності помічника судді, конкретні її види, хоча на нашу думку, відповідний документ є стислим і спеціалізованим узагальненням положень і норм відповідного галузевого законодавства України, що прямо передбачає таку відповідальності, а його пункти й частини можуть носити лише відсилочний характер.

Адміністративна, як вид відповідальності є тією формою що забезпечує притягнення помічника судді за вчинені чи не вчинені діяння, щодо організаційного забезпечення судового процесу, які можуть бути кваліфіковані, як адміністративне правопорушення відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Так, професор В. Колпаков стверджує, що адміністративна відповідальність – це примусове (з додержанням установленої процедури) застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які здійснені правопорушником [51, с. 76; 5]. Ю. Битяк, В. Зуй під адміністративною відповідальністю пропонують розуміти накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що спричиняють для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру [2, с. 170; 5]. Чільно зазначити, що з урахуванням того кола адміністративних правопорушень за які можна притягнути помічника судді в контексті невиконання ним належного

обов'язків, щодо організаційного забезпечення судового процесу, суб'єкт притягнення до адміністративної відповідальності також може бути специфічним.

Встановлювати адміністративну відповідальність можуть органи не лише законодавчої, а й виконавчої влади в межах своєї компетенції. Інститут адміністративної відповідальності – це найважливіша частина адміністративного права. Підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення, тобто протиправна, винна (навмисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за яку передбачено адміністративну відповідальність. Більшість складів адміністративних проступків можна назвати формальними: адміністративна відповідальність настає за загальним правилом, незалежно від наявності безпосередніх негативних наслідків цього правопорушення. Достатньо самого факту порушення [161]. Водночас, у контексті організаційного забезпечення судового процесу важливим є встановлення факту порушення встановленого порядку управління, за який передбачено адміністративна відповідальність, що в умовах важливості безперебійної роботи механізму відправлення правосуддя може суттєво негативно повпливати на права і свободи учасників такого судового процесу.

У науці також висловлена думка, що адміністративна відповідальність – це реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування адміністративних стягнень. Суть адміністративної відповідальності полягає у впливі, що чинять уповноважені органи або посадові особи на громадянина, який учинив адміністративне правопорушення, і тягне за собою негативні для правопорушника наслідки морального (попередження), матеріального (штраф) або особистого характеру (адміністративний арешт) [120, с. 41]. Загальні засади адміністративної відповідальності, в цьому контексті, поширюється також і на помічника судді який виконує не лише організаційні

функції, щодо забезпечення судового процесу, а й є посадовою особою державної служби.

Деякі автори, що досліджують інститут адміністративного права, взагалі не дають дефініції поняття адміністративної відповідальності, вважаючи її різновидом юридичної відповідальності, що має характерні ознаки. Тому, оскільки має місце така думка, багато авторів схиляються до об'єктивного підходу щодо визначення адміністративної відповідальності і вважають її негативною подією, що обов'язково й неминуче настає після порушення адміністративно-правових норм. Інші автори, навпаки, схиляються до суб'єктивного підходу щодо визначення поняття адміністративної відповідальності, говорячи про те, що це позитивна обставина, яка дає можливість особі набути певного досвіду, стати обережнішою щодо певних життєвих ситуацій, які можуть призвести до адміністративної відповідальності. Але все ж таки наведені визначення адміністративної відповідальності мають певною мірою застарілий характер або є половинчастими чи неповними та нечіткими. Тому можна погодитися лише з деякими частинами визначень, що пропонують вчені [18, с. 12]. Водночас, на нашу думку, зміст сутність поняття юридичної відповідальності та зокрема адміністративної відповідальності чітко відображається в національному законодавстві України, а саме в Конституції України та кодексі України про адміністративні правопорушення. Сутність і зміст норм, що регулюють даний інститут чітко відображають механізм його реалізації та сприяють забезпеченню прав і свобод людини і громадянина в даному контексті.

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, яка побудована на реагуванні держави та застосуванні вповноваженими органами, їх посадовими та службовими особами стягнень адміністративного характеру до фізичних та/або юридичних осіб, які вчинили адміністративні правопорушення. У процесі дослідження виокремлено проблему того, що адміністративні стягнення містяться в різних за юридичною силою нормативно-правових актах, що не відповідає правовій визначеності

демократичної держави. Отож, незважаючи на те, що законодавство у сфері адміністративної відповідальності є кодифікованим, це ще раз підтверджує, що воно потребує вдосконалення, змін та систематизації [5]. Водночас, уточнюючи даний коментар у контексті притягнення до адміністративної відповідальності помічника судді, що неналежно здійснював свої повноваження та виконував обов'язки, щодо організаційного забезпечення судового процесу, належить вказати, що Кодекс України про адміністративні правопорушення чітко відображає перелік тих діянь за які може бути притягнута до адміністративної відповідальності зазначена особа.

Безумовно, адміністративне право охороняє як власне адміністративні правовідносини, так і правовідносини, що регулюються іншими галузями права. Яскравим прикладом цього може слугувати право інтелектуальної власності, яке регулюється загалом нормами цивільного права, а охороняється нормами адміністративного. Протягом останніх років у науці адміністративного права переважає думка про те, що норми адміністративного права передбачають склади адміністративних правопорушень (суспільно шкідливих діянь) незалежно від того, які суспільні відносини порушено, що регулюються цивільним, податковим, фінансовим або адміністративним правом. Сутність адміністративного правопорушення в тому, що це порушення певних інтересів, яке заподіює шкоду встановленим державою правовідносинам у різних сферах правового регулювання. Об'єктивно такі заборони встановлюються у нормах адміністративного права під загрозою застосування адміністративної відповідальності. Тому суб'єктивно адміністративне правопорушення порушує норму адміністративного права, а застосування відповідальності є реалізацією адміністративно-правової санкції [137]. Так, до прикладу, за порушення норм і вимог антикорупційного законодавства України особу може бути притягнуто за відповідною статтею Кодексу України про адміністративні правопорушення, до такого виду відповідальності, що на нашу думку, в умовах необхідності функціонування помічника судді неупереджено, об'єктивно та відповідно до вимог правової

державності, може суттєво вплинути на процес відправлення правосуддя та поставити його під сумнів об’єктивності. Крім цього необхідно зауважити що невиконання невчасне або неналежне виконання покладених на помічника судді обов’язків може негативно вплинути на процес судового засідання зокрема і організацію судового процесу та функціонування конкретного судді загалом.

Крім цього, враховуючи процесуальне законодавство та деталізуючи поняття строків в даному контексті, помічником судді має бути забезпечено належне та вчасне сповіщення учасників судового процесу про ті чи інші його обставини, що за умови бездіяльності або недобросовісного виконання наданих помічнику судді прав і повноважень може негативно вплинути на можливість реалізації своїх прав різними учасниками судового процесу та унеможливити вчинення певних дій, що призведе до дисбалансу та порушення принципу змагальності.

Кримінальна відповідальність, як вид відповідальності чітко окреслена нормами і засадами Кримінального кодексу України та визначається конкретним переліком діянь, за умови вчинення яких настання кримінальної відповідальності буде неминучим.

М.Й. Коржанський доводить, що головна сутність кримінальної відповідальності полягає в тому, що «вона є особистою, персоніфікованою, належною лише певній особі, що вона – це не державним примус, не санкція правової норми. Юридична відповідальність ґрунтується лише на психофізичних і суспільних властивостях особи, здатною бути відповідальною» [55, с. 120; 15]. Водночас, на нашу думку розглядаючи питання кримінальної відповідальності помічника судді, щодо порушення ним відповідних правил в контексті організаційного забезпечення судового процесу необхідно зазначити, що питання здатності помічника судді бути відповідальним не ставиться, оскільки зазначена особа є державним службовцем, а на таку посаду, не може бути призначена така особа, що не може нести відповідальність.

Сутність кримінальної відповідальності полягає, зокрема, в негативній оцінці вчиненого злочину і особи, яка його вчинила, з боку держави та її органів. Через те не викликає сумніву думка Ю.В Бауліна, що “поняття кримінальної відповідальності відбиває факт реальної взаємодії особи, яка вчинила злочин, і спеціальних органів держави. Така взаємодія врегульована нормами кримінального права і тому протікає в межах певних правовідносин, які називаються кримінально-правовими відносинами” [61, с. 29]. Безперечно, за умови вчинення певного діяння помічник судді вступає в такі кримінально-правові відносини із конкретним суб’єктом, якому завдано такої шкоди. З урахуванням аналізу норм Кримінального кодексу України логічним видається виокремлення низки кримінальних правопорушень, що можуть бути взаємопов’язані з діяльністю помічника судді загалом, а не лише щодо організаційного забезпечення судового процесу.

До кола таких правопорушень на нашу думку відноситься перевищення своїх повноважень, визначених законодавством, недотримання вимог законодавства про інформацію, державну таємницю та захист персональних даних, а також недотримання вимог антикорупційного законодавства України. Різною мірою та в різній формі дані діяння можуть стати об’єктами конкретних статей Кримінального кодексу та сприяти утворенню обставин для притягнення до кримінальної відповідальності помічника судді у тому числі в контексті порушення ним порядку і правил організації судового процесу.

На думку В.В. Сташиса, саме кримінальне законодавство в цілому має на меті не лише позитивний вплив на ту чи іншу особу, винну у вчиненні злочину, а й спрямоване на досягнення ще однієї перспективної мети – знизити ймовірність злочинних діянь у соціумі за допомогою застосування закону або погрози, що дозволяє розглянути його превентивні можливості з точки зору як загальносоціального, так і спеціальнокримінологічного запобігання злочинності [127, с. 43-44; 15]. Безперечно Позитивним ефектом притягнення особи до кримінальної відповідальності котра вчинила відповідне діяння є відсторонення та усунення такої особи від виконання своїх обов’язків якщо це

пов’язано із державною службою. Ба більше це питання актуалізується в умовах відповідальності заняття становлення помічника судді та його безпосереднього впливу на процес відправлення правосуддя.

Держава як один із суб’єктів кримінально-правових відносин має право не лише покласти на особу, котра вчинила злочин, кримінальну відповідальність, але й уповноважена відмовитися від цього. Звільнення від кримінальної відповідальності, на яких би підставах воно не здійснювалось, означає визнання особи винною. Інакше кажучи, у будь-яких випадках особу може бути звільнено від кримінальної відповідальності лише тоді, коли вона вчинила діяння, яке містить склад злочину, тобто коли є передбачена кримінальним законом підстава кримінальної відповідальності. Як справедливо зазначає С.С. Яценко, це положення має важливе значення для дотримання принципу законності, охорони прав громадян. Не можна “звільняти” від відповідальності тих осіб, у діях яких відсутній склад будь-якого злочину [60, с. 344; 155]. Водночас те коло питань які окреслюються нами як можливість способи вчинення тих чи інших кримінально-караних діянь помічником судді не передбачають можливості звільнення від кримінальної відповідальності такої особи оскільки більшість із них є тяжкими.

Через систему кримінально-правових заходів впливу реалізується кримінальна відповідальність щодо особи, визнаної винною у вчиненні злочину, тоді як кримінальна відповідальність є формою існування кримінально-правових заходів впливу на осіб, яких визнано винними у вчиненні злочину [81, с. 37]. Безперечно питання ресоціалізації засудженого є одним із найбільш пріоритетних у системі кримінально-правового впливу на соціальні відносини. Враховуючи це, розголошення державної таємниці, до прикладу, як кримінальне правопорушення, що може бути вчинене помічником судді в процесі організації судового засідання із відповідним режимом таємності, має в подальшому в межах притягнення особи до кримінальної відповідальності, має супроводжуватися відповідними заходами

щодо зміни соціальної поведінки такої особи та недопущення нею в подальшому таких діянь.

Враховуючи правовий статус помічника судді, як державного службовця відповідного рангу, неможливо оминути увагою питання притягнення до такого виду юридичної відповідальності, як дисциплінарна. Питання притягнення до дисциплінарної відповідальності помічника судді стоїть найбільш гостро, оскільки переважна більшість допущених прорахунків в процесі організації судового засідання безпосередньо та судового процесу загалом, не можуть бути кваліфіковані ні з адміністративної ні з кримінально-правової точок зору.

Передусім слід зазначити, що дисциплінарна відповідальність є одним з різновидів юридичної відповідальності у трудовому праві. Окремі представники науки трудового права виділяють трудоправову відповідальність, поєднуючи у ній характеристики матеріальної та дисциплінарної відповідальності. Так, на думку Р. І. Обручкова, юридичну відповідальність за чинним законодавством про працю України представлено такими двома основними її видами, як матеріальна відповідальність сторін трудового договору та дисциплінарна відповідальність працівника [87, с. 268; 37]. Безперечно, на нашу думку, необхідно підтримати позицію про те, що зміст і сутність дисциплінарної відповідальності чітко взаємопов’язується із професійною приналежністю помічника судді до певного типу (виду) виконання покладених обов’язків, що в даному контексті корелюється із засадами проходження державної служби.

Так, Б. В. Лавренко вказує на самостійне місце відповідальності працівників на мілітаризованій державній службі в системі спеціальної дисциплінарної відповідальності. З його погляду, «особливості такої відповідальності зумовлені виконанням працівниками зовнішніх та внутрішніх функцій охорони і захисту держав, а той факт, що ці працівники виконують свою роботу із застосуванням зброї, свідчить, що в основу їхньої дисциплінарної відповідальності покладено чіткий ієрархічний принцип

дисциплінарної влади. У сучасних умовах військову службу, на засадах добровільності, громадяни проходять за контрактом, який згідно з чинним законодавством є особливою формою трудового договору. Мілітаризовану державну службу в Україні представляють такі категорії: військовослужбовці Збройних сил України всіх родів військ; службовці збройних формувань, утворених на підставі закону; працівники Служби безпеки України; окремі категорії працівників митниці; податкова міліція; Національна поліція» [68, с. 14; 37]. У світлі зазначеного, на нашу думку, необхідно звернути увагу на те що помічники суддів та інші державні службовці в апараті суду, також можуть бути, за певних обставин, притягнуті до специфічної дисциплінарної відповідальності.

Отже, загальна дисциплінарна відповідальність настає на підставі норм КЗпП України і правил внутрішнього трудового розпорядку. Вона поширюється на переважну більшість працюючих, включаючи сезонних і тимчасових працівників, на яких не поширюється дія статутів і положень про дисципліну та інших спеціальних положень. Навіть у тих галузях народного господарства, де діють статути чи положення про дисципліну, значна частина працівників несе загальну дисциплінарну відповідальність. Спеціальна дисциплінарна відповідальність передбачена тільки для конкретно визначених категорій працівників на підставі статутів та положень про дисципліну і спеціальних нормативних актів. Вона характеризується спеціальним суб’єктом дисциплінарного проступку, особливим характером дисциплінарного проступку, спеціальними видами дисциплінарних стягнень, особливим порядком накладення та оскарження дисциплінарного стягнення [46]. Усі зазначені об’єктивні нормативно-правові обставини чітко окреслюють важливість сутності та значення дисциплінарної відповідальності, як заходу забезпечення ефективного виконання покладених обов’язків помічником судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу.

Виділяють такі характерні риси загальної дисциплінарної відповідальності в трудовому праві: 1) вона є видом юридичної відповідальності; 2) є одним із двох видів трудової відповідальності; 3) дисциплінарну відповідальність можна розглядати у двох аспектах – позитивному та негативному; 4) відповідальність за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків працівник несе не перед державою, а перед роботодавцем; 5) підставою є дисциплінарний проступок; 6) завдання внаслідок вчинення дисциплінарного проступку матеріальної чи іншої шкоди власнику не є обов'язковим [4, с. 374]. Розглядаючи питання дисциплінарної відповідальності помічника судді можливим є таке коло підстав притягнення до неї: недодержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці та правил пожежної безпеки; недотримання встановлених Положенням обмежень, пов'язаних із прийняттям на патронатну службу та проходженням патронатної служби; порушення правил внутрішнього трудового розпорядку суду та трудової дисципліни; порушення Правил поведінки працівника суду.

У підрозділі досліджено види та підстави юридичної відповідальності помічника судді як суб'єкта патронатної служби суду та державного службовця із яким відповідна державна установа перебуває в тісних трудових відносинах. Обґрунтовано позицію про те, що загалом адміністративно-правовий статус помічника судді характеризується як правове становище державного службовця спеціального призначення, котрий уповноважений на здійснення функцій держави в специфічній галузі, пов'язаний із забезпеченням функціонування окремого органу державної влади.

Звертається увага на те, що юридична відповідальність як базова теоретико-правова категорія розглядається дослідниками як базовий інститут в адміністративному праві та такий важіль державно-управлінського тиску, що вможливлює унормування окремих взаємин пов'язаних із виконанням (невиконанням) покладених на конкретну особу функцій, у тому числі запровадження щодо неї санкційного режиму (тобто, накладання стягнень певного виду та типу).

Доведено, що юридична відповідальність помічника судді, як базова категорія адміністративного права характеризується тим, що останній є специфічною адміністративною одиницею та до нього може бути застосовано як окремі види дисциплінарних стягнень (пов'язаних із його правовим статусом державного службовця) так і норми санкційного типу трудового законодавства, а також положення адміністративного, кримінального та конституційного законодавства.

Додатково обґрунтовано позицію про те, що дисциплінарна відповідальність помічника судді полягає в притягненні останнього до відповідальності та накладання відповідних санкцій за невиконання покладених законодавством України обов'язків і неналежну реалізацію повноважень щодо забезпечення ефективної роботи судді та виконання ним своїй законних обов'язків.

Висновки до розділу 2

На підставі аналізу основних наукових позицій щодо повноважень помічника судді щодо організаційного забезпечення судового засідання та звертається увага на те, що повноваження в розумінні системи правового статусу державного службовця, чітко співвідноситься з правами та обов'язками.

Таким чином у розділі проаналізовано повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу юридичні гарантії такої діяльності а також види та підстави юридичної відповідальності помічника судді загалом та щодо здійснення ним заходів у сфері організаційного забезпечення судового процесу. При цьому, надаючи чітку характеристику категорії повноважень щодо організаційного забезпечення судового процесу, до кола яких відноситься, наприклад, підготовка матеріалів судового засідання та узагальнення й опрацювання основних організаційно-аналітичних матеріалів суду щодо розгляду даної категорії справ можливим на нашу думку

є укріплення цього правового статусу, й посилення інституційної спроможності помічників суддів, щодо виконання своїх обов'язків, у контексті організаційного забезпечення судового процесу.

Водночас, звертається увага на те, що юридичне гарантування, як феномен і як інструмент забезпечення чіткої реалізації прав і свобод людини і громадянина, а також повноважень державного службовця. Крім цього, ще більшої важливості набуває цей інститут в умовах коли вся система державної служби та відповідні працівники, можуть діяти виключно в межах і у спосіб визначений законодавством України, а відповідно, будь-які інші можливості реалізації своїх повноважень працівники апарату суду не мають. Належить зауважити, що система юридичного гарантування діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу полягає в кодифікуванні відповідних норм законодавства України в низку нормативно-правових актів, що дають можливість діяти помічнику судді в межах своїх повноважень.

Крім цього, за результатами аналізу позицій і думок дослідників і вчених, вдалось досягти стійкої позиції про те, що до основних видів юридичної відповідальності помічника судді відноситься кримінальна, адміністративна та дисциплінарна відповідальність, що в свою чергу має місце застосування в конкретних умовах і обставинах.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОМІЧНИКА СУДДІ

3.1. Види та форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею

Види та форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею, як основний елемент інституту взаємодії є надзвичайно важливим інструментом в організації процесу судочинства та його забезпечення. Важливим і актуальним є питання додаткового дослідження видів і форм взаємодії помічника судді, а також секретаря судового засідання та канцелярії суду, з точки зору організації процесу судочинства.

Помічник судді, маючи мультифункціональний інструментарій для організаційного забезпечення судового процесу має можливість взаємодіяти з різними суб'єктами його забезпечення та різною мірою впливати на цей процес. Відповідно, зазначені види та форми на нашу думку мають бути досліджені в межах дисертаційного дослідження та належним чином опрацьовані із можливістю подальшого впровадження запропонованих шляхів розв'язання проблемних питань.

Функціонування громадянського суспільства та правової держави є неможливим без існування незалежної судової влади, покликаної забезпечити дотримання законів усіма гілками влади, прав та свобод людини і громадянина, захистити людину від свавілля влади. Звертаючись до суду за відновленням свого порушеного права, людина має бути впевнена, що її законні права та свободи будуть відновлені в найкоротший термін, що суд буде неупередженим та використовуватиме лише норми закону під час ухвалення рішення. Тобто людина має довіряти суду, щоб у складних ситуаціях, пов'язаних із недотриманням закону чи його порушенням,

звернутися до суду, а потім і визнати його законне рішення. Однак щоб сформувати довіру до судової влади, необхідно налагодити процес взаємодії між громадянським суспільством та органами судової влади. Нині в Україні рівень довіри до судової влади вкрай низький та становить 10% [110]. Відповідно, взаємодія помічника судді із суб'єктами забезпечення і організації судового процесу є тим ключовим фактором, що безпосередньо впливає на рівень довіри до судової влади загалом і рівень довіри до конкретного судді в судовому процесі, зокрема. Саме тому питання видів та форм взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу є надзвичайно важливим. Крім цього необхідно звернути увагу на тому, що видів такої взаємодії може бути декілька оскільки для організаційного забезпечення судового процесу та конкретного судового засідання залучається різна кількість відповідних суб'єктів, що в свою чергу зумовлює необхідність опрацювання всіх указаних видів та деталізації різноманіття їх форм.

Розглядаючи термінологію інституту взаємодії в організації процесу судочинства необхідно звернути увагу на низці позицій та думок учених і дослідників, котрі звертають увагу на різноманітних організаційних аспектах інституту взаємодії, таких, як мета, завдання, форми та методи.

Так. основна мета взаємодії господарських судів з публічними органами та громадськістю полягає у: 1) забезпеченні дотримання принципу верховенства права, зміцнення законності та правопорядку в державі; 2) забезпеченні досягнення ефективних результатів впровадження судової реформи в державі; 3) забезпеченні права доступу до суду, відкритості правосуддя; 4) підвищенні рівня якості роботи господарських судів; 5) підвищення рівні довіри громадськості до господарських судів; 6) підвищенні ефективності господарського судочинства; 7) здійснення спільної роботи щодо внесення пропозицій з удосконалення чинного законодавства у сфері господарських відносин; 8) удосконалення організаційного забезпечення діяльності господарських судів [11]. Безперечно

важливим є вказівка на те, що одним із конкретних завдань у межах мети взаємодії під час організаційного забезпечення судового процесу є підвищення рівня якості роботи відповідного суду, збільшення кредиту довіри до нього, а також підвищення ефективності здійснюваного судочинства та процесу відправлення правосуддя загалом. При цьому необхідно зазначити наскрізність функціонування та дії принципу верховенства права, як під час процесу відправлення правосуддя, так і в момент організаційного забезпечення конкретного судового процесу.

Для органів судової влади відносини безпосереднього підпорядкування мають певну специфіку у порівнянні з органами виконавчої влади. Так, зокрема, відміною устрою судових органів від органів виконавчої влади є те, що відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Посада голови суду та його заступника передбачає лише виконання адміністративних повноважень та здійснення представницьких функцій і не надає право керівництву суду втручатися в роботу суддів. А це положення накладає певні особливості і на виникнення взаємовідносин безпосереднього підпорядкування в апараті суду. Іншою особливістю є те, що устрій судів передбачає одночасну діяльність двох структур з різним правовим статусом та різними повноваженнями – суддівського корпусу та апарату суду [76]. Крім цього необхідно звернути увагу на тому, що дуалістичність правового статусу помічника судді, як суб’єкту організаційного забезпечення судового процесу полягає в одночасному віднесенні кола його компетенції до організаційного забезпечення процесу відправлення правосуддя (фактичної взаємодії із суб’єктами із числа суддівського корпусу), та фактичної приналежності адміністративно-правового статусу помічника судді до інституції апарату суду.

Судді наділені виключними повноваженнями відправляти правосуддя, тобто здійснювати правозастосовчі функції, їх правовий статус визначається

Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Апарат суду здійснює організаційне забезпечення діяльності суду, його працівники мають статус державних службовців [76]. Відповідно, помічник судді взаємодіючи як із суддівським корпусом, так і представниками апарату суду, членом якого він являється, зобов'язаний вживати всіх заходів визначених межами його компетенції, щодо організаційного забезпечення судового процесу та процесу відправлення правосуддя в конкретному судовому засіданні.

Як зазначає Т. Гарасимів, «судова влада – це результат політичного компромісу, який досягається між законодавчою та виконавчою владою. Синхронно незалежна судова влада – це результат компромісу, що досягається між державою та громадянським суспільством, адже саме за допомогою відповідних інститутів громадянського суспільства запобігають і не допускають виключної підлеглості судової влади державі в особі її органів чи посадових осіб» [24, с. 50; 14]. Відповідна взаємодія, під час процесу відправлення правосуддя та в момент організаційного забезпечення судового процесу також є компромісом. Поле для компромісу, зокрема, створює нормативно-правове підґрунтя котре перехрещує кола повноважень помічника судді та секретаря судового засідання під час організаційного забезпечення судового процесу, що на нашу думку може негативно впливати на процес організації конкретного судового засідання оскільки державні службовці зобов'язані діяти виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України і не можуть бути свавільними у виконання того чи іншого обов'язку.

Судова влада має не тільки де-юре визнаватися незалежною, а й де-факто бути такою, оскільки часто трапляється порушення прав людини представниками держави – посадовими особами органів влади; захистити людину від свавілля держави, тобто розглядати справи людини проти держави та винести неупереджене рішення суто відповідно до закону. А суд, який підкоряється державі, лобіює інтереси представників влади, а не закону, винести такого рішення не зможе. Процес взаємодії між судовою владою та

громадянським суспільством становить комунікацію, мета якої – забезпечити відкритість, прозорість та доступність суду для пересічної людини. Така комунікація, на нашу думку, має ґрунтуватися на певних принципах та відбуватися в певних формах [14]. Відповідно, належить зауважити, що одним із видів взаємодії помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу є взаємодія із громадянським суспільством, котра в залежності від виду здійснюваного судочинства та форми проведення судового засідання може варіюватись.

Водночас, з метою визначення і видів і форм взаємодії помічника судді під час організаційного забезпечення судового процесу необхідно надати коротку, але змістовну характеристику організаційному чи організаційно-правовому забезпеченню будь-якого процесу, що відбувається в системі органів державної влади в Україні.

До організаційно-правового забезпечення належать такі заходи: 1) організаційного характеру, метою яких є забезпечення організаційної єдності функціонування господарських судів; зміцнення незалежності суддів господарських судів, захист від втручання в їх діяльність [85, с. 321]; визначення, обговорення та вирішення потреб фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів; контроль за додержанням встановлених нормативів забезпечення та за організацією діяльності господарських судів; розгляд питань та прийняття відповідних рішень стосовно особистої безпеки, соціального захисту і побутового забезпечення суддів та їхніх сімей; притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; робота з ведення судової статистики, діловодства та архіву; комп’ютеризація судів для здійснення судочинства, діловодства тощо; 2) правового характеру, які полягають у виданні та прийнятті нормативно-правових актів, розпорядчо-правових актів та загальнообов’язкових приписів (указів, постанов, положень, розпоряджень, інструкцій, протоколів); укладенні адміністративних договорів; розгляді питань та прийнятті відповідних рішень стосовно правового захисту суддів; обговоренні питань щодо практики застосування

законодавства, розробці пропозицій щодо вдосконалення такої практики тощо [11]. Відповідно, не всі зазначені форми організаційно-правового забезпечення процесу судочинства, зазначені в позиції відповідного вченого, можуть бути застосовані до інституції організаційного забезпечення судового процесу помічником судді та його взаємодії з іншими подібними суб'єктами. Проте, спільність цілей і мети зазначеного процесу конкретно співвідноситься із загальними принципами судочинства та поглинається його завданнями, що в свою чергу створює поле для вдосконалення обох зазначених інститутів з урахуванням суміжних прогалин.

Так, принципи взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства в Україні наразі не знайшли свого нормативного закріплення, що, безумовно, негативно позначається на ефективності здійснення судочинства в Україні, на відносинах суддівських органів та суддів із суб'єктами громадянського суспільства, на проведенні судової реформи. З огляду на це, необхідно зафіксувати такі принципи в чинних, а також у майбутніх рамкових нормативних актах, які стосуються реформування судової влади [84, с. 74-75]. Відповідно, так само принципи взаємодії між помічником судді, секретарем судового засідання, судовим розпорядником, іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу не знайшли свого відображення в нормативно-правових актах, що на нашу думку негативно впливає на процес право реалізації цього інституту.

Особливою посадою в апараті суду є помічник судді. Судді самостійно здійснюють добір помічників. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді. Помічники суддів з питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді. З інших питань помічники судді підпорядковуються керівнику апарату суду. Отже відносини безпосереднього підпорядкування у помічника судді виникають лише з керівником апарату суду, відповідним суддею та, як зазначалося вище, головою суду. Жоден з інших суддів не вправі давати розпорядження помічнику судді. Секретар судового засідання

безпосередньо підпорядкований керівнику апарату суду та судді, з яким працює відповідно до внутрішнього розподілу обов'язків. Отже можна зробити висновок, що відносини безпосереднього підпорядкування виникають у секретаря судового засідання з керівником апарату суду, конкретним суддею та головою суду. Судові розпорядники окрім організаційної залежності від керівника апарату суду та голови суду під час судового засідання перебувають в правовій залежності від головуючого судді, виконують його розпорядження в межах, передбачених процесуальним законодавством. Усі інші працівники апарату суду підпорядковуються безпосередньо керівнику апарату суду. Судді не вправі давати доручень, вказівок працівникам апарату суду або впливати на рішення про прийняття або звільнення їх з роботи, застосування заохочень та дисциплінарних стягнень [76]. Враховуючи коло компетенції помічника судді котрий має одночасно приналежність до апарату суду та конкретного судді, що здійснює функції з відправлення правосуддя, на нашу думку, дотичним і належним є виділення декількох видів взаємодії помічника судді до кола яких належить віднести: взаємодію із суддею; взаємодію помічника судді із секретарем судового засідання та судовим розпорядником (відбувається, як правило в судовому засіданні); взаємодію з канцелярією суду та підрозділами аналітичної та методичної роботи суду. Водночас зазначені види взаємодії на нашу думку потребують детального опрацювання.

Взаємодія помічника судді із суддею. Помічник судді - це працівник патронатної служби у суді, який забезпечує виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя. До кола повноважень судді, в сфері відправлення правосуддя, належить те, що він зобов'язаний справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства, а також не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання; виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції [107]. Відповідно помічник судді в межах взаємодії з конкретним

суддею зобов'язаний всіляко сприяти реалізації ним покладених обов'язків у сфері відправлення правосуддя та в контексті підготовки до проведення судового засідання.

Як відомо, суд, здійснюючи правосуддя, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Природно, що під час здійснення цієї функції суд зобов'язаний вирішувати правові спори. У зв'язку з цим постає ряд питань про обсяг і сутність повноважень суддів щодо даного обов'язку. Однією з важливих рис права є його загальний характер. Норма права зазвичай не може врахувати всього різноманіття конкретних життєвих ситуацій, які опиняться під впливом її регулювання. Слід мати на увазі, що будь-яку норму, якої суб'єкти права мають дотримуватися для визнання їх поведінки правомірною, неможливо сформулювати абсолютно чітко. Норми права, регулюючи відповідні суспільні відносини, як правило, припускають певну абстрактність, а тому потребують правової оцінки. Право завжди абстрактне, а випадок – конкретний [103]. Саме тому організаційне забезпечення судового процесу, як окремий вид діяльності, покладається відповідно до законодавства України на декілька суб'єктів одним із ключових серед яких є помічник судді. Помічник судді взаємодіючи з конкретним суддею, що має повноваження надавати йому доручення зобов'язаний всебічно та повно сприяти забезпеченню процесу відправлення правосуддя та не допускати порушень законодавства України. Причому зміст і сутність повноважень судді, щодо відправлення правосуддя в конкретному судовому провадженні чітко співвідноситься із межами компетенції відповідного помічника, щодо організаційного забезпечення такого процесу.

Судді мають право здійснювати судову владу та вирішувати правові конфлікти, тому їм були надані спеціальні повноваження для реалізації суддівської діяльності. Здійснюючи судочинство, судді повинні не порочити звання судді, дотримуватися Конституції України та законів України,

забезпечувати всебічний і об’єктивний розгляд судових справ в установлені законом терміни та дотримуватися службової дисципліни та розпорядку суду. Також судді не можуть використовувати своє посадове становище в особистих інтересах або в інтересах інших осіб. Суддя повинен бути тактовним, ввічливим і виявляти повагу до учасників судового процесу. Конституцією України та законами України передбачено незалежність, імунітет і недоторканість суддів. Також законами України встановлена відповідальність за прояв неповаги до суддів та офіційно закріплена обов’язковість виконання судових рішень. Невиконання рішень суддів тягне за собою юридичну відповідальність. Важливою також є засада єдності правового статусу для всіх суддів України. Єдність правового статусу судді передбачена Законом України «Про судоустрій та статус суддів» [153; 107]. Відповідно, зазначеними нормативно-правовими актами має визначатися єдність правового та адміністративно-правового статусу, зокрема, помічника судді котрий виконує релевантні функції, щодо організаційного забезпечення судового процесу. Викликає подив суттєва розбіжність в змісті адміністративно-правового статусу судді та його помічника, оскільки правила етичної поведінки суддів поширюються на визначене коло осіб, у той час, як правила етики державного службовця розповсюджуються на помічників суддів у той час, як обидві із зазначених юридичних конструкцій мають різні принципи побудови та хоч і дотичний але розбіжний зміст .

Що стосується правосуддя і судочинства, то ці поняття дуже близькі, часто і науковцями, і в законодавстві ототожнюються, а при розгляді питання щодо їх співвідношення відсутня єдність думок науковців, і одні вважають більш широким поняття правосуддя, а судочинство – його формою, на думку ж інших, судочинство включає в себе і правосуддя (наприклад: «поняття «судочинство» включає в себе діяльність судів щодо розгляду і вирішення справ, віднесених до їх компетенції, а також дії інших суб’єктів. Таким чином, поняття «судочинство» є більш широким, ніж «правосуддя», оскільки охоплює собою діяльність не тільки суду, а й багатьох інших суб’єктів» [7, с. 42]).

Водночас, належить зазначити, що зміст і сутність поняття організаційного забезпечення процесу судочинства та аналогічний процес, щодо відправлення правосуддя не є тотожними за змістом. А саме тому, це питання потребує додаткового опрацювання в подальших наукових пошуках. Із проаналізованого матеріалу, щодо аналізу взаємодії помічника судді та самого судді в контексті організаційного забезпечення судового процесу належить зауважити що правовий статус помічника судді характеризується дуалістичністю та подвійністю його підпорядкування оскільки фактично помічник судді має адміністративну приналежність до апарату суду, хоча фактично підпорядкований самому судді. Ще однією характерною рисою адміністративно-правових взаємин судді та його помічника є те, що зазначений помічник призначається на термін такий самий, як і призначається відповідного суддю, і з його сплином, такий помічник звільняється із займаної посади.

Взаємодія помічника судді із секретарем судового засідання та судовим розпорядником. За дорученням судді помічник судді може здійснювати повноваження секретаря судового засідання під час його відсутності у разі неможливості замінити його іншим секретарем, а також координувати роботу секретаря судового засідання та надавати йому методичну та практичну допомогу. В першу чергу належить підкреслити, що помічник судді може, за певних обставин, заміняти секретаря судового засідання при цьому формат взаємодії із судовим розпорядником в такому випадку кардинально коригується.

Слід зазначити, що секретар судового засідання є самосійним, обов’язковим учасником судового засідання, який може вплинути на судове рішення лише неформальним чином. Правовий статус секретаря судового засідання визначається вичерпним переліком прав та обов’язків, що зазначені у нормативних актах. Слід зазначити, що секретар судового засідання є обов’язковим учасником цивільного процесу, який виконує організаційно-технічні завдання. При цьому за наявності передбачених законом підстав він

повинен заявити самовідвід, інакше таким правом можуть скористатися інші учасники цивільного процесу. Крім того, є підстави для звільнення секретаря суду у зв'язку із його близькістю до судді, що може вплинути на об'єктивність затвердження рішення. Хоча юридично вплив секретар не має [117]. Організаційне забезпечення, та основний спектр взаємодії між помічником судді та секретарем судового засідання полягає в тому, що зазначені суб'єкти комунікують між собою у контексті підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів до конкретного судового засідання головувати в якому буде суддя відповідного помічника. При цьому прямого впливу на процес відправлення правосуддя, ні помічник судді, ні секретар судового засідання або ж відповідний помічник, що його замінює, не мають.

Правові засади діяльності секретаря судового засідання в адміністративному судочинстві становлять систему нормативно-правових актів, які регламентують діяльність цього суб'єкта, визначають його адміністративно-процесуальний статус, встановлюють нормативні основи виконання завдань, реалізації функцій і повноважень [112; 113]. Враховуючи наведені визначення та значення секретаря судового засідання у цивільному процесі, можна запропонувати таке визначення: «Правовий статус секретаря судового засідання – це система передбачених законодавством прав, обов'язків, правових обмежень та особливостей юридичної відповідальності, які відображають специфіку виконуваної ним роботи із забезпечення здійснення правосуддя» [67]. При цьому, належить підкреслити динамічність правового статусу помічника судді та секретаря судового засідання, а також їх взаємозамінність. При цьому, питання пов'язані щодо організаційного забезпечення участі самого судді в судовому засіданні та організаційні питання, щодо порядку його проведення однаково покладаються на зазначених суб'єктів та в разі їх взаємозамінності виконуються однією особою.

У випадку з секретарем судового засідання, зазвичай доручення, котре тягне за собою понаднормові спричинено не тільки через перенавантаження

працівників апарату суду роботою, часто причиною цього може бути звільнення попереднього працівника, котрий по завершенні служби часто залишає левову частку неописаних архівних справ, та інших не виконаних завдань, котрі в подальшому передаються для виконання іншим працівникам апарату, або обтяжують нового працівника. На нашу думку, конкретизація безпосередніми керівниками судів у посадових інструкціях лише тих прав, котрі їм вигідні є звичайно негативним явищем, і потребує роз'яснень. Однак питання забезпечення «справедливого і достатнього» рівня оплати праці, а не просто «достатнього» є на сьогодні справді проблемним питанням, котре вимагає негайного вирішення. Держава повинна забезпечувати державного службовця оплатою праці не тільки залежно від результату службової діяльності, тобто не тільки в залежності від того, чи була досягнута ціль, остання повинна враховувати й ресурси(час), котрі були спрямовані на забезпечення її виконання. В протилежному випадку для забезпечення ефективної роботи суду, Державна судова адміністрація України повинна збільшити штат «запасних» секретарів судового засідання, в кількості 2-4, враховуючи розумне використання бюджетних коштів [136]. При цьому необхідно зазначити, що трудові права помічника судді які виконує секретар судового засідання, в даному випадку не враховуються, як такі, що накопичуються, а навпаки взаємопоглинають одне одного. Проте загалом, необхідно підкреслити, що взаємодія секретаря судового засідання із помічником конкретного судді відбувається в межах підготовки до проведення такого судового засідання, підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів, сповіщення учасників відповідного засідання про дату час і місце явки, а також включає в себе підготовку попередньої необхідної документації (направлення відповідних сповіщень та інших процесуальних документів).

Взаємодія помічника судді із канцелярією суду та підрозділом аналітичної та методичної роботи. Можливим складником механізмів взаємодії помічника судді із іншими суб'єктами організаційного забезпечення

судового процесу є комунікація із канцелярією суду та підрозділом аналітичної та методичної роботи у відповідному суді.

Законодавством України при цьому визначається, що за дорученням судді, помічник судді здійснює перевірку своєчасності оформлення протоколів судових засідань у справах, що знаходяться в провадженні судді, а також здійснювати контроль за своєчасною здачею до канцелярії суду та/або архіву суду секретарем судового засідання судових справ, розглянутих під головуванням судді. Таким чином, питання пов'язане із комунікацією помічника судді із канцелярією суду полягає в тому що остання виконує відносно нього певні контрольні функції у той час, як підрозділ методичного забезпечення діяльності суду готує та надає помічнику судді інформаційно-аналітичні матеріали, що є дотичними в розрізі підготовки до судового засідання помічником судді.

Згідно з п. 8 ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в апараті суду загальної юрисдикції утворюється канцелярія, яка щоденно протягом робочого часу суду забезпечує прийняття та реєстрацію документів, що подаються до відповідного суду. Канцелярія також виконує інші завдання, визначені положенням про неї, однак основна її функція – взаємодія з громадянами, прийняття їх заяв і звернень. У різних судах канцелярія має різні назви. Наприклад, в Апеляційному суді Запорізької області ці функції здійснює відділ обліку звернень громадян та діловодства. Основними завданнями відділу є забезпечення: а) організації прийому, реєстрації та розподілу судових справ і кореспонденції, що надходить до суду, та передавання їх за належністю; б) відправлення кореспонденції суду, реєстрація вихідної кореспонденції, своєчасного та належного доставлення за призначенням судових справ, іншої судової документації та в разі невідкладної потреби – кореспонденції суду; в) реєстрації та обліку письмових і усних звернень громадян відповідно до інструкції з діловодства за зверненнями громадян; г) кваліфікованого, об'єктивного і своєчасного розгляду заяв, скарг та пропозицій громадян, що надійшли до суду; ґ) належної

організації особистого прийому громадян головою суду та його заступниками; д) роботи архіву суду та ведення діловодства, пов'язаного із зберіганням справ та матеріалів в архіві суду [90, с. 64]. Слушно зауважити, що у розрізі покладених повноважень на помічника конкретного судді останній здійснює роботу з процесуальною документацією, котра має відношення до організовуваного судового засідання, або ж до організації забезпечення процесу судочинства конкретним суддею. Помічник судді, за різних процесуальних обставин уповноважений на складання різноманітних нормативно-правових документів, котрі належить правильним чином зареєструвати та направити до адресата, що неминуче призводить до взаємодії з канцелярією суду.

Окремі структурні підрозділи судів аналізують судову статистику і узагальнюють судову практику. Так, у ВСС України цим займається управління вивчення та узагальнення судової практики і статистики, в Апеляційному суді Запорізької області – відділ контролю та судової статистики апарату апеляційного суду. До основних завдань останнього належать забезпечення: а) ведення та аналізу судової статистики; б) вивчення та узагальнення судової практики; в) достовірності, об'єктивності, оперативності та цілісності статистичної й аналітичної інформації; г) заходів з контролю за виконанням плану роботи апеляційного суду; ґ) інформування голови апеляційного суду, його заступників та керівника апарату суду з питань, що стосуються роботи відділу; д) надання методичної допомоги структурним підрозділам апарату апеляційного суду з питань опрацювання статистичних даних цих підрозділів [90, с. 65]. Саме тому, на нашу думку, взаємодія із підрозділами організаційно-аналітичного та методичного забезпечення діяльності суду є чи не ключовою в системі взаємодії помічника судді, оскільки під час підготовки до конкретного судового засідання помічник судді однозначно працює з надзвичайно великою кількістю матеріалу, що складає законодавство України, рішення інших судів та матеріали судової статистики.

Для органів судової влади відносини безпосереднього підпорядкування мають певну специфіку у порівнянні з органами виконавчої влади. Зокрема, однією з характерних особливостей організації судової влади, що відрізняє її від системи органів виконавчої влади, є специфіка правового статусу суддів та побудови внутрішніх організаційних відносин у суді. Відповідно до законодавства України про судоустрій судді мають єдиний правовий статус незалежно від рівня суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку вони обіймають. Такий підхід є одним із ключових механізмів забезпечення незалежності суддів та гарантування їхньої процесуальної самостійності.

При цьому перебування судді на адміністративній посаді, зокрема голови суду або його заступника, не наділяє його додатковими повноваженнями щодо впливу на здійснення правосуддя іншими суддями. Зміст таких посад зводиться переважно до реалізації організаційно-управлінських та представницьких функцій, пов’язаних із забезпеченням діяльності суду. Відповідно, керівництво суду не має права втручатися у процес здійснення правосуддя чи впливати на прийняття судових рішень. Зазначена особливість безпосередньо позначається і на характері службових відносин в апараті суду, обмежуючи можливість виникнення класичних відносин адміністративного підпорядкування, властивих органам виконавчої влади.

Іншою важливою особливістю судової системи є одночасне функціонування в межах суду двох взаємопов’язаних, але відмінних за своїм правовим статусом структурних складових – суддівського корпусу та апарату суду. Судді наділені виключними конституційними повноваженнями щодо здійснення правосуддя та реалізації правозастосовної функції держави, а їх правовий статус визначається спеціальним законодавством у сфері судоустрою та статусу суддів.

Водночас апарат суду виконує функції організаційного, інформаційного, документального та матеріально-технічного забезпечення діяльності суду. Працівники апарату суду забезпечують належні умови для здійснення

правосуддя, не беручи безпосередньої участі у прийнятті судових рішень. Їхній правовий статус регламентується законодавством про державну службу та спеціальними нормативно-правовими актами, що визначають особливості проходження служби в органах судової влади. Саме така дуалістична структура організації суду забезпечує належне поєднання функцій здійснення правосуддя та його організаційного забезпечення [76].

3.2. Напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу

Задачі питання пов’язане із напрямками удосконалення адміністративно-правового регулювання правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу належно звернути увагу на тому що таких може бути виокремлено декілька, з урахуванням основних напрямів і векторів його діяльності, а також специфіки законодавства що її регламентує.

Крім цього належить зауважити, що механізм адміністративно-правового регулювання правового статусу помічника судді загалом та, зокрема, його повноваження, щодо організаційного забезпечення судового процесу, є взаємопоглинаючими категоріями котрі можуть бути вдосконалені, як одна в контексті іншої, так і внезалежності від їх взаємозв’язку.

Водночас, в контексті європейської інтеграції України та проблематики взаємопов’язання механізмів судочинства в Україні та Європейському Союзі одним із найбільш проблемних питань є забезпечення дотримання високих стандартів відправлення правосуддя українськими судами, що в свою чергу може бути забезпечено у спосіб внесення змін до законодавства України, щодо оптимізації функціонування інституту помічників суддів зокрема щодо організаційного забезпечення судового процесу.

Крім цього, необхідно зауважити, що процес адміністративно-правового регулювання правового статусу помічника судді здавна досліджувався вітчизняними вченими та науковцями та вже має низку напрацювань, котрі так і не були імплементовані у національне українське законодавство, проте, на нашу думку, перед комплексним формуванням механізму вдосконаленням адміністративно-правового статусу судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу, зазначений пласт наукової інформації потребує систематизації та надання об'єктивної оцінки.

Як стверджує М.Г. Мельник, здійснення правосуддя є процесуальною функцією, в результаті якої виноситься судове рішення, але до організації судових засідань потрібно залучити велику кількість людей, які безпосередньо судового засідання і розгляду справи не стосуються, але роблять це можливим [80, с. 142-144]. Саме тому, на нашу думку, одним із найбільш важливих і фундаментальних адміністративно-правових механізмів забезпечення організації та фактичного проведення судового засідання, а також судового процесу загалом є точне визначення перспектив розвитку адміністративно-правового статусу та відповідної сфери регулювання, помічника судді.

Крім керівника апарату суду, власне апарат суду забезпечує процесуальні дії суду, і для того щоб судді могли здійснювати свої функції, а суд міг працювати і на належному рівні здійснювати правосуддя, необхідна чітка робота апарату суду [86, с. 39]. Зокрема, в цьому контексті важливим є підведення підсумку про те, що помічник судді має подвійну приналежність до апарату суду оскільки є призначеним державним службовцем в структурі відповідного суду, а також до конкретного судді оскільки саме він надає подання про призначення собі помічника.

В. Петренко стверджує, що основною метою реформування судової системи України й надалі має стати забезпечення стабільності через дотримання законів і Конституції, безапеляційне виконання вимог неупередженості та високого професіоналізму суддями всіх рівнів, вирішення проблеми невиконання судових рішень за допомогою впровадження кодексів

професійної поведінки судді з метою покращення незалежності суддів, забезпечення дотримання принципу верховенства права як одного з ключових елементів розвитку демократії в Україні, завдяки чому зросте довіра населення до судової гілки влади [96]. Безперечно, довіра до основних органів державної влади що здійснюють захист прав і свобод людини і громадянина в Україні є важливим складником демократії. У цьому розрізі функціонування інституту забезпечення судового процесу, приводить в дію та практично реалізує який, саме помічник судді, набуває надзвичайно актуальності, зокрема, в умовах підвищення кількості судових справ що потребують відповідних рішень та їх розв'язання, з метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Я.С. Золотарьова, досліджуючи питання правового статусу державних службовців судових органів, дійшла висновку, що вказаний статус передбачає: по-перше, наявність владних повноважень як внутрішньоорганізаційного, так і зовнішнього характеру; по-друге, можливість виступати в межах своєї компетенції від імені держави під час здійснення нагляду за додержанням і правильним застосуванням законів органами державної влади та органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, підприємствами, установами та організаціями; по-третє, наявність встановлених обмежень як під час вступу на державну службу, так і під час її проходження; по-четверте, наявність гарантій соціально-правового захисту; по-п'яте, підвищену відповідальність як за власні дії, так і за діяльність (бездіяльність) підлеглих їм працівників [41, с. 82-83]. Зазначений є комплексна адміністративно-правова категорія наштовхує на думки про необхідність визначення вказаних структурних елементів в межах одного нормативно-правового акту загальної дії оскільки для врегулювання в адміністративно-правовий спосіб зазначеного кола правовідносин на нашу думку недостатньо одного рішення Ради суддів котрим і затверджено Положення про помічника судді. Напрацювання такого нормативно-правового акту за ініціативи Міністерства юстиції України можуть стати надійним підґрунтям для формування чіткої конструкції адміністративно-правового

статусу помічника судді в Україні не залежно від виду судочинства чи рівня такого суду.

А. Л. Борко слушно зазначає, що цілісність і узгодженість адміністративно-правового забезпечення є тим необхідним компонентом, який уможливлює належне функціонування системи судової влади в Україні, її динамічний розвиток й тим самим попереджує колізійність і фрагментарність адміністративноправових засад [16, с. 170]. В. Ю. Мащук також наголошує на тому, що в процесі реформування судової системи України, оновлення та розвитку вітчизняної законодавчої бази нормативно-правове забезпечення функціонування судів, зокрема, адміністративно-правове регулювання діяльності апаратів судів з метою належного забезпечення їх діяльності, вимагає постійного аналізу й визначення шляхів його оптимізації та вдосконалення [79, с. 125]. В цьому розрізі важливим є зазначення про те, що суміжність законодавства України про державну службу, трудового законодавства та законодавства в сфері судоустрою загалом та, зокрема, щодо відправлення правосуддя є неспівмірним за своєю юридичною силою та нечітким у питаннях формування конструкції адміністративно-правового статусу помічника судді та, зокрема, його повноважень у сфері забезпечення судового процесу .

Тобто, особливості адміністративно-правового статусу державних службовців судових органів, обумовлені завданнями та функціями, які виконують судові органи, місцем та роллю суду в системі органів державної влади. Тому, особливості адміністративно-правового статусу державних службовців судових органів необхідно враховувати як у процесі законотворчої діяльності, так і під час прийняття відомчих нормативно-правових актів [41, с. 82-83]. Зокрема, це питання набуває ще більшої актуальності в розрізі процедури призначення помічника судді на його посаду, оскільки фактично він є працівником апарату суду, у той час як призначається виключно за поданням конкретного судді та звільняється разом зі сплином повноважень вказаного суб’єкта.

І. М. Осика з цього питання стверджує, що посада помічника судді повинна мати подальший законодавчий розвиток з розширенням його повноважень, як це пропонувалося проектом Європейського Союзу «Прозорість та ефективність функціонування судової системи України: компонент державної служби» (наразі проект завершив свою роботу [111]), зокрема, інститут помічників суддів має дістати таке процесуальне закріплення (місце та роль у судовому процесі, обсяг процесуальних прав та обов'язків, тощо), яке випливає з тих функцій, які фактично виконує помічник судді [92, с. 6–18; 74; 73]. При такому підході мають чітко розмежовуватися сфери впливу, у зв'язку з чим вказівки голови суду стосовно роботи апарату суду та його керівника мають бути рекомендаційного характеру. З іншого боку, керівник апарату має прислухатися до порад/рекомендацій голови суду як керівника цілої установи. Прояв взаємної поваги та розуміння кожним своєї відповідальності будуть запорукою успішного функціонування суду та виконання його завдань [24, с. 53; 74]. Безперечно очевидним, на нашу думку є те, що особливості адміністративно-правового статусу помічника судді, щодо забезпечення ним організаційного процесу під час проведення конкретного судового засідання та організації судового процесу загалом витікають безпосередньо з подвійності його підпорядкування та подвійності його правового статусу, що може бути врегульовано в нормативно-правовий спосіб.

Крім цього належить зважати на вид здійснюваного судочинства, оскільки повноваження помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу в адміністративному судочинстві регулюється зокрема і Кодексом адміністративного судочинства України у той час, як в сфері цивільного судочинства має місце вагома роль інституту зразкової справи, що також може бути врахована під час організації конкретного судового засідання. Саме тому, на нашу думку, найбільш важливим та актуальним є питання прийняття єдиного нормативно-правового акта, щодо врегулювання основних повноважень прав і обов'язків помічника судді.

Способи досягнення високого рівня довіри суспільства до системи правосуддя в Україні різняться: від радикального «перезавантаження» до формування позиції, за якою недовіра громадянського суспільства до судів в Україні не є достатньою підставою для їхнього «перезавантаження» через кризу, в якій перебуває наразі судова влада. Слід принагідно нагадати, що ця криза спровокована, почасти, її реформою щодо удосконалення діяльності органів суддівського врядування [128, с. 48]. Таким чином, важливим складником основних видів діяльності помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу та взаємодії з конкретним суддею є питання взаємодії з громадянським суспільством, в тій мірі і частині, де це прямо передбачено законодавством України. Наявний в помічника судді адміністративно-правовий адмініструвальний інструментарій уможливить підвищення довіри громадянського суспільства до суддів та системи судоустрою загалом.

Основна діяльність помічника судді пов’язана з виготовленням проектів судових рішень, що значно збільшує продуктивність праці судді. Крім того, помічник часто працює як секретар, виконує інші доручення судді, у т.ч. високоінтелектуальні завдання, пов’язані з аналітикою, дослідженням та вивченням справ, законодавства, яке постійно змінюється, простежує документацію, пов’язану з провадженнями в справах. В Україні з прийняттям закону та положення помічники суддів опинились у вкрай невигідному становищі, наприклад, у разі припинення повноважень судді постає питання про звільнення і його помічника із займаної посади. Також нагальним є аспект обмеження в даному випадку права державного службовця на просування по службі, яке гарантоване Законом України «Про державну службу». У зв’язку з чим пропонується посилити перевагу помічників перед іншими кандидатами в судді, удосконалити процедуру прийняття на посаду судді, оскільки вони, перебуваючи на своїй посаді (при цьому враховуючи строк такого перебування), набувають відповідних знань, умінь і навичок, ознайомлені з такою роботою зсередини, фактично проходять стажування на посаду

судді [142; 74]. Таким чином, слід констатувати, що адміністративно-правовий механізм вдосконалення правового статусу помічника судді проявляється в декількох напрямах удосконалення конкретних видів законодавства. Зокрема, до таких видів законодавства належить віднести адміністративно-правове законодавство, трудове законодавство, законодавство у сфері судочинства та законодавство у сфері державної служби. Тому, на нашу думку, належить цілком і повністю поділити попередньо вказану позицію дослідників про те, що помічник судді, як адміністративно-правова одиниця апарату суду не може перебувати в адміністративно-трудовій залежності від конкретного судді хоч той і надає подання про його призначення. Таким чином, маючи адміністративну приналежність до структури апарату суду та будучи призначеним державним службовцем в конкретному суді в разі звільнення конкретного судді зі своєї посади керівником апарату суду, має бути запропоновано релевантну посаду для такого державного службовця, оскільки звільнення помічника судді одночасно із суддею, суперечить засадам і нормам трудового законодавства України та законодавства України про державну службу.

Вчені зазаначають, що вдосконалення організаційної діяльності господарського суду можливо досягти шляхом покращення напрямів взаємодії між ланками, що беруть участь в прийнятті управлінських рішень (прийняття нормативно-правових актів, які регулюють організаційну діяльність органів суду, здійснення кадрового добору працівників суду, забезпечення на належному стані інформаційно-технічними засобами та здійснення відеозапису під час судового процесу тощо), зробивши контроль з боку ДСА України більш ефективним та дієвим. Досягнення високих показників ефективності такої взаємодії можливо шляхом вдосконалення чинного законодавства та управлінських методів організаційної діяльності органів суду, включаючи господарських [93]. Таким чином, ще одним вектором удосконалення адміністративно-правового механізму функціонування помічника судді, щодо організаційного забезпечення судового процесу є

формалізація та відлагодження взаємодії між ним та суддею, судовим розпорядником, секретарем судового засідання та структурним підрозділами апарату суду, із зазначенням чітких меж компетенцій їх прав та обов'язків в єдиному нормативно-правовому акті.

Крім того, суперечливим є питання прийняття/звільнення помічника судді на посаду, адже, по-перше, законодавчий обов'язок здійснювати добір помічника покладає на суддю невластиві йому функції. Суддя самостійно здійснює добір помічників, лише за його поданням помічник може бути звільнений з посади. Тоді виникає питання: як діяти керівникові апарату, коли, для прикладу, помічник вчиняє прогули, а суддя не вносить подання про його звільнення [142]. У той же час на помічника судді, як і на інших працівників апарату суду, розповсюджується дія Закону України «Про державну службу», відповідно, добір на посаду повинен здійснюватися на конкурсній основі [74]. Крім цього, окремим актуальним напрямом постає питання просування по державній службі, оскільки помічник судді як адміністративно-правова одиниця не має старших або менших еквівалентів цієї посади, що унеможливлює реалізацію засад кар'єрного зростання в сфері державної служби та в апараті суду зокрема.

На сьогодні триває низка судових реформ, які мають на меті покращання як судової системи, підвищення ефективність судочинства, що сприятиме підняттю рівня довіри сучасного правосуддя. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства визначає наступні напрями вдосконалення подальших функціонування та розвитку системи правосуддя: запровадження єдиної системи управління продуктивністю та моніторингу роботи судів; регламентація механізмів моніторингу оцінки та контролю організації діяльності судів (без втручання у сферу управління правосуддям), таких, як система внутрішнього аудиту та/або антикорупційного контролю; розробка та запровадження регламентів прозорого планування та розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі, включаючи видатки розвитку, на основі визначених критеріїв; перегляд повноважень Державної судової

адміністрації України, зокрема з питань організаційного, фінансового та кадрового забезпечення діяльності органів судової влади; удосконалення правового статусу помічника судді; забезпечення ефективної роботи Служби судової охорони шляхом удосконалення механізмів регулювання її діяльності тощо [157]. На нашу думку, зазначені стратегічні кроки дійсно можуть оптимізувати функціонування не лише конкретного інституту помічника судді, а й усього апарату суду та системи судочинства України. Водночас, в структурі цього нормативно-правового акта, на нашу думку, не вистачає окремого підрозділу чи розділу чи напряму пов'язаного з удосконаленням інституту помічника судді, що винесло би проблематику адміністративно-правового статусу зазначеного суб'єкта на новий управлінський та політичний рівень.

Не менш важливим є питання однозначного встановлення, закріплення й розмежування узгоджених повноважень між керівником апарату суду, помічниками суддів та іншими працівниками апарату суду, що також потребує належного правового закріплення [115, с. 11-12]. Так, надання керівнику апарату суду широкого кола повноважень в організації роботи суду спричинює недотримання принципу єдиноначальності щодо управління установою, згідно з яким кожен працівник має одержувати завдання тільки від одного керівника, перед яким і має безпосередньо відповідати. Працівники апарату суду мають розуміти, що їхня робота повинна бути спрямована на досягнення єдиної цілі – здійснення якісного та ефективного правосуддя. Суддівський корпус під началом голови суду справляє правосуддя – основне завдання й повноваження суду. У свою чергу, апаратом суду здійснюються допоміжні функції із забезпечення реалізації повноважень суду, і у цій роботі єдиним центром управління законодавчо визначено керівника апарату суду [74]. З точки зору зазначеного, на нашу думку, найбільш оптимальним є підпорядкування помічника судді конкретному судді, як і призначення його на посаду. За таких умов можливо буде дотриматися принципу єдиноначальства та інших принципів демократичної державності, що в свою чергу дозволить

гарантувати комплекс трудових прав та прав державного службовця в діяльності помічника судді, що в свою чергу убезпечить від необґрунтованого розширення кола обов'язків помічника судді, виконання ним нетипових, не властивих та поза компетенційних завдань.

Деякими вченими обґрунтовано необхідність внесення змін до: а) Положення про помічника судді такого змісту: «7. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду. Призначення на посаду помічника судді здійснюється на підставі проведення конкурсного відбору наказом керівника апарату відповідного суду. До документів, які мають бути подані кандидатом на зайняття посади помічника судді віднесено рекомендацію судді»; б) ч. 3 ст. 157 Закону України «Про судоустрій та статусу суддів» такого змісту: «Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду» [134]. На нашу думку, такі пропозиції хоч і співвідносяться із законодавством України у сфері державної служби, проте, не співвідносяться із забезпеченням неупередженості, об'єктивності та незалежності судді, як елементу механізму відправлення правосуддя та його помічника, які в даному аспекті розглядаються нерозривно, з його правовим статусом. За умови прямого перепідпорядкування помічника судді керівнику апарату суду він стає залежним від його рішень та вразливим до різноманітних корупційних ризиків.

У контексті вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду, О. Кононенко наголошує на проблемі узгодження Положення про помічника судді суду загальної юрисдикції, Типової інструкції керівника апарату місцевого загального суду із законами «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Кодексом законів про працю України, Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами [53; 75]. Аналогічна пропозиція на нашу думку має бути спрямована в бік узгодження положення про помічника судді із Конституцією України, Кодексом адміністративного судочинства України та іншими нормативно-

правовими актами, що регулюють сферу правосуддя державної служби та трудового законодавства.

О.М. Радченко наголошує на необхідності нормативно-правового впорядкування інституту помічників суддів як складової судового процесу. Зокрема, автор пропонує позбавити суддів права добирати собі помічників особисто. Натомість, формуванням інституту помічників суддів у судах загальної юрисдикції має займатися керівник апарату суду. Він має забезпечити добір кандидатур на посаду помічника судді, перевірку їх відповідності вимогам, передбаченим законами про судоустрій та про державну службу (громадянство, освіта, судимість, тощо), за тією ж процедурою, яка стосується співробітників апарату суду – державних службовців. Помічники суддів мають бути об’єднані в окремий структурний підрозділ у апараті суду і підпорядковані керівнику апарату суду в питаннях проходження державної служби та організації роботи суду [114, с. 15–16; 74]. Водночас, на нашу думку, така позиція не може бути об’єктивно реалізована на практиці, оскільки не підпорядкований конкретному суді, помічник судді, є залежним від іншого керівника керівника структурного підрозділу, в якому його призначено, що в свою чергу створює обставини до його залежності та суттєво підвищує корупційні ризики в даному контексті.

З урахуванням вищенаведеного можемо зазначити, що попри останні зміни, що стосуються адміністративно-правового регулювання проходження публічної служби в органах судової влади, не до кінця вирішено всі проблемні питання, зокрема це стосується публічної служби в апараті суду. Так, адміністративно-правовий статус працівників апарату суду законодавством врегульовано фрагментарно. Суперечливим і чітко не визначеним залишається адміністративно-правовий статус державних службовців апарату суду. Тому нині треба внести доповнення до Закону України «Про судоустрій і статус судів», якими варто чітко визначити особливості проходження публічної служби працівниками апарату судів [26]. Саме тому, будучи солідарними із зазначеною позицією, на нашу думку, всі зазначені вище проблемні питання

потребують нормативно-правового регулювання, оскільки інститут помічників суддів функціонує виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України.

Висновки до розділу 3

Таким чином, проаналізовані у даному розділі матеріали, що складають думки і позиції вчених та дослідників, а також норми і положення актів законодавства України дають підстави обґрунтувати низку проміжних висновків, котрі полягають в необхідності удосконалення національного законодавства у декількох сферах, з метою оптимізації функціонування інституту помічників суддів загалом, і щодо здійснення ними організаційного забезпечення судового процесу.

Визначаючи взаємодію помічника судді із конкретними суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу необхідно враховувати, що коло таких осіб обмежено законодавством України, проте про міру та зміст організаційного впливу на судовий процес науковці дискутують системно. Так, за результатами аналізу наявних думок, враховуючи також власну позицію, на нашу думку слід доєднати до кола осіб, що здійснюють організаційне забезпечення судового процесу й самого суддю, поряд із типовими суб'єктами, як от секретар судового засідання, судовий розпорядник, представники сторін тощо. Поряд із цим, належить звернути увагу на необхідність посилення взаємодії помічника судді із канцелярією суду, як основним центром документообігу в указаному органі, а також підрозділом методичного та організаційного забезпечення діяльності суду, як такий, що надає організаційний і методичний інструментарій для підготовки до судового засідання.

Поряд із цим, до основних напрямів удосконалення механізму адміністративно-правового забезпечення функціонування інституту помічника судді щодо організаційного забезпечення судового засідання

належить віднести такі як організаційний і правовий, котрі між собою непоривно зв’язані та взаємозалежні, оскільки система державної служби діє виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України. Особливої уваги, на нашу думку, потребує положення про помічника судді, що затверджене Радою суддів України та не регулює належною мірою всіх відповідних аспектів діяльності помічника судді та зокрема, щодо організаційного забезпечення судового процесу та судового засідання зокрема.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, сформульовано такі висновки:

1. Інститут патронатної служби визначено як нормативно врегульоване явище, що виступає інструментом організаційного та інституційного забезпечення діяльності органів державної влади та посадових осіб. Сутність цього інституту в системі правосуддя полягає у наділенні помічника судді, як представника патронатної служби та водночас посадової особи апарату суду, виключним комплексом повноважень. Це забезпечує виконання функцій судді як в організаційній сфері, так і безпосередньо у сфері відправлення правосуддя. Досліджено, що патронатна служба є специфічною складовою публічної служби, яка базується на принципі особистої довіри («public service of personal trust»), що зумовлює особливий порядок вступу на посаду та звільнення.

2. Доведено, що помічник судді займає провідну роль серед інших суб’єктів організаційного забезпечення судового процесу, до яких відносяться секретар судового засідання, судовий розпорядник, канцелярія суду та підрозділи аналітично-методичного забезпечення. Унікальність місця помічника в цій системі підкреслюється його виключним правом заміщувати секретаря судового засідання за певних умов, тоді як зворотна заміна законодавством не передбачена. Помічник судді виступає ключовою ланкою, що координує підготовку до засідання, готуючи аналітичні матеріали та правові позиції, які безпосередньо впливають на прийняття суддею рішення по суті справи.

3. Сформульовано, що правовий статус помічника судді є функційною та динамічною категорією, яка за своєю структурою не відрізняється від класичних статусів державних службовців, але має специфічне змістовне

наповнення. Структура статусу охоплює права, обов'язки, повноваження (компетенцію) та інститут відповідальності. Особливістю статусу є його «дуалістичність»: помічник є державним службовцем, який організаційно належить до апарату суду, але функціонально підпорядкований виключно конкретному судді. Такий статус визначається обсягом компетенції, необхідної для створення сприятливих умов здійснення правосуддя.

4. З'ясовано, що правовими засадами діяльності помічника судді є сукупність актів законодавства України, прийнятих у законний спосіб, що регламентують його статус як складну адміністративно-правову одиницю. До основоположних принципів діяльності віднесено: верховенство права (пріоритет прав людини), законність (дія виключно в межах повноважень), професіоналізм (компетентне виконання обов'язків), а також патріотизм, доброчесність, ефективність, прозорість та стабільність. Ці принципи є засадничими для забезпечення незалежності та неупередженості судової влади в умовах сучасних демократичних викликів.

5. Розкрито, що повноваження помічника судді мають подвійну природу: організаційно-управлінську та аналітичну. Вони спрямовані на оптимізацію процесу відправлення правосуддя та реалізацію завдань суду як інституції. За своїм змістом повноваження є поліваріативними та поділяються на суто організаційні (підготовка справ, оформлення документів), процесуальні (заміна секретаря) та внутрішньо взаємодіючі (координація з апаратом). Доведено, що ці повноваження формуються не лише з прав та обов'язків самого помічника, а й витікають із статусу самого суду та завдань його функціонування.

6. Визначено систему юридичних гарантій як сукупність установлених державою умов і засобів, що забезпечують реальне здійснення помічником судді його повноважень. Гарантії поєднують адміністративні повноваження та трудові (соціально-економічні) права, що безпосередньо впливають на якість виконання функцій. У роботі виокремлено функціональні гарантії (сприяють незалежності прийняття рішень) та забезпечувальні (фінансове, матеріально-

технічне та кадрове забезпечення). Наголошено, що чітке нормативне закріплення гарантій унеможливлює свавілля та є запорукою ефективного й принципового правосуддя.

7. З'ясовано, що помічник судді як спеціальний суб'єкт несе кримінальну, адміністративну та дисциплінарну відповідальність залежно від міри вчиненого проступку. Підстави відповідальності розділено на дві групи: порушення або неналежне виконання професійних обов'язків (прогули, перевищення повноважень, бездіяльність) та порушення загальних обмежень державного службовця (антикорупційне законодавство, декларування доходів). Особливу увагу приділено дисциплінарній відповідальності, оскільки більшість організаційних прорахунків не підпадають під дію кримінальних чи адміністративних норм.

8. Визначено, що взаємодія помічника судді є багатоаспектним процесом, що здійснюється у декількох формах: безпосередньо із суддею щодо виконання патронатної функції та підготовки проектів рішень; із секретарем судового засідання та судовим розпорядником під час проведення засідань та фіксації процесу; із канцелярією суду та підрозділом інформаційно-аналітичної роботи щодо реєстрації документів, отримання статистики та узагальнення практики. Така взаємодія забезпечує цілісність механізму правосуддя та реалізацію принципу змагальності.

9. Сформульовано необхідність комплексного реформування статусу через ухвалення стратегічної «дорожньої карти» для систематизації змін до законодавства; викладення Положення про помічника судді у формі Закону України, оскільки чинних актів Ради суддів недостатньо для чіткої деталізації повноважень; внесення змін до Закону «Про державну службу» та Кодексу законів про працю задля уникнення автоматичного звільнення помічника у разі припинення повноважень судді, забезпечивши йому право на просування по службі та переведення на релевантну посаду; чітке розмежування повноважень між помічником судді та керівником апарату суду для уникнення дублювання функцій та корупційних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєнко А. В. Система юридичних гарантій забезпечення діяльності судів. *Форум права*. 2014. № 2. С. 6–11.

2. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с. URL: http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2018/02/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5-%D0%91%D0%B8%D1%82%D1%8F%D0%BA.pdf

3. Аземша І. Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 54–57.

4. Андрушко А. В. Основні проблеми загальної дисциплінарної відповідальності у трудовому праві. *Держава і право* : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. 2007. Вип. 37. С. 371–377.

5. Афанасьєв Д. В., Кухарчук А. М. Поняття адміністративної відповідальності: погляд на питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 374–376. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/94.pdf

6. Бабкіна А. Ю. Сучасний стан правового регулювання трудової діяльності працівників патронатної служби. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 87–91. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.15. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264878/260885

7. Бараннік Р. В. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доповн. Київ : КНТ, 2011. 352 с.

8. Баронін Д. Б. Правовий статус суду в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2015. 22 с.

9. Бахін В. П., Гора І. В. Науково-методичне забезпечення слідчої практики: поняття, сутність, значення. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1999. № 9. С. 129–134.

10. Безпалова О. І., Мандичев Д. В. Адміністративно-правові засади організаційного забезпечення діяльності господарських судів України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 39–48. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/14a10d73-94d8-4db3-a53f-c71cc2865e67/content.

11. Бєлінська Я. Ю. Взаємодія господарських судів з органами публічної влади та громадськістю: сутність та зміст основних категорій. *Тенденції і преспективи розвитку інститутів права та держави* : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. Київ : АртЕк, 2018. 297 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31142/1/44.PDF.

12. Битяк Ю. П., Зуй В. В. Адміністративне право (загальна частина) : конспект лекцій. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1996. 158 с.

13. Битяк Ю. П., Пузанова Г. Й. Сучасний стан і проблеми законодавчого забезпечення державної служби в Україні. Глава 7. *Державна служба в Україні: організаційно-правові основи і шляхи розвитку* / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Ін Юре, 1999. С. 99–110. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16156/1/Bytyak_Puzanova_99-110.pdf.

14. Бліхар М. М. Правові засади взаємодії органів судової влади та громадянського суспільства: боротьба за верховенство права та незалежність суддів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2. С. 84–86. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2022/19.pdf.

15. Богатирьов І., Савченко А. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 133–137.

16. Борко А. Л. Сутність та особливості сучасного адміністративноправового регулювання функціонування судової системи України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 169–176.

17. Бортник Н., Єсімов С. Процесуальна діяльність національної поліції під час реалізації контрольно-наглядової функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2020. № 4 (28). С. 177–184.

18. Броннікова К. В. Поняття адміністративної відповідальності: проблеми визначення. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. 2013. № 2 (5). С. 10–13.

19. Будзик Б. В. Характеристика суб'єктів, що беруть участь в адміністративному судочинстві. *Європейські перспективи*. 2021. № 1. С. 69–71. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/69-_Budzyk.pdf.

20. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2014. 417 с.

21. Гаврилюк Л. В., Хальота А. І. Принцип «доброчесності» в системі принципів діяльності поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 351–354. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/81.pdf.

22. Гаєвська Ю. С. Конституційно-правові засади права власності у системі засад конституційного ладу. *Форум права*. 2014. № 3. С. 51–54. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/187223433.pdf.

23. Гарантії в трудовому праві України : монографія / О. С. Заржицький, Ю. В. Левенець, О. П. Литвин, Р. Е. Скіпенко. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2008. 288 с.

24. Гарасимів Т. Правова модель партнерства судової влади та громадянського суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 2. С. 48–55.

25. Гель А. П., Семаков Г. С., Кондракова С. П. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2004. 272 с.

26. Голобутовський Р. Проблемні питання адміністративно-правового регулювання проходження публічної служби в апараті суду. *Юридичний бюлетень.* 2018. № 6. С. 85–89. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/6_2018/15.pdf.

27. Гончар Ю. В. Принцип верховенства права: від витоків до сучасності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 34–38. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/8.pdf.

28. Гринь О. Д. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 11–15. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9186/1/11-15.pdf

29. Грицяк Н. В., Поприцький О. П. Інформаційно-аналітична діяльність як складова стратегічного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 3. С. 53–58.

30. Грищук А. Б. Принцип професіоналізму в державній службі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2021. Вип. 65. С. 227–232. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.41. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4040/1/%D0%B3%D1%80%D0%B8%D1%89%D1%83%D0%BA%20%D0%B0..pdf.

31. Грудовенко О. С. Адміністративно-правовий статус управління з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 4. С. 79–83.

32. Дармограй Н. М. Патронатна служба в публічному управлінні України: сутність, формування, регулювання. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* Серія : Державне управління. 2019. № 4. С. 5–14. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/868a2e07-0320-444e-a21d-977decdce32b.pdf.

33. Дашутін І. В. Поняття та ознаки трудових відносин за участю патронатного службовця. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2023. № 78, ч. 2. С. 297–302. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286430/280314

34. Дубенко О. М. Деякі напрямки удосконалення організаційноправового забезпечення доказування в адміністративному судочинстві України. *Право і Безпека*. 2009. № 4. С. 103–106.

35. Дудченко О. Ю. Про понятійний апарат у сфері адміністрування в судовій системі. *Theory and practice of jurisprudence*. 2011. Т. 1, № 1. С. 49. URL: http://nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/1/Dudchenko.pdf.

36. Енциклопедія кібернетики : у 2 т. / відп. ред. В. М. Глушков. Київ : УРЕ, 1973. Т. 2 : М–Я. 576 с.

37. Жеребцов Д. Є. До визначення поняття «дисциплінарна відповідальність поліцейських». *Право і Безпека*. 2021. № 2 (81). С. 60–66.

38. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2002. 20 с.

39. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2002. 192 с.

40. Загальна теорія держави і права : підручник для студ. юрид. вищих навч. закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.

41. Золотарьова Я. С. Адміністративно – правовий статус державних службовців судових органів: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2015. Вип. 34, т. 2. С. 80–83.

42. Іванищук А. А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади : монографія. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 443 с.

43. Іванов Г. С. Правове та організаційно-методичне забезпечення реалізації механізму державного управління розвитком морських портів України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 14. С. 116–120. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2018/26.pdf.

44. Іншин М. І. Класифікація юридичних гарантій службовотрудової діяльності державних службовців. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* Серія : Юридичні науки. 2009. Т. 22 (66), № 2. С. 177–183.

45. Коваленко В. Теоретико-правова характеристика правового статусу помічника судді в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 85–89. URL: https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/985/867.

46. Коваленко К. В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність. *Форум права.* 2008. № 2. С. 231–236. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08kkvsdv.pdf.

47. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2006. № 1 (113). С. 223–226.

48. Кодекс адміністративного судочинства України : станом на 25.01.2018 р. : відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2018. 246 с.

49. Козюбра М. І. Принципи верховенства права і правової держави : єдність основних вимог. *Наукові записки НаУКМА*. 2007. Т. 64. Юридичні науки. С. 3–9.

50. Коломоєць Т., Колапков В. Правова природа патронатної служби. *Право України*. 2019. № 5. С. 80–100. URL: file:///C:/Users/melit/Downloads/article-pravoukr-pravo_2019_5-2019-5-pravo_2019_5_s5.pdf.

51. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 256 с. URL: https://yurincom.com/files/content/Kolpakov-Admin-Vidpov.pdf.

52. Комаришин Н. С. Принцип законності: поняття, особливості. *Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених, 8–9 грудня 2006 р. / УАБС НБУ. Суми, 2006. С. 49–51.

53. Кононенко О. Актуалізація проблеми вдосконалення нормативних актів щодо правового статусу деяких працівників апарату суду. *Вісник Вищого адміністративно*го суду України. 2011. № 3. С. 69–82.

54. Конституционные права и обязанности советских граждан / А. П. Таранов, И. А. Тимченко, Г. И. Чангули, Н. Г. Шуклина. Киев : Наук. думка, 1985. 248 с.

55. Коржанський М. Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини : монографія. Київ : Атіка, 2004. 216 с.

56. Костилєв О. І. Адміністративно-правовий статус патронатної служби міністра : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 16 с.

57. Кошиков Д. О. Сутність правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 164–175. URL: https://visnykpau.com/index.php/journal/article/view/397/296.

58. Кра*мський К. С. Законодавчі ініціативи щодо новелізації правового регулювання патронатної служби*: спроба ціннісно-змістової інтерпретації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 4. С. 92–101. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2022/4/16.pdf.

59. Крамський К. С. Правове регулювання вступу на патронатну службу: стан, проблеми та напрями вдосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 289–295. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2023/67.pdf.

60. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенківський та ін. ; за ред. П. С. Матишевського та ін. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

61. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

62. Круглий стіл : «Помічники суддів в Україні : вітчизняні реалії та європейські перспективи». *Віадук-Телеком*. URL: www.viaduk.net/.

63. Кузьменко Я. П. Загальна характеристика юридичних гарантій права людини на життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 29, т. 1. С. 27–32. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77c60b8e-d9ab-4a0a-85ef-720634b14c30/content.

64. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні : стан і перспективи : монографія. Київ : Атіка, 2004. 195 с.

65. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 432 с.

66. Куценко К. Д. Особливості правового статусу помічника судді в адміністративному і цивільному судочинстві. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. № 3 (95). С. 163–171. DOI: https://doi.org/10.33766/2524-0323.95.163-171.

67. Куценко К. Правовий статус секретаря судового засідання у цивільному та адміністративному судочинстві. *Адміністративне право і процес.* 2020. № 4 (31). С. 55–66. DOI: https://doi.org/10.17721/2227-796X.2020.4.05. URL: https://applaw.net/index.php/journal/article/view/719/630.

68. Лавренко Б. В. Теоретико-правові підстави та умови спеціальної дисциплінарної відповідальності : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2018. 20 с.

69. Лавренова О. І., Сандул Я. М. Окремі аспекти правового статусу помічника судді. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2018. № 38. С. 198–201. DOI:

https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.38.46. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc38/47.pdf.

70. Лісняк М. Щодо визначення адміністративно-правового статусу помічника судді. *Law. State. Technology.* 2022. Вип. 1. С. 106–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lastte_2022_1_18.

71. Львова О. Л. Ціннісні орієнтації у праві як фактор утвердження принципу верховенства права в Україні. *Принцип верховенства права як принцип правової системи: проблеми теорії* / відп. ред. Н. М. Оніщенко. Київ : Юрид. думка, 2008. С. 102–152.

72. Мазепа М. М. Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 263 с.

73. Макаровець А. М. Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 20 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/items/f0e1b819-7648-4099-b6f3-8476ce9e9ec4.

74. Макаровець А. М. Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 216 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/67458/1/diss_Makarovets.pdf.

75. Макаровець А. М. Вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні. *Верховенство права*. 2018. № 1. С.50–56.

76. Малихіна А. О. Особливості відносин безпосереднього підпорядкування в апараті суду. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20–21 листопада 2013 р. Харків, 2013. С. 868–870. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7270/1/Maluhina_868.pdf.

77. Малихіна Я. А. Юридичні гарантії за трудовим законодавством України. *Форум права*. 2007. № 2. С. 133–138. URL: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2007-2/07mjatzu.pdf.

78. Маліновська В. М. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 2. С. 58–65. URL: https://web.archive.org/web/20200331132034id_/http://www.vru.gov.ua:80/Docs/a150710.pdf.

79. Мащук В. Ю. Адміністративно-правове забезпечення функціонування апаратів судів загальної юрисдикції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2014. 218 с.

80. Мельник М. Г. Управління діяльністю органів судової гілки державної влади як адміністративно-правова категорія. *Вісник.* Серія : Держава і право. 2011. № 1. С. 142–145.

81. Митрофанов І. І. Кримінально-правові засоби впливу у механізмі реалізації кримінальної відповідальності. *Застосування кримінального законодавства органами внутрішніх справ: проблеми теорії і практики* : матеріали всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпропетровськ, 31 травня 2012 р.) / упоряд. В. В. Шаблистий ; Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2013. С. 35–37.

82. Момот О. І., Демченко А. О. Про сутність понять "ефективність" та "результативність" в економіці. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3. С. 207–210. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/123349/27-Demchenko.pdf?sequence=1.

83. Муравйов К. В. До проблеми визначення поняття правові засади реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 29, ч. 2, т. 3. С. 154–157.

84. Наливайко Л. Р., Олійник В. М. Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2019. 192 с.

85. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / під ред. Р. А. Калюжний, М. І. Іншин, І. М. Шопіна. Київ : Правова єдність, 2008. 781 с.

86. Обрусна С. Ю. Система судового управління: поняття та правова характеристика. *Наше право*. 2010. № 2. С. 39–43.

87. Обручков Р. І. Відповідальність у трудовому праві: загальний аналіз. *Новітні кримінальноправові дослідження* : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2015. С. 267–272.

88. Овсяннікова О. О., Стафійчук О. С. Проблемні аспекти правового статусу помічника судді. *Право і суспільство*. 2018. № 2, ч. 2. С. 29–33.

89. Окар-Балаж Я. І. Деякі питання визначення правового статусу особи у адміністративному праві. *Наше право*. 2015. № 2. С. 81–85.

90. Організація роботи суду : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, О. М. Овчаренко та ін. ; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2012. 256 с.

91. Організація судової влади в України : навч. посіб. / за ред. І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова. Харків : Право, 2009. 184 с.

92. Осика І. М. Статус помічника судді місцевого загального суду у світлі положень нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів». *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 4. С. 6–18.

93. Павлюк І. Ю. Основні напрямки удосконалення форм адміністративно-правового регулювання організаційного забезпечення діяльності господарських судів. *Юридична наука.* 2020. Т. 1, № 4 (106). DOI: 10.32844/2222-5374-2020-106-4-1.17.

94. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001. 514 с.

95. Пересунько В. С. Юридичні гарантії при укладенні трудового договору : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2002. 20 с.

96. Петренко В. Підвищення довіри громадськості до суду. *Закон і бізнес.* 2014. URL: http://zib.com.ua/ua/print/33298-pidvischennya_doviri_gromadskosti_do_sudu.html.

97. Писанець В. А. Адміністративно-правове забезпечення доброчесності працівників правоохоронних органів України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 53 с.

98. Погорілко В. Ф., Головченко В. В., Сірий М. І. Права та свободи людини і громадянина в Україні / НАН *України* ; Ін-т держави і *права* ім. В. *М*. Корецького. Київ : Ін Юре, 1997. 52 с.

99. Подорожній Є. Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «юридична відповідальність». *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2014. № 3 (66). С. 6–15. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ff078f49-5b2a-4364-82c9-852f310a6be8/content

100. Позднишев Є. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємництва (методи та їх застосування) : навч. посіб. Київ : Видавець Позднишев, 2007. Кн. 1. 89 с.

101. Положення про помічника судді : рішення Ради суддів України від 18.05.2018 р. № 21. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text

102. Посібник помічника судді загального суду. Київ, 2010. 509 с. URL: https://nsj.gov.ua/files/1354488465JAManual.pdf.

103. Прийма С. В. Роль судді в розгляді важких справ: тлумачення чи правотворчість? *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 15. С. 176–185. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2939/1/Pruima_176.pdf

104. Приймаченко Д. В., Приймаченко Д. Д. Генеза правового регулювання патронатної служби в Україні. *Правова позиція.* 2021. № 1 (30). С. 45–52.

105. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/889-19#n937.

106. Про затвердження Положення про помічника судді : Рішення Ради суддів України від 18.05.2018 р. № 21. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada. gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text.

107. Про судоустрій і статус суддів : Закон України 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19.

108. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41–42, № 43, № 44–45. Ст. 529. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text.

109. Про судоустрій України : Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2002. № 27–28. Ст. 180. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3018-14.

110. Програма «Нове правосуддя». Опитування стосовно довіри до судової гілки влади, суддівської незалежності та підзвітності, сприйняття корупції та готовності повідомляти про її прояви. URL: https://newjustice.org.ua/uk/novini/rezultati-natsionalnih-opituvan-naselennya-tapravnikiv-yaki-ye-uchasnikami-sudovih-provadzhen-shhodo-doviri-do-sudovoyi-gilki-vladi-suddivskoyi-nezalezhnosti-j-pidzvitnosti-sprijnyattyakoruptsiyi-ta/.

111. Проект «Прозорість та ефективність функціонування судової системи України: компонент державної служби» завершив роботу. *Судова влада України.* URL: http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/30BB820F922F9A85C2257AEF003D5934.

112. Прут Ю. А. Процесуальний інститут відводу секретаря судового засідання в цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 33–37.

113. Пчелін В. Б. Правові засади діяльності секретаря судового засідання в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2016. № 4. С. 143–146.

114. Радченко О. М. Помічник судді суду загальної юрисдикції : шляхи удосконалення правового статусу. *Судова апеляція.* 2014. № 3 (36). С. 11–16. URL: https://www.kas.gov.ua/wp-content/uploads/2015/06/Radchenko.pdf.

115. Рекомендації науково-практичної конференції «Організація роботи та адміністрування в господарських судах України» : ухвал. у м. Харкові 24.04.2013 р. Харків, 2013. 12 с. URL: http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/140.

116. Романов М. Ю., Кобзар О. Ф. Організаційно-правові, адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України : монографія / МВС України ; Донецький державний університет внутрішніх справ. Київ : 7БЦ, 2022. 540 с.

117. Савенок К. О., Дяченко С. В. Секретар судового засідання як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 3. С. 128–130. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/33.pdf

118. Самохвалов В. В. Законність і справедливість: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 19 с.

119. Свиридюк Н. П. Юридична відповідальність у механізмі правового регулювання. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 4 (21). С. 24–27.

120. Середа В. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В. Адміністративне право : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 520 с. URL: https:// www.businesslaw.org.ua/wp-content/Adm_pravo_lviv.pdf.

121. Синкова О. До питання правового статусу органу виконавчої влади. *Правничий часопис Донецького університету*. 2008. № 1. С. 60–65.

122. Ситницька О. А. Юридичні гарантії права на працю та права на відпочинок за трудовим законодавством України : автореф. дис. … канд. юрид. наук. : 12.00.05. Харків, 2008. 20 с.

123. Сікорський О. Адміністративно-правовий статус Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 19 с.

124. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.

125. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. 2-ге вид. Київ : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 520 с.

126. Сорока Р. С. *Суть інформаційно-аналітичної діяльності* та *її роль* у *формуванні ефективної системи економічної безпеки суб'єктів підприємництва*. 2012. С. 221–224. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/154806539.pdf.

127. Сташис В. В. Роль і значення покарання в системі запобігання злочинності. *10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 13–14 жовтня 2011 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків, 2011. С. 40–44.

128. Стефанчук М. М. Реформування системи правосуддя в Україні: сучасні виклики. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 16 жовтня 2020 р. / редкол.: О. В. Щербанюк (голова), Л. Г. Бзова (відпов. секр.) та ін. Київ, 2020. С. 47–50.

129. Сурай І. Г. Забезпечення принципу професіоналізму в контексті модернізації законодавства України про державну службу. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. 2015. № 2 (49). С. 267–273. URL: http://www.kbuapa. kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-2/doc/4/02.pdf.

130. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособ. Київ : МАУП, 2003. 368 с.

131. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

132. Терехова О. Ю. Юридичні гарантії діяльності окружних адміністративних судів в Україні як суб'єктів адміністративного права. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2021.Т. 32 (71), № 4. С. 43–48. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/10.pdf.

133. Тимчик М. В. Сутність і зміст поняття „патріотизм" у літературі. *Digital Library NAES of Ukraine*. URL: https://lib.iitta.gov.ua/5668/1/СУТНІСТЬ_поняття_22.pdf.

134. Токмілова Л. М. Нормативно-статусні гарантії осіб, які є іншими учасниками адміністративного судочинства на підставі займаної посади в апараті суду. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2020. № 2 (68). С. 243–248. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2020/43.pdf

135. Філософський енциклопедичний словник / редкол. : В. І. Шинкарук (голова) та ін. ; НАН України ; Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди ; Київ : Абрис, 2002. 742 с.

136. Хомишин І. Ю., Юринець С. Правовий статус секретаря судового засідання в контексті захисту його прав, як державного службовця. *Львівська політехніка.* URL: https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/9fb09fb8-29f6-46f8-97f5-2a38dc810223/content.

137. Хрідочкін А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності як різновид адміністративної відповідальності. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. Серія : Право. 2018. Т. 2, Вип. 48. С. 24–27. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34406/1/%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%90%20%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC.pdf.

138. Целенко В. Л., Романов М. Ю. Адміністративно-правовий механізм контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції України :

монографія. Кропивницький : Донецький державний університет внутрішніх справ ; Київ : 7БЦ, 2023. 252 с.

139. Чепульченко Т. О. Верховенство права як основоположний принцип сучасного правотворення. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».* Політологія. Соціологія. Право. 2012. Вип. 2 (14). С. 185–188. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/47216374.pdf.

140. Чепульченко Т. О. Соціальна відповідальність: поняття та сутність. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».* Політологія. Соціологія. Право. 2010. № 1 (5). С. 137–142.

141. Чергенець Е. В., Зайцев А. В., Позднишев Є. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємництва (збір та пошук інформації) : навч. посіб. / під заг. ред. Є. В. Позднишева. Київ : Видавець Позднишев, 2007. Кн. 2. 74 с.

142. Черновський О., Гордєєв В. Високі вимоги малі гарантії. За умов нового статусу оклад помічника повинен становити не менше від половини окладу судді. *Закон і бізнес*. 2011. № 45 (1032). URL: http://zib.com.ua/ua/print/6012-visoki_vimogi_-_mali_garantii.html.

143. Шамахов В. А. Профессионализм на государственной гражданской службе: технологии достижения. *Научные труды Северо-Западного института управления*. 2011. Т. 2, № 3. С. 10–22. Російське.

144. Шапаренко О. С. Зміст і сутність діяльності помічника судді у контексті організаційного забезпечення. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 лютого 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 17–20.

145. Шапаренко О. С. Патронатна служба як багатоаспектна правова категорія. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–

20 жовтня 2022 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 21–23.

146. Шапаренко О. С. Підстави юридичної відповідальності помічника судді. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 07–08 лютого 2024 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2024. С. 71–73.

147. Шапаренко О. С. Повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21квітня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 44–46.

148. Шапаренко О. С. Поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 171–175. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2023/4/31.pdf.

149. Шапаренко О. С. Форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 січня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 39–41.

150. Шапаренко О. Правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *KELM*. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. №. 5 (57). P. 246–249. (Республіка Польща). URL: https://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/11069.

151. Шатерніков М. І. Господарські суди у системі суб'єктів адміністративного права : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 207 с.

152. Шатерніков М. І. Теоретичні підходи до визначення поняття «правові засади діяльності господарських судів». *Європейські перспективи.* 2015. № 6. С. 108–112.

153. Шевчук А. О. Правовий статус професійного судді. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 268–271. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/77.pdf.

154. Шестаков С. В. Адміністративно-правовий статус працівника міліції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 203 с.

155. Школа С. М. Кримінальна відповідальність: загальна характеристика та форми реалізації. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 149–153.

156. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемшученко. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1 : А–Г. 672 с.

157. Які зміни передбачає Стратегія розвитку системи правосуддя безпосередньо для судової влади? *Юридична газета*. 2021. 14 червня. URL: https://yurgazeta.com/golovna/yaki-zmini-peredbachae-strategiya-rozvitku-sistemipravosuddya-bezposeredno-dlya-sudovoyi-vladi.html.

158. Ярмол Л. В. Поняття, види юридичних гарантій захисту свободи вираження поглядів (теоретико-правові аспекти). *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2013. Вип. 21, т. 1, ч. 1. С. 116–119. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/28332/1/%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%92%D0%98%D0%94%D0%98%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%93%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%86%D0%99.pdf.

159. Яцкевич І. І. Класифікація юридичних гарантій реалізації особою права на працю. *Наукові записки НаУКМА.* 2014. Т. 155 : Юридичні науки. С. 97–100. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/149240885.pdf.

160. Different approaches to the definition of the Rule of Law. URL: http://www.revision-notes.co.uk.

161. Harasymiv A. I., Zakharova A. V. Administrative responsibility as a type of the legal liadility of the law enforcement bodies officials. *Scientific newsletter of the Lviv State University of Internal Affairs*. 2013. № 1. P. 220–230. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2097/1/1-2013goiovs.pdf.

162. Shaparenko Oleksandr. Concept and essence of patronage service. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 4 (326). Pp. 59–62. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2023/4/11.pdf.

163. Shaparenko Oleksandr. Judicial assistant's powers in organisational support for court proceedings. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6 (328). Pp. 74–77. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2023/6/15.pdf.

164. Shaparenko Oleksandr. Type of and grounds for legal liability of a judicial assistant. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 5 (327). Pp. 96–100. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2023/5/16.pdf.

165. Silberman Mel. The Counsultant`s Kit. McGraw-Hill, 2005. 369 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Шапаренко О. С. Поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 171–175. DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.31.

2. Шапаренко О. Правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *KELM*. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. №. 5 (57). P. 246–249. DOI https://doi.org/10.51647/kelm.2023.5.41.

3. Shaparenko Oleksandr. Concept and essence of patronage service. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 4 (326). P. 59–62. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.4.09.

4. Shaparenko Oleksandr. Judicial assistant's powers in organisational support for court proceedings. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6 (328). Pp. 74–77. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.6.13.

5. Shaparenko Oleksandr. Type of and grounds for legal liability of a judicial assistant. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 5 (327). P. 96–100. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.5.14.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шапаренко О. С. Патронатна служба як багатоаспектна правова категорія. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 21–23.

7. Шапаренко О. С. Форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 січня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 39–41.

8. Шапаренко О. С. Зміст і сутність діяльності помічника судді у контексті організаційного забезпечення. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 лютого 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 17–20.

9. Шапаренко О. С. Повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21 квітня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 44–46.

10. Шапаренко О. С. Підстави юридичної відповідальності помічника судді. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 07–08 лютого 2024 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2024. С. 71–73.

Додаток Б

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

_____ 2026 року

АКТ

20.05. 2026 м. Київ № 174-01

Впровадження результатів дисертації
Шапаренка Олександра Сергійовича
«Адміністративно-правовий статус
помічника судді щодо організаційного
забезпечення судового процесу в
Україні» в освітній процес НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

– начальник відділу організації освітнього процесу старшого лейтенанта поліції Бойчук Вікторії Олександрівни;

– т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук капітана поліції Горбенко Дар'ї Андріївни;

– завідувача кафедри поліцейської діяльності, кандидата юридичних наук, професора полковника поліції Брателя Сергія Григоровича;

– начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;

– завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», та наукові праці аспіранта аспірантури (ад'юнктури) і докторантури Національної академії внутрішніх справ Шапаренка Олександра Сергійовича «Адміністративно-правовий статус помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні».

Проаналізовано основні результати дослідження Шапаренка О.С., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Шапаренко О. С. Поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Науковий вісник*

публічного та приватного права. 2023. Вип. 4. С. 171–175. DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.31.

2. Шапаренко О. Правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *KELM*. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. №. 5 (57). P. 246–249. DOI https://doi.org/10.51647/kelm.2023.5.41.

3. Shaparenko Oleksandr. Concept and essence of patronage service. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 4 (326). P. 59–62. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.4.09.

4. Shaparenko Oleksandr. Judicial assistant's powers in organisational support for court proceedings. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6 (328). Pp. 74–77. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.6.13.

5. Shaparenko Oleksandr. Type of and grounds for legal liability of a judicial assistant. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 5 (327). P. 96–100. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.5.14.

6. Шапаренко О. С. Патронатна служба як багатоаспектна правова категорія. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 21–23.

7. Шапаренко О. С. Форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 січня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 39–41.

8. Шапаренко О. С. Зміст і сутність діяльності помічника судді у контексті організаційного забезпечення. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 лютого 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 17–20.

9. Шапаренко О. С. Повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21 квітня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 44–46.

10. Шапаренко О. С. Підстави юридичної відповідальності помічника судді. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 07–08 лютого 2024 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2024. С. 71–73.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці Шапаренка О.С., містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне процес», «Адміністративне судочинство», «Забезпечення законності в публічному управлінні», «Публічна

служба і кадрові процеси» під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії: **Вікторія БОЙЧУК**

Дар'я ГОРБЕНКО

Сергій БРАТЕЛЬ

Олена ТИХОНОВА

Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції
Олег ТАРАСЕНКО
_____ 2026 року

АКТ

20 . 05 . 2026 м. Київ № 175-40

Впровадження результатів дисертації Шапаренка Олександра Сергійовича «Адміністративно-правовий статус помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні» в наукову діяльність НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

– т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук капітана поліції Горбенко Дар'ї Андріївни;

– завідувача кафедри поліцейської діяльності, кандидата юридичних наук, професора полковника поліції Брателя Сергія Григоровича;

– начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;

– завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», наукові праці аспіранта аспірантури (ад'юнктури) і докторантури Національної академії внутрішніх справ Шапаренка Олександра Сергійовича «Адміністративно-правовий статус помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні» та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій спрямованих на удосконалення адміністративно-правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу в Україні.

Проаналізовано основні результати дослідження Шапаренка О.С., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Шапаренко О. С. Поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Науковий вісник*

публічного та приватного права. 2023. Вип. 4. С. 171–175. DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.31.

2. Шапаренко О. Правові засади діяльності помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *KELM*. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. №. 5 (57). P. 246–249. DOI https://doi.org/10.51647/kelm.2023.5.41.

3. Shaparenko Oleksandr. Concept and essence of patronage service. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 4 (326). P. 59–62. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.4.09.

4. Shaparenko Oleksandr. Judicial assistant's powers in organisational support for court proceedings. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6 (328). Pp. 74–77. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.6.13.

5. Shaparenko Oleksandr. Type of and grounds for legal liability of a judicial assistant. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 5 (327). P. 96–100. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.5.14.

6. Шапаренко О. С. Патронатна служба як багатоаспектна правова категорія. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 21–23.

7. Шапаренко О. С. Форми взаємодії помічника судді з іншими суб'єктами організаційного забезпечення судового процесу та суддею. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 січня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 39–41.

8. Шапаренко О. С. Зміст і сутність діяльності помічника судді у контексті організаційного забезпечення. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 лютого 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 17–20.

9. Шапаренко О. С. Повноваження помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21 квітня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2023. С. 44–46.

10. Шапаренко О. С. Підстави юридичної відповідальності помічника судді. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 07–08 лютого 2024 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2024. С. 71–73.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок про те, що вищезазначені матеріали дисертаційного дослідження Шапаренка О.С. застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів,

підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову.

Члени комісії:

Дар'я ГОРБЕНКО

Сергій БРАТЕЛЬ

Олена ТИХОНОВА

Людмила ГАЙДАР